

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE COĞRAFYA
OKURYAZARLIĞI VE ÖĞRETİMİ**

FATİH OĞUZKAĞAN UYAR

BOLU-2019

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE COĞRAFYA
OKURYAZARLIĞI VE ÖĞRETİMİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Fatih Oğuzkağan UYAR

Danışman

Dr. Öğrt. Üyesi Oğuz KANTÜRER

BOLU, HAZİRAN-2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Fatih Oğuzkağan UYAR tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Coğrafya Okuryazarlığı Ve Öğretimi” adlı çalışma, jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. (27.06.2019)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Oğuz KANTÜRER

Üye : Prof. Dr. Cemal AVCI

Üye : Doç. Dr. Harun ER

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Prof. Dr. Türkan ARGON
Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

ETİK KURALLARA UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN

Yüksek Lisans olarak sunduğum, **Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Coğrafya Okuryazarlığı ve Öğretimi** başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim./..../20...

Fatih Oğuzkağan UYAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Fatih Oğuzkağan UYAR tarafından hazırlanan **Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Coğrafya Okuryazarlığı ve Öğretimi** başlıklı çalışma jüri tarafından **Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi** Anabilim Dalı **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı** Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir./..../20...

Jüri Üyeleri**Akademik Unvan, Adı ve SOYADI****İmza**

Üye (Tez Danışmanı) : Unvan Adı SOYADI

Üye : Unvan Adı SOYADI

Üye : Unvan Adı SOYADI

Üye : Unvan Adı SOYADI

Üye : Unvan Adı SOYADI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı**Unvan Adı SOYADI****Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü**

ETİK KURALLARA UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN

Yüksek Lisans olarak sunduğum, **Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Coğrafya Okuryazarlığı ve Öğretimi** başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim./..../20...

Fatih Oğuzkağan UYAR

Bana coğrafya sevgisini tattıran, coğrafyayı bir ders olarak değil bir yaşam tarzı olarak benimseten lise coğrafya öğretmenim Sayın Hasan GÜDER'e

TEŞEKKÜR

Lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca girdiğim derslerinde, onu her dinleyişimde yeni bir şeyler öğrendiğim, dinlemelerimi derinleştiren konuşma tarzı ve üslubu ile model teşkil eden, sahip olduğu bilgi birikimi ve öğrencilere bunu aktarımındaki tarzı ile coğrafya eğitimcilerine idol olan, biz öğrencilerine karşı ilgisi ve anlayışından dolayı yeri bizde büyük olan, tez danışman hocam Sayın Dr. Öğrt. Üyesi Oğuz KANTÜNER'e,

Mesleğin inceliklerini bana öğreten, ilk akademik çalışmamda büyük emeğiyle ve desteğiyle bana yol gösteren, yaptığım ve yapacağım çalışmalarda sahip olmam gereken cesaretin temellerini atan Sayın Dr. Öğrt. Üyesi Hatice Memişoğlu'na,

Akademik çalışmalarımızda ihtiyaç duyulduğunda her zaman kapısını çalabileceğimiz, her konuda danışabileceğimiz, lisans ve lisansüstü eğitimimizde öğretmenliği bize öğreten ve birçok alanda, kendisinden öğreneceğimiz daha çok şey olan, tez çalışmam süresince sorduğumuz her soruya verdiği içtenlikteki cevaplarıyla desteğini bizden esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Adnan ALTUN'a,

Lisans ve lisansüstü eğitimim boyunca maddi ve manevi desteklerini bizden esirgemeyen ESYAV'a,

Tez çalışmam boyunca veri toplamamda yardımlarını esirgemeyip, bana eşlik ederek destek olan arkadaşlarım Erkan AKBAŞ ve Tunahan ERKAN'a,

En Büyük idolüm olan babama, nefesini her zaman yanımda hissettiğim anneme, varlıklarından dolayı onur duyduğum ablam ve kardeşime, hayatımı tamamlayan gönül eşime, bana verdikleri tüm desteklerinden dolayı, sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	ii
İTHAF.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
TABLolar.....	vii
ŞEKİLLER.....	xi
SİMGELER VE/VEYA KISALTMALAR.....	xii
ÖZET.....	xiii
ABSTRACT.....	xv
I. BÖLÜM	
1. Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Problem Cümlesi.....	4
1.5. Alt Problemler.....	5
1.6. Varsayım.....	5
1.7. Sınırlılıklar.....	5
1.8. Tanımlar.....	5
II. BÖLÜM	
2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür.....	7
2.1. Coğrafya Kavramı.....	7
2.1.1. Geçmişten günümüze coğrafya.....	8
2.1.1. Coğrafi bilginin ve coğrafya eğitiminin önemi.....	13
2.2. Okuryazarlık Kavramı.....	15
2.3. Coğrafya Okuryazarlığı.....	17
2.3.1. Coğrafya okuryazarlığının amaç ve hedefleri.....	18
2.3.2. Coğrafya okuryazarlığının bileşenleri, ilkeleri.....	20
2.3.3. Coğrafya okuryazarlığının düzeyleri.....	20

2.3.4.Coğrafya okuryazarlığını etkileyen faktörler.....	23
2.3.4. Coğrafya okuryazarı bir bireyde olması gereken özellikler.....	24
2.4. Coğrafya Okuryazarlığının Tarihsel Gelişimi.....	27
2.4.1. Türkiye’de coğrafya okuryazarlığı gelişimi.....	29
2.4.2. Sosyal bilgilerde coğrafya okuryazarlığı	29
2.5. İlgili Araştırmalar.....	30
2.5.1. Uluslararası çalışmalar.....	31
2.5.2. Ülkemizdeki çalışmalar.....	33
III. BÖLÜM	
3. Yöntem	34
3.1. Araştırmanın Deseni.....	34
3.2. Çalışma Grubu.....	35
3.3. Veri Toplama Aracı.....	41
3.4. Verilerin Analizi.....	41
IV.BÖLÜM	
4. Bulgular.....	43
V. BÖLÜM	
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler.....	85
5.1. Sonuçlar.....	85
5.2. Tartışma.....	92
5.3. Öneriler.....	93
KAYNAKÇA.....	96
EKLER.....	102
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu.....	102
Ek 2. Görüşme Formu.....	102
Ek 3. Etik Kurul Kararı.....	104

TABLOLAR

Tablo 3.1. Örneklemin cinsiyete göre dağılımı.....	36
Tablo 3.2. Örneklemin yaşa göre dağılımı.....	36
Tablo 3.3. Örneklemin tecrübe yıllarına göre dağılımı.....	37
Tablo 3.4. Örneklemin coğrafyaya karşı duyulan merak düzeyine göre dağılımı.....	38
Tablo 3.5. Örneklemin genel olarak coğrafyayla ilgili bilgileri nereden elde ettikleriyle ilgili dağılımı.....	38
Tablo 3.6. Coğrafyayla ilgili bilgileri nerden edindikleri konusunda öğretmenlerin eklediği diğer alanlar.....	38
Tablo 3.7. Örneklemin ziyaret ettikleri il sayılarına göre dağılımı.....	39
Tablo 3.8. Örneklemin ziyaret ettikleri ülke sayılarına göre dağılımı.....	40
Tablo 3.9. Örneklemin coğrafya eğitimine yönelik hizmet içi eğitim alma durumlarına göre dağılımı.....	40
Tablo 4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığının tanımları.....	43
Tablo 4.1.2. “Coğrafya okuryazarlığını nasıl tanımlarsınız?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	45
Tablo 4.2.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken bilgi boyutundaki nitelikler.....	46

Tablo 4.2.2. "Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken bilgi boyutundaki nitelikler nelerdir?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	48
Tablo 4.3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken beceri boyutundaki nitelikler.....	48
Tablo 4.3.2. "Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken beceri boyutundaki nitelikler nelerdir?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	51
Tablo 4.4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken, değer boyutundaki nitelikler.....	52
Tablo 4.4.2. "Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken değer boyutundaki nitelikler nelerdir?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	55
Tablo 4.5.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersi için, coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi.....	55
Tablo 4.5.2. "Sosyal Bilgiler dersi için, coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir ve neden gereklidir?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	58
Tablo 4.6.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amaçlar.....	59
Tablo 4.6.2. "Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amaçlar neler olmalıdır?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....	61

Tablo 4.7.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (bilgi düzeyinde) izlenecek yollar.....62

Tablo 4.7.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (bilgi düzeyinde) izlenecek yollar nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....65

Tablo 4.8.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, (beceri düzeyinde) izlenecek yollar.....66

Tablo 4.8.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (beceri düzeyinde) izlenecek yollar nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....68

Tablo 4.9.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan yöntem ve teknikler.....69

Tablo 4.9.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan yöntem ve teknikler nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....71

Tablo 4.10.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, kullanılması gerekli olan materyaller.....72

Tablo 4.10.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, kullanılması gerekli olan materyaller nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....74

Tablo 4.11.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için uygulanması gerekli olan ölçme ve değerlendirme teknikleri.....75

Tablo 4.11.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan ölçme ve değerlendirme teknikleri nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....78

Tablo 4.12.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlılık becerilerini artırmak için, geliştirilmesi gerekli olan hususlar.....78

Tablo 4.12.2. “Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlılık becerilerini artırmak için, neler geliştirilmelidir?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri.....83

ŞEKİLLER

- Şekil 2.1.:** Coğrafya Okuryazarlığı'nın Kavramsal Boyutu (Oigara, 2006).....22
- Şekil 5.1.;** Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Okuryazarlık Algısı.....89
- Şekil 5.2.;** Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre öğrencileri iyi birer okuryazarı yapabilmek için izlenmesi gereken yollar.....90
- Şekil 5.3.;** Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için geliştirilmesi gerekli olan hususlar.....91

SİMGELER VE/VEYA KISALTMALAR

ABD: Anerika Birleşik Devletleri

Akt : Aktaran

CBS: Coğrafi Bilgi Sistemleri

E: Erkek

f: Frekans

GPS: Global Positioning System

K: Kız

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

N: Örneklemdaki Eleman Sayısı

NCGE: National Council for Geographic Education

NCSS: National Council Social Standarts

NGS: National Geographic Society

NGSS: National Council Geografik Standarts

Ö: Öğretmen

PC: Bilgisayar

STK: Sivil Toplum Örgütü

T.V. : Televizyon

%: Yüzde

ÖZET
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE COĞRAFYA
OKURYAZARLIĞI VE ÖĞRETİMİ

UYAR, Fatih Oğuzkağan
Yüksek Lisans Tezi
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Oğuz Kantürer
Haziran - 2019, xvi+122 sayfa

Araştırmamızdaki amaç, öğrencilerimizin iyi birer coğrafya okuryazarı olabilmesinde büyük etken olan, Sosyal Bilgiler öğretmenlerimizin, algılarındaki coğrafya okuryazarlığı tanımını belirlemek ve öğrencilerimizi işlevsel coğrafya okuryazarı haline getirebilmek için neler yapılması gerektiğini, öğretmenlerden dinleyerek ortaya çıkan sonuçlarla, Sosyal Bilgiler öğretmenlerimize ve bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılarımıza öneriler sunarak, literatüre bu konuda veri kazandırmaktır.

Literatür incelendiğinde, coğrafya okuryazarlığı ile ilgili yapılmış çalışmaların çoğu, bu konuda bireylerin bilgilerinin ya da algı düzeylerinin ölçülmesi ile alakalıdır. Bu çalışma ise, coğrafya okuryazarlığıyla ilgili kendinden önceki araştırmalarla benzerlik göstermeyip, konu hakkında, öğretmenlerin görüşlerinin alındığı ülkemizdeki ender bir çalışmadır. Çalışma bu yönüyle, alanında bir ilk olması sebebiyle literatüre önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmamızda, nitel bir araştırma yöntemi ve nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli; veri toplama aracı olarak da görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formumuz, toplam 5 sorudan oluşmakta ve soruların her biri farklı verileri elde etmek üzere hazırlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2016-2017 eğitim öğretim yılında, sosyo-ekonomik düzey verileri göz önünde bulundurularak, Ankara ilinin birbirinden farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçkisiz olarak seçilmiş Keçiören,

Kızılcahamam, Kahramankazan, Çamlıdere ve Gdl ilçelerinde MEB'e bağlı ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler ğretmenleri oluşturmaktadır.

Öğretmenlerden elde edilen veriler, önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş, sonra da nitel araştırma tekniklerden betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir.

Sorduğumuz sorulara Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin verdikleri cevapların en çok ifade edililişine göre, coğrafya okuryazarlığın tanımı; ülkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız çevrenin tanınması ve tanıtılabilmesi becerisidir. Görüşlere göre, coğrafya okuryazarı bir bireyde olması gereken özellikler ise, coğrafyanın temel konularını ve kavramlarını bilmek, harita kullanabilme becerisine sahip olmak ve çevreye karşı duyarlı olmak, çevreye değer vermektir. Sosyal Bilgiler ğretmenlerimize göre, öğrencilerin yaşadıkları çevreyi, ülkesini ve dünyayı tanınmaları, anlamaları ve bununla beraber Sosyal Bilgiler Dersi içerisinde yeri ve önemi olduğu için, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip olmanın önemi büyüktür. Yine elde edilen görüşlere göre, Sosyal Bilgiler Dersi'nde coğrafya okuryazarlığı açısından amaç, yaşanılan ülkeyi ve çevreyi tanıtılmalıdır. İçerik, genel ve temel coğrafik kavramlar ve terimler olmalıdır. Beceri kazandırma açısından, bol bol harita kullandırılmalıdır. Yöntem ve teknik olarak gezi, gözlem ve inceleme yöntemleri esas alınmalıdır. Kullanılacak materyaller en çok harita ve yerküre olmalıdır. lme ve değerlendirme, uygulamalı, pratik içeren, beceri düzeyini ölçen sınavlar şeklinde olmalıdır. "lkemizde öğrencilerin coğrafya okuryazarlık seviyesini artırmak için neler yapılması gereklidir?" sorusuna öğretmenlerin çoğunun verdiği cevap ise, "gezi sayısı ve imkânları artırılmalı" şeklinde dir.

Anahtar Kelimeler: Coğrafya Okuryazarlığı, Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilgiler ğretmenleri, Coğrafya Okuryazarlığı Eğitimi, ğretmen Görüşleri

ABSTRACT

THE GEOGRAPHY LITERACY AND EDUCATION ACCORDING TO SOCIAL SCIENCE TEACHERS

UYAR, Fatih Oğuzkağan

Master's Thesis

The Department of Social Science and Turkish Education

The Field of Social Science Education

Thesis Supervisor: Oğuz Kantürer

June - 2019, xvi+122 Page

The purpose of our research is to determine the definition of geography literacy in the perceptions of our Social Science teachers who are the major factors that make our students good geography literate and to pay attention to teachers about what should be done in order to make our students be geography literate and, with the consequences, to offer suggestions to our researchers making studies on this issue and to gain date to literature on this issue.

When the literature is examined, most of the studies on geographical literacy are concerned with measuring the level of knowledge or perception of individuals in this respect. This study is the rare study in our country where there is no similarity to previous researches on geographical literacy and the opinions of the teachers about the topic are taken into consideration. In this regard, the study is thought to contribute significantly to the literature because it is the first in its field.

In our this studies, a qualitative research method and a case study model of qualitative research methods were used. The interview form was used as data collection tool. Our interview form consists of 5 questions in total and each of the questions was prepared to obtain different data.

The sample of the research, in the academic year 2016-2017, by considering the socio-economic level data, consists of the teachers of Social Sciences who are working in secondary schools attached to MoNE in the districts of Keçiören, Kızılcahamam,

Kahramankazan, Çamlıdere and Güdül, easy-to-use sampling method from purposeful sampling methods, in the settlements with different socio-economic levels of Ankara,

The data obtained from the teachers were first written in computer environment, and then using descriptive analysis from qualitative research techniques.

According to the most expressions of the answers given by the teachers of Social Studies to the questions we ask, the definition of geographical literacy; it is the recognition of our country, our world, the living and non-living environment and the ability to be introduced. According to the interviews, the features that a geography literate person should have are to know the basic concepts and concepts of geography, to be able to use maps and to be sensitive to the environment, to give value to the environment. According to our Social Studies Teachers, since the students recognize the environment, the country and the world they live in, their understandings and together with the place and the importance in the Social Studies Course, the importance of having geographical literacy skills is great. According to the opinions obtained, in the Social Studies Course, the purpose in terms of geographical literacy should be to introduce the living country and environment. Content should be general and basic geographic concepts and terms. In terms of acquiring skills, plenty of maps should be used. The method and technique should be based on trip, observation and examination methods. Materials to be used should be mostly map and sphere. Measurement and evaluation should be in the form of practical, practical, examinations that measure skill level. To the question being asked as "What needs to be done to increase the literacy level of the students in our country?", the answer given by most of the teachers is "the number of trips and opportunities should be increased".

Key Words: Geography Literacy, Social Sciences, Social Science Teachers, Geography Literacy Education, Teacher Opinions.

I.BÖLÜM

1.Giriş

Bu bölümde, çalışmamıza ait problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, problem cümlesi, alt problemler, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

Coğrafya bilgisine sahip olmak, dünyayı iyi tanımak, anlamak ve doğru anlamlandırabilmek için oldukça önemlidir. Gelişen bilim ve teknoloji sayesinde küreselleşen dünyada yerimizi bilmek ve sahip olduğumuz bu yeri, diğer dünya ülkeleri ile girdiğimiz modernleşme yarışında büyütme, hatta yerimizi çağdaş uygarlıklar seviyesinin üzerine çıkarmak için mutlaka coğrafya bilgisine ve coğrafyanın gerektirdiği beceri ve düşünme biçimlerine sahip olmamız gerekir. Bu becerilerin en temelinde, bireylerin haritaları doğru okuyabilmeleri, yaşadıkları yerleri ya da yeryüzündeki bazı noktaları harita üzerinde gösterebilme becerisi olarak tanımladığımız lokasyon becerisi, yaşadığı yörenin coğrafya özelliklerini bilip, günlük olayları yaşadığı yörenin coğrafik özellikleri bağlamında açıklayabilme becerisi ve coğrafyanın sağladığı düşünme araçlarını kullanabilme becerileri yer alır (Altınbilek ve Sanalan, 2005).

Günümüzde, okuryazarlık kavramı, okuyabilme ve yazabilme becerisi anlamından farklı olarak, temel bilgi ve beceri düzeyi anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bugün özellikle, gelişmiş ülkelerde okuryazarlık kavramı, düzey kavramıyla aynı anlamda kullanılmaktadır. O halde, coğrafya okuryazarlığından bahsedildiğinde akıllara coğrafya bilgi ve beceri düzeyi anlamı gelmesi yanlış olmaz. Bu düzeyin ileri bir seviyede olması, işlevsel okuryazarlık olarak tanımlanabilir. Temelde işlevsel okuryazarlık kavramının ortaya çıkmasında, gelişmiş ülkelerde,

bireylerin günlük hayatında okuma-yazma alışkanlıkları ve bu konudaki becerileri çerçevesinde yapılan araştırmalardan çıkan sonuçların istenildiği gibi olmaması etkili olmuştur. Hatta bu olumsuz sonuçlar, öğretim programlarının, okuryazarlığı oluşturan esaslar doğrultusunda yeniden oluşturulmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda, yeni okuryazarlık terimleri ortaya çıkmış ve yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Altınbilek ve Sanalan, 2005).

ABD’de 80’li yılların sonunda yapılan bir araştırmada, bireylerin coğrafya konularında yeterli bilgi ve becerilere sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır. Böylelikle, coğrafya okuryazarlığı kavramı doğmuş, diğer ülkelere yayılmaya başlamıştır. Diğer okuryazarlık türleri gibi, coğrafya okuryazarlığı da eğitimin zihinsel işlevleri bakımından istenilen düzeyde bireyler yetiştirmemesi sonucu ortaya çıkmıştır. Coğrafya bilgi ve becerilerine yönelik yapılan araştırmaların olumsuz sonuçları, coğrafya eğitiminin felsefesini değiştirmiş, içeriğinin ve amaçlarının yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Neticede 1988 ve 1994’te Ulusal Coğrafya Eğitimi Kurulu tarafından ABD’de coğrafya eğitimi standartları oluşturulmuştur. Bu yıllardan sonra, coğrafya okuryazarlığı kapsamında gerçekteşirilen çalışmaların sonuçlarında, yapılan bu düzenlemelerin fidan verdiği, bireylerin coğrafya bilgi ve beceri düzeylerinin artırılması umutlarını yeşerttiği görölmektedir (Altınbilek ve Sanalan, 2005).

Coğrafya okuryazarı olan bireyler; coğrafyadaki kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkileri oluşturabilen, yaşam alanını daha iyi organize edebilen, dünyayı daha iyi anlayabilen bireylerdir. Bu becerileri kazandırabilmek de temelde sosyal bilgiler öğretmenlerine düşmektedir. Bu nedenledir ki öğrencilerimizi iyi birer coğrafya okuryazarı bireyler yetiştirmek için bu konuda doğru algılara sahip öğretmenlere ihtiyacımız vardır (Dikmenli 2015).

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi, farklı konu alanlarından oluşur ve disiplinler arası bir yaklaşıma sahiptir. En temel amacı da üretken ve etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Sosyal bilgilerin temel disiplinlerinden birisi olan coğrafya ise, bu amacın gerçekteşirilmesinde ayrı bir yere sahiptir. Bir eğitim sisteminin başarısı, o sistemde görev alan öğretmenlerin nitelikleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle,

öncelikle ilköğretim döneminde bu dersi verecek öğretmenlerin "coğrafya okuryazarlık" düzeylerinin, algılarının ve bu konudaki görüşlerinin belirlenmesi gerekmekte ve sonrasında mevcut durum göz önüne alınarak öğretmenlerimize ve bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılarımıza veriler ve öneriler sunmak gerekli görülmektedir (Gençtürk, 2009).

1.2.Araştırmanın Amacı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, gelecekte öğrencilerine rehberlik edecek ve onları hayata hazırlayacak olmaları nedeniyle; coğrafi bilgi ve algı düzeylerinin yüksek olması gerekliliğine olan inanç da bu çalışmanın hazırlanmasında vesile olmuştur. Öğretmenler, edinmiş oldukları bilgilerle öğrencilerinin coğrafya okuryazarlıklarını geliştirerek, bu bilgileri yaşamları süresince kullanabilen insanlar olarak yetişmelerini sağlamaya çalışmaktadırlar (Dikmenli 2015).

Bu çalışmadaki amacımız, öğrencilerimizin iyi birer coğrafya okuryazarı olabilmesinde büyük etken olan Sosyal Bilgiler öğretmenlerimizin, algılarındaki coğrafya okuryazarlığı tanımını belirlemek ve öğrencilerimizi işlevsel coğrafya okuryazarı haline getirebilmek için neler yapılması gerektiğini, öğretmenlerden dinleyerek ortaya çıkan sonuçlarla Sosyal Bilgiler öğretmenlerimize ve bu konuda çalışmalar yapan araştırmacılarımıza öneriler sunarak, literatüre bu konuda veri kazandırmaktır.

1.3.Araştırmanın Önemi

Literatür incelendiğinde, coğrafya okuryazarlığı ile ilgili yapılmış çalışmaların çoğu, bu konuda bireylerin bilgilerinin ya da algı düzeylerinin ölçülmesi ile alakalıdır (Dikmenli, 2014). Bu çalışma ise, coğrafya okuryazarlığıyla ilgili yapılan kendinden önceki araştırmalarla benzerlik göstermeyip, konu hakkında öğretmenlerin görüşlerinin

alındığı ülkemizdeki nadir bir çalışmadır. Çalışmanın bu nedenle de alanında literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4.Problem Cümlesi

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, coğrafya okuryazarlığı ve öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?

1.5.Alt Problemler

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı nedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken nitelikler nelerdir?
 - a) Bilgi boyutunda nelerdir?
 - b) Beceri boyutunda nelerdir?
 - c) Değer boyutunda nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersi için coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir? Neden gereklidir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır?
 - a) Amaç ne olmalıdır?
 - b) Bilgi düzeyinde (içerik) nasıl olmalıdır?
 - c) Beceri düzeyinde nasıl olmalıdır?
 - d) Yöntem ve teknikler neler olmalıdır?
 - e) Materyaller nasıl ve neler olmalıdır?
 - f) Ölçme ve değerlendirme nasıl olmalıdır?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için neler geliştirilmelidir?

1.6.Varsayım

1. Geliştirilen görüşme formu ile ilgili literatür taraması ve uzman görüşleri yeterlidir.
2. Çalışma grubu için seçilen Sosyal Bilgiler öğretmenleri araştırması yapılan konu hakkında görüşme formunda sorulan sorulara cevap verebilecek niteliktedir.
3. Bu çalışmada, öğretmenlerin sorulan sorulara içtenlikle cevap verdikleri ve görüşme esnasında doğal davrandıkları varsayılmaktadır.
4. Sorulan görüşme sorularının, araştırmanın amacına hizmet ettiği varsayılmaktadır.

1.7.Sınırlılık

1. Veri toplama aracı olarak, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine uygulanan ölçme aracı ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma, 2016-2017 öğretim yılında Ankara ilinde bulunan Keçiören, Kazan, Kızılcahamam, Çamlıdere ve Güdül ilçelerindeki ilköğretim okullarının ikinci kademesinde görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleriyle sınırlıdır.

1.8.Tanımlar

Coğrafya; “Coğrafya, bütün çeşitlikleriyle yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunları açıklayan bilimdir” (İzbırak, 1986; Akt. Demircioğlu, 2006). “Coğrafya, insan toplulukları ile içinde yaşadığı doğal ve kültürel ortamlar arasındaki ilişkileri inceleyen ve bir sentez halinde ortaya koyan bilimdir” (Erol, 1987; Akt. Demircioğlu, 2006). Coğrafya ilmi kısaca “coğrafya yeryüzünü inceler” biçiminde formüle edilir (Doğanay, 1993; Akt. Demircioğlu, 2006). Coğrafya “İnsanın içinde yaşadığı çevrenin doğal özelliklerini, insan-doğal çevre etkileşimini ve bu etkileşim sonucu insanın ortaya

koyduğu beşeri ve ekonomik etkinlikleri kendi prensipleri çerçevesinde inceleyerek sonuçlarını açıklayan bilimdir” (Şahin, 1998; Akt. Demircioğlu, 2006).

Okuryazarlık; Kültürel, sosyolojik, psikolojik ve dilbilimsel temelleri olan, çözümlene gibi mekanik süreçlerin yanı sıra anlamlaştırma süreçlerini de kapsayan anlam oluşturma süreci olarak tanımlanabilir (Pearson ve Stephens, 1994; Çelenk, 2004; Akyol, 2010; Akt. Gençtürk ve Karatekin, 2013).

Coğrafya Okuryazarlığı; Coğrafi bilgiye ulaşabilme, coğrafi bilgiyi anlamlandırabilme, günlük hayatında ya da sorun çözmede kullanabilme, işleyebilme, aktarabilme veya paylaşabilme becerisine ve coğrafya biliminin gerektirdiği düşünce, yaşam tarzına, bilincine ve ruhuna sahip olabilme, en önemlisi de coğrafi bilgi üretebilme seviyesine ve becerisine sahip olabilme niteliğidir.

Sosyal Bilgiler; “Sosyal bilgiler, ‘bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi’ olarak ifade edilmiştir”(Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür

Bu bölümde coğrafya okuryazarlığı eğitimi ile ilgili kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar sunulmuştur.

2.1. Coğrafya Kavramı

Coğrafya terimi “geo” (dünya, yer) ve “graphein” (çizerek ve yazarak açıklama) kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Coğrafya, bu bilgiden yola çıkılarak, yerin yazarak ve çizerek tasviri (anlatılması) anlamını taşımaktadır. Geçmişten günümüze kadar coğrafya bilimi, diğer bilim dalları gibi, zamanla biriken bilgi birikimiyle çağın gereksinimlerine göre kapsam, içerik ve tanım olarak değişime ve gelişime uğramıştır. Eski çağlarda coğrafya, dünyanın evren içindeki yeri ve özelliklerinin belirlenmesi araştırma konusu iken günümüzde bu amacından farklılaşmış ve daha çok çeşitlenmiş, çok yönlü bir nitelik kazanmıştır (Zeybek 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Coğrafya, çok boyutlu bir kavramdır. Bu özelliği de onu tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Bu durum da coğrafyanın tek bir tanımı olmamasına sebep olmuştur (Arı, 2008; Winship, 2004). Coğrafyacılar ve bilim adamları coğrafyayı farklı biçimlerde ve tanımlamalarda değerlendirmişlerdir. Bu tanımlardan bazıları şöyledir;

Coğrafya, yeryüzünün kullanma kılavuzudur ve insan hayatının anlaşılmasını konu edinir (Demirci, 2008). Coğrafya, insanların diğer yerlerde ne ya da neler olduğunu öğrenme merakı sonucu doğmuş en eski inceleme alanıdır (Özgüç ve Tümertekin, 2000). Biricik (1998; Akt. Demircioğlu, 2006) ise coğrafyanın özünde kısaca “kâinatı tanıma ilkesinin” yattığını belirtmiştir.

Genel bir tanımlama ile coğrafya ise; “İnsan ile onun yaşadığı mekân arasındaki ilişkileri dağılışı, karşılaştırma ve nedensellik ilkeleri doğrultusunda araştıran ve sonuçlar ortaya koyan bilimdir” şeklindedir (Zeybek 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Coğrafya, farklı yaklaşım tarzlarını, bakış açılarını bünyesinde barındırdığı ve kapsadığı, kendine has belirli konularından dolayı geniş bir disiplindir. Coğrafyanın kendine has olan konulara baktığımızda; geçmişten günümüze yapıla gelen ekonomik ve kültürel faaliyetler, insanoğlunun çevreyle olan karşılıklı etkileşimleri, yaşanılan çevrenin fiziki ve jeopolitik özellikleri adı altında toplanabilir (Şahin, 2003).

Geçmişte ve halen günümüzde de devam eden coğrafya bilgisiyle ilgili yanlış anlamlandırmalar ya da bu kavrama yönelik yanlış adlandırmalar mevcuttur. Bu durum, coğrafyanın, yaşanılan yerin ya da yaşanılan yerin çevresindeki diğer yerleri ezbere bilme ve bu yerleri harita üzerinde bulabilme ya da gösterebilme faaliyeti olarak adlandırılan lokasyon bilgisi olduğuna yönelik olan durumdur ki (Winship, 2004), coğrafya bilimi bununla asla sınırlı değildir (Karabağ, 1998).

Coğrafya, insanoğlunun doğuşundan ölümüne kadar, hayatının her kesiminde yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan bilgi ve becerileri sağlaması nedeniyle hayati bir öneme sahiptir. Ayrıca coğrafya, insanın kendisini, doğayı ve dünyayı anlamasını ve nüfuz eden olay ve olguları anlamlandırmasını sağlar. Bu yüzden, coğrafya okuryazarlığının bir bilgi türü olmaktan da öte bir boyutu vardır. Günlük hayatımızda, olaylar karşısında karar verme ve problem çözme yeteneğini de içeren bir kavramdır (Stolman, 1991).

2.1.1. Geçmişten günümüze coğrafya

Coğrafyanın çıkış noktasına bakıldığında, bu çıkışı tetikleyen unsurun bir merak olduğu görülmektedir. İnsanoğlu yaratıldığı andan itibaren, içine düşmüş olduğu dünyayı ya da çevreyi anlamlandırmaya ya da bir kaba sokmaya çalışmaktadır. Biz

nerdeyiz, nerede yaşıyoruz soruları, sürekli sorulan sorular olmuştur. İnsanoğlundaki bu arayış, coğrafya biliminin doğmasına ve yıllardan beridir gelişen diğer bilimler ve teknoloji sayesinde daha da gelişmesine imkân vermiştir (Göçen, 2011).

Bugün Coğrafya Bilimi; geçmişin, günümüze kadar getirdiği bilgi birikimi ve gelişen teknoloji ile ilk çıkış noktasındaki anlamından farklılaşmış ve başka bir boyut kazanmıştır. Dünyadaki çok yönlü değişim ve gelişim, coğrafyayı etkilemiş; coğrafyanın içine barındırdığı disiplinler ve kavramlar da çağın gerektirdiği şekillerde ve ölçülerde değişime uğramış ve doğası değişmiştir (Golledge, 2002).

Doğanay (1993) ve Şahin (1998), coğrafyanın, Eski Çağ'da, Orta Çağ'da, Yeni Çağ'da, Yakın Çağ'da ve Modern Çağ'da nasıl bir değişim ve gelişim gösterdiğini özetle şöyle belirtmektedir;

İnsanoğlunun zor koşullar karşısında hayatta kalabilmeleri ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için bazı bilgilere sahip olmaları gerekiyordu. Avcılık ve toplayıcılık ile uğraşan ilk insanlar için yaşadıkları çevre ile ilgili bilgilere yaşadıkları tecrübe ile sahip oluyorlardı. İnsanoğlunun yaşadıkları çevreyle ilgili merakları bazı sorular sormaya başlamasını ve beraberinde doğayı incelemesini meydana getirdi. İlk insanların yaşadıkları çevreyle ilgili “orası neresi ve orada ne var?” gibi soruları zihinlerinde sormaya başladıkları an, aynı zamanda coğrafyanın doğmaya başladığı zamanlardı.

Eski Çağ'da coğrafya genellikle yaşanılan yerin haritasının yapımı ve bu yerlerin ve bölgelerin tarihiyle birlikte ayrıntılı tasvir edilmesi şeklinde gelişmiştir. Ayrıca kainatın oluşumuyla insan ve doğanın kaynağını anlama ve anlamlandırma çabası da coğrafyaya yön vermiştir. Böylece Eski Çağ coğrafyasında bir yandan yeryüzünün tasviri ve ölçümü yapılırken diğer yandan insanın yeryüzündeki varoluşunun nedenleri teolojik olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Eski Çağ'da yaşayan insanların nüfusları, yerleştikleri alanlar, yayıldıkları çevreler ve bu yerler ile ilgili bilgileri oldukça sınırlı idi. Bu çağda coğrafi bilgiler genellikle gezi-gözlem yoluyla elde edilip yazı ve harita taslaklarıyla kayıt altına

alınıyordu ve bu kayıtların çoğunluğu Mezopotamya'ya aitti. Diğerleri ise, Mısır ve Akdeniz Havzası'ndaki diğer kıyılara aitti. Eski Çağ'ın, coğrafyanın doğuşuna ve gelişimine katkı sağlayan, edindikleri bilgileri eserlerinde toplayan ünlü düşünür ve coğrafyacıları; Herodot, Tales, Aristo, Eratoshenes, Stroban ve Batlamyus'tur (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

Roma İmparatorluğu'nun yıkılması ve İlk Çağ kültürünün çökmesiyle beraber Orta Çağ'ın başından 14. yüzyıla kadar diğer pek çok bilim gibi coğrafya da Batı dünyasında duraklama dönemine girmiştir. Bu duruma kilisenin baskısı da sebep olmuştur.

Orta Çağ'da Avrupa, kilisenin katı tavrı ile karanlık çağını yaşarken, İslâm Dünyası aydınlanma çağını yaşamaktaydı. Bu çağda, coğrafyada da diğer bilim dalları gibi gelişmeler meydana gelmiştir. Coğrafya'nın ve diğer bilim dallarının, İslâm dünyasında gelişmesinde; İslâm dininin ilmi teşvik edici öğretileri ve İpek ve Baharat Yolları'nın İslâm ülkelerinden geçmesinin payı büyüktür. Çünkü yoğun ticari ilişkiler günümüzdeki medya ve sosyal ağ işlevini görmüş, bilimsel bilgi akışı ve yayılışı bu ticari yollar sayesinde kolaylaşmıştır. Orta Çağ'da, coğrafya biliminin gelişmesinde katkıda bulunan araştırmacılardan bazıları ise; Mesudi, İbni Batuta, İbni Haldun, Cevheri, Biruni vd. ; bu dönemde eserler genellikle seyahatname türünde verilmiştir. Bu dönemdeki araştırmacıların bilim ve seyahatname türünde eserleri sayesinde Hint Okyanusu ve Afrika Kıtası kıyılarının tamamının; ayrıca, Asya Kıtası'nın Sibiryaya kadar olan kısmının haritaları doğru bir şekilde çizilmiştir (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

15. yüzyılın başlangıcından itibaren Rönesans ile birlikte Avrupa'da seyir değişmiş, coğrafi keşifler dönemi başlamıştır. Dinî inançlarını yarma ve yeni yerler ve kaynaklar bulma arzusu ve çabası coğrafi keşiflerin başlamasında en etkili faktörlerdir. Böylece coğrafyacıların harita hazırlama ve dünyanın çeşitli kısımlarını tasvir etmede kullanacakları büyük bir bilgi akışı başlamıştır.

Yeni Çağ'a damgasını vuran coğrafi keşifler ve Rönesans ile Avrupa'da bilim gelişmeye başlamış, serbest düşünce ortamı oluşmuş ve yeni yerleri keşfetme çabaları, coğrafya biliminin, diğer bilimler gibi gelişmesinde ön ayak olmuştur. Bu çağda da, İslâm Dünyası'nda coğrafya biliminin gelişmesine katkıda bulunan çalışmaların ve coğrafya ile ilgili eserlerin yazımı devam etmiştir. Piri Reis, Katip Çelebi ve Evliya Çelebi gibi düşünür ve seyyahlar, bu döneme damgalarını vurmuşlardır (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

Coğrafi keşifler, yakın çağda da seyyahların, seyahatleri ile devam etmiş; gelişen ve biriken bilim ve teknoloji ile yapılan keşifler, nitelikli ve çok yönlü olmaya başlamıştır. Denizaltı ve uçak gibi, ulaşılamayan yerlere ulaşımı sağlayabilecek yeni araç ve gereçlerin icadı, keşiflere hız kazandırmıştır. Gelişmiş ülkelerce gözlem istasyonları kurulmuş, yeryüzündeki yerler ayrıntılı olarak incelenmeye başlanmıştır. Dünya'nın en yüksek ve en derin yerine ulaşılmış; gelişmelerin birbirini kovalamasıyla uzay araştırmaları gelişmiş, Ay'a ayak basılabilecek teknolojiye sahip olunmuştur (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

Eski Çağ'da, olayların ve yerlerin tasviri ile sınırlı olan coğrafi anlayış, modern çağda kapsamı daha da gelişmiş ve çok yönlü bir hal almıştır.

Coğrafya biliminin gelişmesi açısından Yakın Çağ'ın en önemli özelliği, yeryüzündeki beşeri ve fiziki unsurlardaki ve aralarındaki farklılıkları anlamaya ve açıklamaya yönelik bilimsel amaçlı olmasıdır. Coğrafyanın gerçek anlamda bilimsel kimliğine kavuşması, 18. yüzyıl sonlarıyla 19. yüzyıl başlarında coğrafyanın bilimsel nitelik kazanmasında etkili olan yöntem, araştırma ve tekniklerinin ortaya çıkmasıyla mümkün olmuştur.

19. yüzyılda, çağdaş coğrafyanın temelleri Alman coğrafyacılar (Alexandre von Humboldt, Karl Ritter, Frederic Ratzel...) tarafından atılmıştır. Fiziki Coğrafya'nın kurucusu olan Humboldt, coğrafya biliminin üç temel prensibi olan nedensellik, bağlılık ve dağılım ilkelerini; aynı zamanda günümüzde de kullanılan, coğrafya kapsamında birçok terimi (izoterm, izohips, izobat, kesit, profil gibi) coğrafya bilimine

kazandırmıştır. Beşeri Coğrafya'nın kurucusu olan Karl Ritter de çevre ile insan arasındaki ilişkiyi içeren bir coğrafya modelini ortaya atarak; günümüzdeki coğrafya tanımının özünü ve çağdaş coğrafi anlayışın temelini oluşturmuştur (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

Modern coğrafya anlayışının oluşmasında yaşanan aşamalardan birisi olan “Bölgesel Coğrafya Devresi” ndeki coğrafi gelişmeler ise sınırları belli bir bölgede tüm coğrafi olay ve özellikler ele alınarak inceleniş, kıtalar ve denizler bölgelere, bölümlere ve daha küçük birimlere ayrılmıştır. Diğer bir devre olan “Uygulamalı Coğrafya Devresi” nde ise, coğrafi çalışmalar ve araştırmalar ile elde edilen verilerin insan yararına ve günlük hayatta karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek için çeşitli planlamalarda kullanılmıştır (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

19. ve 20. Yüzyıllara gelindiğinde yeryüzünün keşfi neredeyse tamamlanmış ve yeryüzünde bilinmeyen yer kalmamıştır. Yeryüzünün tamamıyla keşfinden sonra insan-çevre etkileşimi ve doğal ortam coğrafyanın ana konusunu oluşturmuştur. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler coğrafya bilimine de ışık tutmuştur.

21. yüzyıla gelindiğinde ise gelişen teknoloji ve bilimdeki gelişmeler, coğrafya biliminde yeni bir çağır açmıştır. Veri ve bilgi üretmede teknolojiden yararlanmanın en üst düzeyde olduğu bu dönemde, kullanılan CBS, GPS gibi teknik ve sistemlerle ekonomi, askeri, hukuki, eğitim, sosyal vb. her alanda ihtiyacımız olan veriler parmaklarımızın ucunda ve her an yanı başımızdadır. Günlük hayatımızda karşılaştığımız sorunlar veya olaylar karşısında bir tuşla bilgiye ulaştığımız bu sistem, teknolojinin geldiği son noktayı ve gelecekte nelerin yaşanabileceğiyle ilgili ipuçlarını gözler önüne sermektedir (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

Bilim ilerledikçe teknolojinin, teknoloji ilerledikçe bilimin geliştiğini düşünürsek, coğrafya biliminde de son noktanın günümüzdekiyle sınırlı olmayacağını söyleyebiliriz (Doğanay, 1993; Şahin, 1998).

2.1.1. Coğrafi bilginin ve coğrafya eğitiminin önemi

Coğrafya bilimi, barındırdığı geniş bilgi hazinesi ile insanoğlunun yaşadığı çevresiyle ilgili merak duyduğu alanlarda ve sorduğu sorularda kılavuz ve rehber olmuş (Karabağ, 1998); edindirdikleri bilgilerle de ortaya çıkışından bu güne insanoğluna, yaşamlarını sürdürebilmelerini ve yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerilerle hayatlarında kolaylıklar sağlamıştır (Haas, 1989). Coğrafya biliminin en mühim gayelerinden birisi de insanın yaşadığı çevreyi ve doğayı tanımasını ve doğa ile uyum içinde bir hayat paylaşmasına katkıda bulunmayı sağlamaktır.

İnsanoğlunun hayatlarını daha iyi imkânlarla sürdürebilmesi, doğayı tanımasına, onu işlemesine ve doğanın gerektirdiği ölçülerde yaşamlarını biçimlendirmesine bağlıdır. Bu durumda, doğayı işlemek de onunla mücadele etmek de coğrafya bilgisiyle mümkündür (Zeybek 2006; Akt. Demircioğlu, 2006). Coğrafi bilgi, insanoğluna evreni, dünyayı, doğayı ve çevresini tanıtarak, nasıl davranması gerektiğini, olası olumsuz ya da tehdit edici durumlara karşı nasıl önlem alması gerektiğini ve bu durumlar karşısında veya sonucunda neler yapması gerektiğini öğretir (Zeybek 2006; Akt. Demircioğlu, 2006). İnsanoğlunun, hangi iklim bölgesinde hangi malzemeden ne tür evler yapabileceğini, doğal afetlerle nasıl baş edebileceğini, yaşadığı bölgede ne tür tarım yapabileceğini vs. ancak coğrafya bilimi sayesinde bilebilir.

İnsanoğlu, geçirdiği dönemlerle yüzyıllardır birçok kollara ayrılmış ve yerleştikleri coğrafyanın şartlarına göre şekillenerek geçmişten bu güne değin binlerce kültür biriktirmişlerdir. Coğrafya bilimi, insana kendi kültürünün oluşumunu, kökenini ve yaşadıkları çevreninin kültürlerini nasıl şekillendiğini de diğer bilimlerle işbirliği içerisinde aktarmaya çalışır (Erol, 2015). Böylelikle de insanlarda yurt sevgisi oluşmaya ve gelişmeye başlar (Arı, 2008). İnsanlar yaşadıkları çevreyi tanıdıka kendisiyle ve o bölgedeki coğrafya ile arasındaki bağı kavrar ve yaşam biçimiyle o yörenin coğrafya ile benzerliğini fark ederek hem neden orada yaşadığı hem de yaşadığı yerin coğrafyasının yaşam biçimini nasıl şekillendirdiği konusunda çıkarımlarda bulunur.

Küreselleşen dünya, gelişen teknoloji ve hızlı nüfus artışı, beraberinde birçok sorunu da getirmiştir. Sürdürülebilir bir yaşamın olabilmesi ve bu bağlamda insanlarda olması gerekli olan coğrafi bilinç için, coğrafi bilgiye olan ihtiyaç giderek artmaktadır. Daha yaşanılabilir bir çevre ve önlem alınmazsa felakete sürüklenen dünyayı olası kötü durumlardan kurtarmak ve önlem almak için, coğrafi bilgi şarttır. Coğrafi düşünme becerisine sahip olmak ve insan yaşamına yön vermek için, coğrafya yaşamın merkezi olmalıdır (Thomas, 2001). Coğrafya biliminden yararlanılması geleceğe dair planlamalarda, doğayı ve çevreyi koruyarak düzenli, dengeli ve istikrarlı kalkınma olanağı sağlayacaktır.

Coğrafi bilgi, ülkemiz açısından da önemlidir ki Atatürk, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nu kurduktan sonraki hedefi, Türk Coğrafya Kurumu'nu kurmak olacaktı (Zeybek, 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Dünyada, tedbirsizlikten dolayı doğal afetlerde ölenlerin sayısı azımsanmayacak kadar çoktur. Yıkılan enkazların yerine yerlerinin yapılması milyarlarca liraya mal olmaktadır. Siyasi coğrafya konusundaki eksiklikler, geçmişten günümüze dış politikada idarecilerimizin doğru karar vermelerini güçleştirmiştir. Kirlenen çevremizin temizleme projelerinin maliyetleri ülke ekonomisine zarar vermektedir (Şahin 2002). Öyle ki, önce bilinçsizce kirletiyor, sonra yüksek bedeller ödeyerek temizlemeye çalışıyoruz. O halde yapılması gereken, başta örgün eğitim kurumları olmak üzere, her seviyede coğrafya öğretimimizi gözden geçirmek ve coğrafya biliminin ruhuna uygun bir coğrafya eğitimi vermek olmalıdır. Aksi takdirde, “coğrafya bilgi eksikliği toplumumuzda nelere ve ne kadar pahalıya mal olacaktır” bilemeyiz (Şahin 2002; Akt. Zeybek, 2008). İnsanların doğal ortamda yaptığı değişikliklerin ve şekillendirmelerin çevreye zarar vermemesi veya zararın minimum düzeye indirilmesi için coğrafya biliminden yararlanılması hayati önem taşımaktadır.

İyi bir coğrafya eğitimi ile;

- Coğrafi olay ve olguları anlama ve anlamlandırma için gerekli kazanımlara sahip olunur,
- Yurt sevgisi kazanılır,
- Birçok çevre sorunu ve sonuçları önceden tahmin edilebilir,
- Dünyanın yaşanılabilir olması ve sürekliliği sağlanır,
- Toplum hafızası canlı tutulur,
- Ekonomik sektörlerle ait temel bilgiler kazanılır,
- Çevre bilinci kazanılır,
- Coğrafik düşünme biçimleri edinilir,
- Çevreyi doğru işleme becerileri edinilir...(Zeybek, 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Coğrafya eğitimi, insana önce kendini daha sonra dünya ile ilişkilerini daha iyi anlamaları için gerekli olan bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırır (Haas, 1989).

2.2. Okuryazarlık Kavramı

Okuryazarlıkla alakalı tüm bilim dallarındaki teorilerin temel iddiası; “bireyin zihinsel işlevlerini birçok alanda özgün düşünsel araçları kullanabilecek şekilde geliştirmesi gerektirdiğidir” şeklindedir (Nelson ve Zobairi, 1999).

Okuryazarlık kavramına baktığımızda, bu kavramın iki terimin (okuma ve yazma) birleştirilmesiyle meydana gelip, yeni bir anlam kazandığını görmekteyiz. Bu terimlerin gerektirdiği temel işlevler; okuduğunu anlama ve düşüncelerini yazılı olarak ifade edebilmedir. Bu işlevlerin ileri bir düzeyi, işlevsel okuryazarlık olarak tanımlanabilir. Yani, işlevsel okuryazarlık, okuma ve yazma ile ilgili işlevleri ne kadar etkili ve sıklıkla kullandığını ifade eder (Altınbilek ve Sanalan, 2005).

Okuryazarlık kavramı; okuma, yazma, okuduğunu anlama, okuduklarını ve anladıklarını yazılı olarak ifade edebilme becerileri dışında, bu becerileri de kapsayan

daha geniş ve bu becerilerden farklı algısal özellikler taşıyan bir kavramdır. Bu farklı özelliklerden biri de “kişilerde yaşam boyu öğrenme bilincini meydana getirme, bu bilinci daha da geliştirme, daha etkin öğrenme için kişilerin yepyeni beceriler kazanmalarını sağlama” olarak söylenebilir (Organisation for Economic Cooperation and Development, 1995). Okuryazarlılık becerisine sahip olma durumu, düşünme, sorgulama ve problem çözme süreçlerini kapsayan sosyal bir etkinliktir.

1990 yılında, Birleşmiş Milletler tarafından, bu yılın “Uluslararası Okuryazarlık Yılı” olarak kabul edilmesiyle beraber okuryazarlık kavramı yaygın şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Bawden, 2001).

Bawden (2001), son on yılda yaşanan gelişmeler ve bilgi birikimi ile eskiden sadece okuma ve yazma becerisi olarak kabul edilen okuryazarlığın, artık farklı algılandığını, çeşitlilik gösterdiğini ve beceri tabanlı bir karakter kazandığını ifade etmiştir.

Bilim ve teknolojideki gelişmeler ile yeni okuryazarlık kavramları ortaya çıkmış, okuryazarlık kavramı ilk anlamından sıyrılarak anlam oluşturma temelli bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Okuryazarlılık kavramı, okuma ve yazma faaliyetinin eşliğinde; bireyin, içinde yaşadığı hayatı ve bu hayat içinde obje ve olayları algılayışı, anlaması ve günlük hayatındaki bütün ilişkilere bir anlam yüklemesi ve bu olgu, olay ve ilişkileri anlamlandırabilmesi ile ilgili ve kavramdır.

Günümüzde okuryazarlılık kavramının kazandığı çeşitlilik ile sayısı 34’ü bulan yeni okuryazarlık kavramları türemiştir. Örneğin; tarım okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı vs. (Snaley ve Natasha, 1997).

2.3. Coğrafya Okuryazarlığı

Coğrafya okuryazarlığı kavramının tek bir tanımı olmayıp, bu konuda araştırmalar yapan bilim adamları tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır ve bu tanımlar genelde birbirlerine benzerler. Şöyle ki;

Coğrafya okuryazarlığı, çeşitli coğrafi bilgileri anlama ve kavrama sonucunda bunları beceri haline getirebilme yeteneğidir (Dikmenli, 2013).

Tuna (2013), coğrafya okuryazarlığını; coğrafya bilimi ile ilgili temel bilgi, kavram ve süreçleri öğrenme, anlamlandırma ve karar verme sürecinde, bunları kullanabilme becerisi olarak ifade etmektedir.

Coğrafyacıların, diğer araştırmacıların ve kurumların coğrafya okuryazarlığı ile ilgili yapmış oldukları tanımlamalarda, genel olarak coğrafya okuryazarlığı, harita üzerinde yer bulma yeteneği ve lokasyon bilgisine sahip olmak olarak ifade edilmektedir (Winship, 2004; Marran, 1992; Torrens, 2001; Oigara, 2006). Karabağ (2001) ise, coğrafyanın temelini oluşturan unsurların yerlerin isimlerini ve özelliklerini bilmek olduğunu belirtmektedir. Fakat bazı araştırmacılar bunun aksini dile getirmektedir. Örneğin; Backler ve Stoltman (1986), Oigara (2006), Keeling (2003), Bein (1990), Donovan (1993) çalışmalarında bazı araştırmacıların iyi bir coğrafya okuryazarı olabilmek için, lokasyon bilgisinin yeterli olamayacağını; sadece bu becerinin ilk adımı olduğunu ifade etmektedirler (Akt. Gençtürk ve Karatekin, 2013).

Coğrafya okuryazarlığı sadece yerlerin lokasyon bilgilerine sahip olmak değil bununla birlikte, harita okuyabilme ve yorumlayabilme becerileri ve insan-çevre etkileşimi çerçevesindeki bilgi ve becerileri içeren kazanımlara sahip olma olarak da ifade edilebilir (Gençtürk, 2009). Bir başka tanımda Eve ve arkadaşları (1994), harita okuma becerisine, lokasyaon bilgisine sahip olmanın ve çeşitli bölgelerdeki insanlar arasındaki ilişkileri ve kültürleri anlamanın coğrafya okuryazarlığı olduğu şeklinde tanımlamışlardır. Bennet (1997) ise; coğrafya okuryazarlığının; harita okuma, grafik

oluşturma ve alan gözlemleri yapma becerileri gibi sınırlı olmadığını, bunlara ilaveten bir de coğrafi bakışa sahip olmanın gerektiğini vurgulamaktadır.

Akengin (2013) ise “coğrafi olayları anlama ve yorumlama” olarak coğrafya okuryazarlığını tanımlamaktadır. Yine Clawson (1989; Akt. Thomas, 2001), coğrafya okuryazarlık kavramının ileri düzeyde sentez yapabilme becerilerini de kapsadığını ifade etmektedir.

Başka bir tanımda coğrafya okuryazarlığının, bireylerin yaşadığı yerin neden orası olduğunu, o yerin neye benzediğini, diğerlerinden ayıran özelliklerinin neler olduğunu, diğerleriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu anlamasıyla ilgilidir (Backler ve Stolman, 1986; Jennes, 1990; Akt. Roger, 1997).

Welton (1988; Akt. Chiodo, 1993) Coğrafya Okuryazarlığını, üç kısımdan oluşan özellik olarak açıklamaktadır. Bireyler eğer fiziki dünya bilgisine, harita kullanma becerisine ve coğrafyanın temel kavramları bilgisine sahip ise coğrafya okuryazarıdır.

Coğrafya okuryazarlığını, aslında coğrafyayı okuyabilme becerisi olarak da adlandırabiliriz. Şöyle ki; coğrafya okuryazarlığı, bu beceriyi ya da özelliğini taşıyan bir bireyin, coğrafi olay ve olguları basit bir biçimde değerlendirmesinin ötesinde, daha anlamlı, olaylar arasında sebep sonuç ilişkisi kurması ve olayları yaşadığı çevrenin özelliklerine göre değerlendirmesi bakımından çıkarımsal sonuçlara varması noktasında önemli ve ayırt edici bir yere sahiptir (Erol, 2015).

2.3.1.Coğrafya okuryazarlığının amaç ve hedefleri

Coğrafya okuryazarlığının amacı, bireylere dünyanın enlerini, yer adlarını, coğrafi oluşumların nedenlerini, sonuçlarını ezbere bilen bireyler yetiştirmek değildir. Bununla beraber; zaten coğrafya öğretimi, sadece bilgi yığınlarının öğrencilere aktarılmasını amaçlamaz. Geneldeki böyle bir anlayış, coğrafya biliminin yapısından

değil, ruhuna uygun bir coğrafya eğitimi modelinin olmamasından kaynaklanmaktadır (Zeybek, 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Coğrafyanın amacına baktığımızda da aslında bu bilimin tanımının, kendi amacı hakkında ipuçları taşıdığı görülmektedir. Şöyle ki; coğrafya “insan ile onun yaşadığı mekan arasındaki ilişkileri dağılış, karşılaştırma ve nedensellik ilkeleri doğrultusunda araştıran ve sonuçlar ortaya koyan bilim dalıdır.” O halde, coğrafyanın genel ve temel amacı; insanın yaşadığı yerin özelliklerini, o bölgede meydana gelen coğrafi olay ve olguların, o bölgeye has özelliklerin sonuçları olduğunu, insanın doğayı, doğanın insanı nasıl şekillendirdiğini, yeryüzündeki bölgeleri ve bölgeler arasındaki farkları ve bu farkların nedenlerini, ayrıca yine bu farkların insan kültürünü ve ekonomisini, yaşam tarzlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır (Zeybek, 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Coğrafya okuryazarlığının amacına geldiğimizde ise; coğrafya biliminin ortaya koyduğu verileri nereden, nasıl alabileceğini ve bu verilere ulaştıktan sonra nasıl işleyebileceğini bilen, bu verileri günlük hayatında ve problem çözümede kullanabilen, coğrafi olay ve olguları gerçekleştiği yere göre değerlendirebilen, çevresini tanıyan ve coğrafi şartlara göre çevresini şekillendirebilen, doğaya karşı sorumluluklarını kavrayan, doğanın korunması ve yaşatılması gerekliliğinin bilincinde olan, çağdaş coğrafi teknolojilerini kullanabilecek nitelikte olan, coğrafi tablo, grafik ve haritaları okuyabilen, coğrafyanın üç temel prensibi olan nedensellik, bağlılık ve dağılış ilkelerini, özelliklerini ve aralarındaki bağları kavrayabilen bireyler yetiştirmektir (Gençtürk, 2013).

Ülkelerin Coğrafya okuryazarı bireyler yetiştirmesindeki amaç ise; ülkelerin çağdaş uygarlıkların seviyesinin üzerine çıkabilmenin, coğrafya okuryazarlığı bireylere sahip olmaktan geçtiğinin artık biliniyor olmasıdır. Şöyle ki; yerel ve ülke genelini ilgilendiren planlamalarda coğrafyacılara ve coğrafi bilgiler, en önemli katkıyı sağlarlar. Atatürk’ün “Ben askeri meseleleri de harita üzerinde mütalaa ederim” sözü ve Napolyon’un “ülkelerin politikaları coğrafyalarındandır” sözü, bu deyişimize bir örnek niteliktedir (Zeybek, 2006; Akt. Demircioğlu, 2006).

Bulduğumuz yüzyılda küreselleşen dünyanın bir vatandaşı olabilmek için coğrafya okuryazarlığı gerekli görülmektedir (National Geographic Roper, 2002, 2006).

2.3.2.Coğrafya okuryazarlığının bileşenleri, ilkeleri

National Geographic, coğrafya okuryazarlığını; “etkileşim, bağlantı ve etkiler” olmak üzere üç başlığa ayırmıştır (<http://education.nationalgeographic.com>). ABD Florida askeri akademisi, coğrafya okuryazarlığının temelde üç şey gerektirdiğini, bunların; etkileşim, ara bağlantılar ve çıkarımlar olduğunu belirtmiştir. Edelson (2012) bu konuda; coğrafya okuryazar olan birinin, dünyada mevcut olan ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal kaynakların birbirleri ile etkileşim içinde olduklarını; bu kaynaklardan birinin diğerini etkileyebileceğini; ya da nedeni olabileceğini ve bu döngünün sürekli devam edeceğini anlayabilmesi gerektiğini, yine dünyada var olan bazı sistemlerin, insanları birbiriyle ya da insanların yaşadıkları yerlerle bağladığını anlaması gerektiğini ve anladığı, bu bağlardan çıkarımlarda bulunması gerektiğini ifade eder.

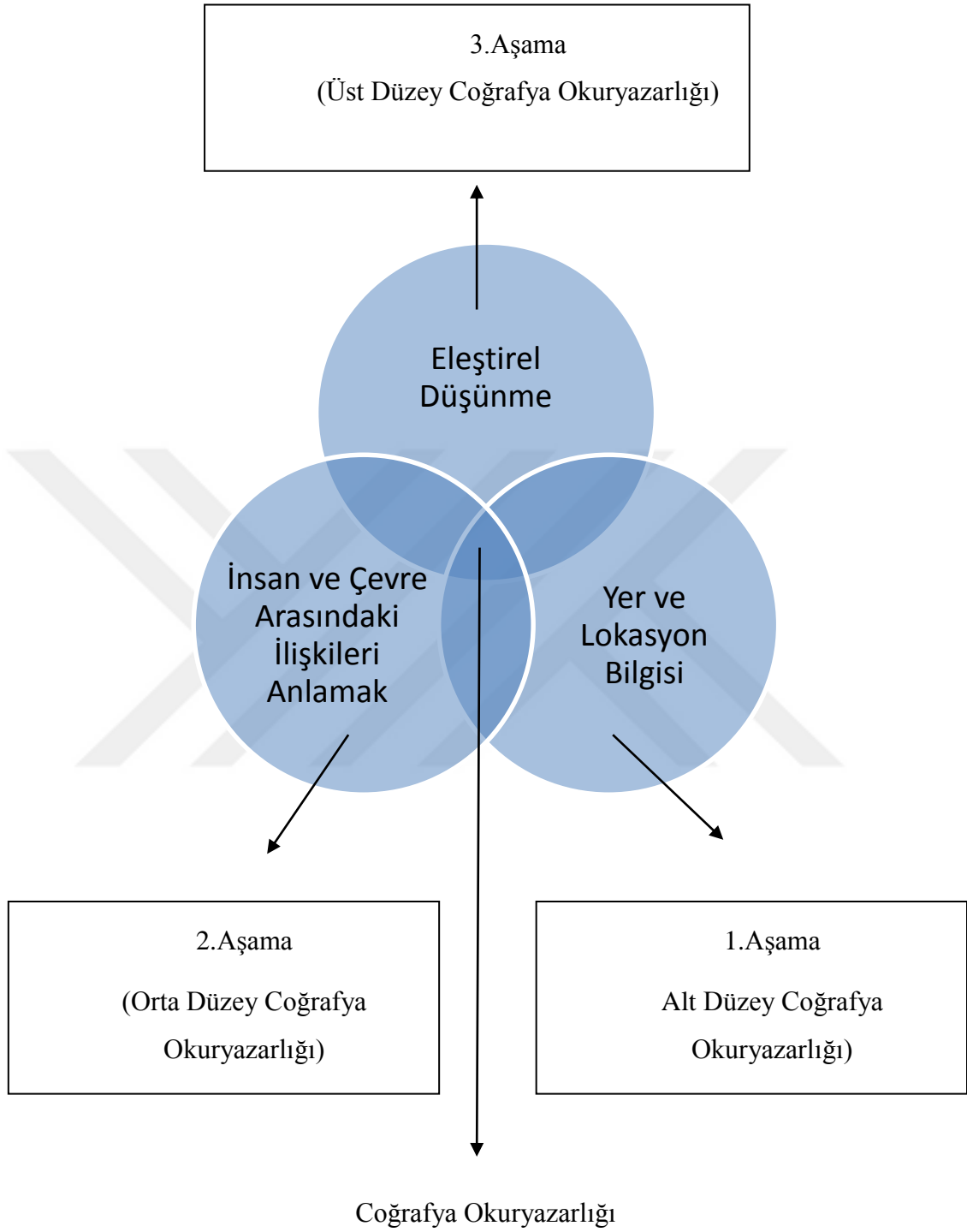
2.3.3.Coğrafya okuryazarlığının düzeyleri

Oigara (2006), coğrafya okuryazarlığının üç aşamadan oluştuğunu belirtmiştir. "Birinci aşama alt düzey coğrafi okuryazarlık, ikinci aşama orta düzey coğrafi okuryazarlık, üçüncü aşamada da üst düzey coğrafi okuryazarlık olarak nitelendirilmiştir.

Alt düzeyde coğrafya okuryazarı olan bir kişinin, yerleri ve onların lokasyonlarını bilebileceğini ifade eder. Bu beceri, coğrafya okuryazarlığının ilk aşamasıdır ve coğrafi bilginin temelidir.

İkinci basamak olan, orta düzeyde coğrafya okuyazarı olan bir kişinin çevre ile olan ilişkilerini sebep-sonuç bağlamında anlayabileceğini ve açıklayabileceğini; başka bir deyişle, Dünya'nın farklı yerlerinin fiziki ve beşeri özelliklerini inceleyebileceğini ifade eder. Ayrıca, coğrafi bilgiyi doğrulama, sorgulama, analiz etme ve değerlendirebilme becerilerini de kapsar.

Üçüncü aşama olan, üst düzey coğrafya okuyazarlık seviyesinde olan bir kişinin ise; geleneksel olmayan ve eleştirel bir coğrafya yaklaşımına sahip olduğunu ifade eder. Şöyle ki; son aşamada olan bir kişi, coğrafi olayları ve olguları açıklamada "niçin" sorusunu sürekli türetir ve coğrafyanın temel üç prensibiyle açıklamaya ve sorgulamaya çalışır. Bu kısım, milletlerin sahip oldukları farklılıkların coğrafya ile bağlantısını ve coğrafyanın insanların, günlük hayatlarını ve kültürlerini, ayrıca ekonomik, siyasal süreçleri nasıl etkilediğiyle ilgilidir. Ayrıca, dünyada mevcut olan siyasal ve ekonomik dengeleri anlayıp, değerlendirir".

Şekil 2. 1: Coğrafya Okuryazarlığı'nın Kavramsal Boyutu (Oigara, 2006; Akt. Gençtürk ve Karatekin, 2013)

Bliss (2005) de Oigara'ninkine benzer bir tablo oluşturmuştur. O da coğrafya düzeylerinin üç kısımdan geldiğini ileri sürmüştür. Ona göre, birinci aşama lokasyon bilgisine sahip olmayı, ikinci aşama dünyadaki beşeri ve fiziki etmenleri ve süreçleri bilmeyi, üçüncü ve son aşama ise insanlar, yerler ve çevre arasındaki etkileşimi kavramayı gerektirir.

2.3.4.Coğrafya okuryazarlığını etkileyen faktörler

Cinsiyet, medya ve kitle iletişim araçlarından yararlanma, eğitim düzeyi, coğrafyaya karşı tutum ve özyeterlilik, seyahat deneyimi, yaşanan yerleşim yerinin türü vs. gibi faktörlerin coğrafya okuryazarlık düzeyi ve becerisi üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle coğrafi okuryazarlığı ve coğrafi bilgi tek bir sebebe bağlı olarak açıklanamaz (Gençtürk, 2013).

Öğrenciler ve öğretmenler üzerine yalpan birçok araştırma gösteriyor ki, coğrafya okuryazarlığın düşük seviyede olmasında birçok etken vardır. Şimdiye kadarki uygulanan coğrafya eğitimi programlarında, öğrencilere kazandırılması gerekli olan bilgi ve beceriler öğrencilerin harita üzerindeki yer adlarını ezbere bilme ve sorulduğunda ya da gerektiğinde yer adlarını haritada gösterebilmekle sınırlı kalmıştır (Roger, 1997). Oysa ki bu uygulama ve bilgi çerçevesi, coğrafya eğitimi için sadece bir basamaktan başka bir şey değildir. Öğrencilerin coğrafya okuryazarı olup, coğrafyanın gerektirdiği şekilde bilgi birikimine ve düşünce biçimine sahip olabilmeleri için, lokasyon bilgisinden çok daha fazlasına gereksinim vardır (Barcler and Stolltman, 1986).

Ayrıca, coğrafya derslerinin ayrı bir disiplin olarak değil de sosyal bilgiler dersi kapsamında aktarılmaya çalışılması; coğrafya konularının sınırlanmasına, ders saatinin düşmesine ve coğrafya konularına verilen önemin azalmasına sebep olmaktadır. Ayrıca, birçok öğretmen coğrafya eğitimi konusunda, kendilerini yetersiz hissetmektedir. Bu durumun, eğitim aldıkları öğretmen yetiştirme programlarında

coğrafya derslerinin yetersiz olmasından kaynaklandığı savunulmaktadır (Rogers, 1997).

2.3.4. Coğrafya okuryazarı bir bireyde olması gereken özellikler

Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip olan kişiler, coğrafi olaylara ve olgulara eleştirel ve sorgulayan bir gözle bakar. Yaşadıkları bölgenin, niçin orası olduğu, o belgenin kendi yaşamlarını, ekonomilerini ve kültürlerini nasıl şekillendirdiğini, kendisi ve içinde bulunduğu toplumun o coğrafyada nasıl uyum içinde yaşadığını, insanlar arası etkileşimin coğrafyadan nasıl etkilendiğini, dünyada var olan fiziksel, biyolojik ve kültürel farklılıkların coğrafya ile bağlantısını kavrar ve coğrafik durumlara karşı bilinçli bir bakış açısına sahip olur (Bliss, 2005).

İnsanoğlu günlük yaşantılarında birçok sorunla karşı karşıya gelmektedir. Bu sorunların büyük bir çoğunluğu coğrafyayla alakalıdır. Bu sorunlar; kıtlık, doğal afetler, küresel ısınma gibi büyük sorunlar olabileceği gibi, havanın yağmurlu olması ya da çok sıcak alması, trafik vs. gibi küçük sorunlarda olabilir. İnsanoğlu tüm bu sorunlara karşı çözüm bulma arayışı içerisine girmektedir. Hayatımızı etkileyen bu tür sorunlara karşı durabilmek, alternatif çözümler bulabilmek ve en önemlisi hayatımızı devam ettirebilmek için coğrafya okuryazarlık becerisi gereklidir (Tuna, 2013).

ABD Ulusal Coğrafya Standartları (1994), hayatımızı şekillendiren ve ilgilendiren coğrafik olaylara, durumlara ve sorunlara karşı durabilmemiz için gerekli olan coğrafi bilgiye sahip ve bunu kullanabilen bireyler yetiştirmek maksadıyla belirlenmiştir. Bu standartlar, coğrafya okuryazarlığını esas olarak ulusal ve evrensel olmak üzere, iki boyutta ele almıştır.

"Coğrafi okuryazar bir kişi, coğrafik olaylar karşısında nasıl davranacağı konusunda bilinçlidir. Şöyle ki, bu kişi, coğrafik olaylar yaşanmadan önce, olay sırasında ve sonrasında neler yapması gerektiğini bilir. Coğrafya okuryazarı olan kişiler, coğrafyadan etkilenenden ziyade, daha çok coğrafyayı etkileyen konumundadır.

Örneğin, toprağı nasıl işleme gerektiğini, iklime göre nasıl yapı yapılması gerektiğini, ormanda nasıl yönünü bulması gerektiğini, ev alırken nelere dikkat etmesi gerektiğini, çöl ortasında nasıl hayatta kalabileceğini, hatta en basit bir örnekle, yağmurlu havada nasıl giyilmesi gerektiğini bilir.

Daha geniş ölçüde düşünüldüğünde ise, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip olan kişiler, coğrafik olaylar arasındaki bağı kavrar ve bu olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi kurar. Örneğin, çok yağmur yağdığında sel olabileceğinin, yağmur yağmadığında kuraklık yaşanabileceğinin, fabrika artışının çevreye nasıl bir zararı olabileceğinin, aşırı nüfus artışının doğurabileceği büyük sorunların vb. farkında olur" (ABD Ulusal Coğrafya Standartları, 1994).

Evrensel boyutta coğrafya okuryazarı olan biri; kuraklık ile açlık arasındaki bağlantıyı, savaşlar ile nüfus (özellikle erkek nüfus) arasındaki orantıyı, küresel ısınmanın insanlar ve diğer canlılar üzerindeki etkilerini bilir (Gençtürk, 2009).

1994 yılında hazırlanan Geographic Education Standards Project ile coğrafya eğitiminin amaçları belirlenmiştir. Bu projede oluşturulan hedeflere göre, coğrafya okuryazarı olan bir kişi;

Yeryüzünde yerleşim açısından;

1. Haritaları ve diğer coğrafik araçları kullanabilir, mekânsal açıdan bilgiye nasıl ulaşacağını ve bu bilgiyi işlemek için gerekli olan teknolojileri bilir ve bu yollarla aldığı bilgileri işleyebilir ve sonuç çıkarabilir.
2. İnsan, çevre ve yeryüzü hakkındaki bilgiyi ya da aralarındaki ilişkiyi organize etmek için zihin haritalarının nasıl oluşturulacağını ve nasıl kullanılacağını bilir.
3. Dünya üzerinde coğrafya olaylarının dağılışlarını, yer ve çevrelerin mekânsal düzenlemelerini çözümleyebilir.

Bölge ve yerleşim açısından;

4. Coğrafi çevrelerin fiziki ve beşeri özelliklerini bilir.

5. Sosyal ve kültürel olayların ve tecrübelerin, insanların bölge ve algılarını nasıl etkilediğini anlar.

6. Bölgelerin oluşturulmasının, dünyanın karmaşıklığını anlamak ve organize etmek için olduğunu bilir.

Fiziksel sistemler açısından;

7. Yeryüzünü biçimlendiren fiziksel süreçleri bilir.

8. Yeryüzündeki ekosistemlerin özelliklerini, karakteristik ve mekânsal dağılışını anlar.

Beşeri sistemler açısından;

9. İnsan topluluklarının karakteristiklerini, dağılımını ve göç hareketlerini bilir.

10. Dünyanın kültürel mozağini meydana getiren unsurların karmaşıklığını, özelliklerini ve dağılışını bilir.

11. Ülkelerin birbirine olan ekonomik bağımlılığını ve yeryüzünün ekonomik modelini anlar.

12. Dünyadaki yerleşim şekillerini, birimlerini, fonksiyonlarını, süreçlerini ve ortak özelliklerini bilir.

13. Yeryüzünün farklı yerlerindeki coğrafi olayların, insanların işbirlikli çalışmalarından ya da çatışmalardan nasıl etkilendiğini bilir.

Çevre ve toplum açısından;

14. İnsan faaliyetlerinin fiziksel çevreyi nasıl biçimlendirdiğini bilir.

15. Fiziki çevrenin insan faaliyetlerini nasıl etkilediğini anlar.

16. Doğal kaynakların önemini, kullanımını, dağılımını ve meydana gelen değişimleri bilir ve anlar.

Coğrafyanın kullanımı açısından;

17. Geçmiş hakkında bilgi sahibi olmak için coğrafyadan nasıl yararlanacağını bilir.

18. Günümüzü değerlendirmek ve geleceği planlamak için coğrafyayı nasıl kullanacağını bilir (Geografik for life, 1994; Geographic Education Standards Project, 1994).

Bu standartlar, coğrafya okuryazarlığı becerisini ölçmek için bir temel oluşturmuştur. Bu standartlarla, coğrafi okuryazarlığı özelliğine sahip bir kişinin neler bilmesi gerektiği ve hangi beceri ve değerlere sahip olması gerektiği ortaya konulmuştur (Geography for Life, 1994).

2.4. Coğrafya Okuryazarlığının Tarihsel Gelişimi

ABD’de 1950’lerin başından 1980’lerin sonuna kadar yapılan, coğrafya kapsamındaki akademik çalışmalardan elde edilen verilerin sonuçları öyle bir şey ortaya çıkarmış ki, coğrafya alanında ülke genelinde bir şeylerin ters gittiği, coğrafyanın unutulduğu ve artık bir şeylerin yapılması gerektiği konusunda tüm araştırmacılar, coğrafyacılar ve kurumlar hemfikir olmuşlardır. Çünkü, öğrencilerin, yaşadıkları kıtayı, haritada gösterilmesi istenilen soruyu bile doğru cevaplayamayacak kadar, coğrafi bilgiden ve eğitimden yoksun oldukları gözler önüne serilmiştir. Bu araştırma sonucu, tüm kıtada yankı oluşturmuş ve coğrafya kapsamında kurulan kurum ve kuruluşlar bir çatı altında toplanıp, neler yapılması gerektiği üzerine kongreler düzenlenmiş ve alınan kararlar neticesinde, 15-21 Kasım 1987 tarihinde bu hafta Coğrafya Farkındalık Haftası olarak ilan edilmiştir. Bu ilandan sonra, ülke genelinde coğrafya eğitimini düzenleme çalışmaları başlamış, bu çalışmalar ise eğitim programlarını, müfredatları, ders kitaplarını ve öğretim materyallerini kapsamıştır (Downs ve diğ., 1988).

Coğrafya okuryazarlığı kavramının doğmasında, Gallup organizasyonunun 1988 yılında yaptığı bir araştırmanın sonuçları etken olmuştur. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Amerikalıların yedide biri haritada kendi ülkelerini gösterememiştir.

Örneklemin dörtte biri ise, Büyük Okyanus'un yerinin bilememiştir (Schonfeldt, 2001). Ortaya çıkan bu üzücü durum, resmi ve mesleki kurumların, bireyleri coğrafya okuryazarlığı nitelikleriyle yetiştirmek için müfredatlar düzenlemelerini gerekli kılmıştır.

Amerikan Ulusal Coğrafya Eğitimi Kurulu (National Council of Geography Education), çıkan bu sonucu değerlendirerek, bu üzücü durumu tersine çevirmek ve bireyleri iyi birer coğrafya okuyazarı yapabilmek için, aynı yıl (1988) harekete geçmiş ve ilk olarak coğrafya eğitimi standartları oluşturmuştur. Bu standartlarda, coğrafya eğitiminde beş temel bileşen olduğu ileri sürülmüş ve bu bileşenler çerçevesinde derslerin sürdürülmesi gerektiği açıklanmıştır. Bu beş bileşen ise; yerleşim, yöre, insan ve çevre, hareket ve bölgedir. Alınan kararla, coğrafya eğitiminde işlenen konular, ayırım yapılmaksızın ne olursa olsun bu beş bileşeni içermektedir.

Coğrafya eğitimi adına atılan bu ilk adım, kendini izleyen yıllarda, bireylerin coğrafya okuryazarlığı kazanımlarında önemli iyileşmeler meydana getirmiştir. İlerleyen yıllarda, yine atılan bu adıma bir yenisi daha eklenmiş ve 1994'te yine NCGE tarafından birçok kurum adına hazırlanan yeni bir coğrafya eğitimi standartları oluşturulmuştur. Bu kapsamda, 18 standart ve 6 ana başlıktan oluşan "Geography for life; National Geography Standarts 1994" adlı bu rapor, kendinden önceki beş bileşenli coğrafya standartlarını da uygun bir biçimde biçimlendirerek bünyesinde barındırmaktadır (Altınbilek ve Sanalan, 2005). Bu standartlarla, coğrafya okuyazarı olan bir bireyin sahip olması gereken özellikler ve coğrafi olarak neleri bilmesi gerektiği ortaya konulmuştur. Bu standartlarda yer alan ana başlıklar ise; mekansal anlatımıyla dünya, yerler ve bölgeler, fiziki sistemler, beşeri sistemler, çevre ve toplum, coğrafyanın kullanımınıdır. (National Geographic Society (NGS). Geography for life: National Geography Standarts 1994).

2.4.1. Türkiye’de coğrafya okuryazarlığının gelişimi

Ülkemizde, coğrafya okuryazarlığı adına yapılan sistematik çalışmaların varlığı yok denilecek kadar azdır. Son yıllarda ortaya çıkan bilimsel çalışmalarla, bu alanda bir şeylerin yapılması gerekliliği konusunda eleştirilerin yapıldığı görülmektedir. Yapılan çalışmalarla müfredat programları ve ders saatleri ile ilgili değişikliğe gidilmiştir. Ülkemizin eğitim felsefesi bünyesindeki öğretim yöntem ve ölçme ve değerlendirme teknikleri, çağın ihtiyaçlarını yansıtamayacak durumda olduğu, yapılan çalışmalarla aşikârdır (Doğanay, 2002; Engin, Akbaş ve Gençtürk, 2003; Akt. Altınbilek ve Sanalan, 2005). Ülkemizde bu alanda yapılan çoğu çalışmada, (Tuncel, 2002; Gençtürk, 2009; Demirkaya, 2009; Erol, 2014; ve Erol 2015) seçilen örneklerin, coğrafya okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç da ülke genelinde bireylerin coğrafya okuryazarlık seviyelerinin artırılması hususunda gerekli çalışmaların artırılması gerektiğini göstermektedir.

2.4.2. Sosyal bilgilerde coğrafya okuryazarlığı

Küreselleşen dünya coğrafyasına insanoğlunun ayak uydurabilmesi için, belli bir coğrafya eğitimine ihtiyacı vardır. Ülkemizde, bu ihtiyacın giderilmesine yönelik atılan ilk adımlar; ilköğretim döneminde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersi kapsamında atılır. Bu hususta, öğrencilerin ihtiyacı olan bilgi ve beceriler, öğrencilerin seviyelerine göre indirgenerek aktarılmaya çalışılıp, hayata hazırlanırlar (MEB, 2005).

Sosyal Bilgiler programı gelişen, değişen ve globalleşen çağın gereksinimleri ve öğrencilerin ve bu değişime maruz kalan ihtiyaçları doğrultusunda, sürekli değişmekte ve kendini yenilemektedir. Coğrafya, Tarih ve Vatandaşlık disiplinlerini içeren Sosyal Bilgiler Programı, yapılan son düzenlemelerle kapsamı genişletilmiş ve içeriğindeki disiplin sayısı, öğrencilerin çok yönlü bir şekilde eğitilmesine hizmet edecek şekilde artırılmıştır. Bu disiplinler arasında Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık disiplinlerine ek olarak; Psikoloji, Felsefe, Ekonomi, Hukuk, Antropoloji, Siyaset, Sosyoloji gibi diğer disiplinler de Sosyal Bilgiler Programı’nda yerini almıştır.

Böylelikle, öğrenciler çok yönlü, sosyal, tarihi değerlerle donatılmış aynı zamanda de çağın gereklerine uygun bir şekilde geleceğe hazırlanmaktadır (Öztürk ve Alkış, 2009).

Sosyal Bilgiler Programı'nı oluşturan disiplinler arasında varlığını koruyan coğrafya disiplini, yapısı gereği hem Sosyal Bilgiler Programı'na, hem de öğrencilere kazandırdıklarıyla ön plana çıkmaktadır. Öğrenciler, Coğrafya sayesinde yakın çevresinden başlayarak, Dünya'da olup biten olay ve olguları doğru bir şekilde anlar ve anlamlandırır (Öztürk ve Alkış, 2009).

Sosyal Bilgiler Programı, güncel yenilenmelerle, kazanımların öğrencilere çağın gerektirdiği şekilde aktarılması hususunda da biçimlendirilmiştir. Kazanımların sayısı ve şekli değişmiş, kazanımların aktarılacağı yöntem ve teknikler modernleşmiş, eğitim süreci ve süresi farklılaşmıştır. Böylelikle, merkezi eğitim anlayışından uzaklaşarak, verilen bilginin değil, verilerin aktarıldığı öğrenci merkez alınmıştır. Bu uygulama, Sosyal Bilgiler Programı içerisindeki Coğrafya disiplini için olan kazanımları ve bu kazanımların aktarılması yollarının da değişmesine, sadece öğretmenlerin ve yönetimin değil, öğrencilerin de isteyebileceği bir eğitim anlayışına bürünmüştür. Öğrenciler artık yer adlarını, dağların, ovaların, akarsuların, ülkelerin isimlerini, yerlerini ezberleyerek akıllarında tutmak zorunda değiller. Artık “öğretmenler anlatıyor, öğrenciler dinliyor” manzarası tarihe karışacak. Çoğu coğrafya konusu ve kazanımı dinleyerek değil, yaşayarak öğrenilecek niteliktedir. “Çok okuyan mı bilir çok gezen mi bilir?” sorusu herhalde bu konu üzerine sorulmuştur. Öğrenciler, derste anlatılan yerlerin fotoğraflarıyla değil, gidip kendi çektikleri fotoğraflarla gözlem yapmaktadır. Bu değişim ve gelişim, öğrencilerin coğrafya okuryazarlığı kapsamındaki gelişim açısından oldukça etkilidir.

2.5. İlgili Araştırmalar

Bu kısımda coğrafya okuryazarlığı konusunda ulusal ve uluslararası alanda yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.5.1. Uluslararası çalışmalar

Cross (1987)'un üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı çalışmasında, öğrencilere, bazı temel coğrafi bilgiler gerektiren sorular sormuştur. Araştırmadan elde edilen verilere göre, öğrencilerin coğrafi bilgilerinin istenilen düzeyde olmadığı sonucu, ortaya çıkmıştır.

MC. Kinney ve diğerleri (1988)'nin yine üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada, üniversite öğrencilerinin, Dünya coğrafyası hakkındaki bilgi düzeyleri ölçülmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin genel olarak performanslarının düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eve ve diğerleri (1994), coğrafi okuryazarlık düzeylerini ortaya çıkarmak amacıyla, üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmalarında, üniversite öğrencilerinin, sorulan soruların neredeyse yarısına doğru cevap verebildikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

Saarinen ve Maccabe (1995), ülkemizin de dâhil olduğu 52 ülkede, coğrafya bölümünde okuyan, birinci sınıf öğrencilerinden, Dünya'nın haritasını çizmeleri istemiştir. Yapılan çalışma sonucunda küresel boyutta, coğrafi bilgi eksikliği sonucu ortaya çıkmıştır. Saارينen ve Maccabe (1994), İstanbul Üniversitesi'nde, öğrenim görmekte olan 1. sınıf coğrafya bölümü öğrencileri arasından seçtikleri örneklem üzerinde yaptıkları, aynı araştırmada da, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlığı seviyelerinin zayıf olduğu sonucuna varmışlardır.

Thomas (2001), öğretmen adaylarının coğrafi bilgi seviyelerini belirlemeye çalıştığı çalışmasında, öğretmen adaylarının coğrafi bilgi seviyelerinin genel olarak düşük olduğunu tespit etmiştir.

Whinship (2004) üniversite öğrencilerinin, coğrafi bilgi düzeylerini ve bunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında, sonuçların iyi düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Sieverston (2005), üniversite öğrencilerinin, coğrafi bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında, öğrencilerin coğrafi bilgi düzeylerinin istenildiği gibi olmadığını tespit etmiştir.

Oigara (2006), üniversite öğrencilerinin coğrafya okuryazarlık seviyelerini ortaya çıkarmak amacıyla yaptığı araştırmasında, öğrencilerinin coğrafi bilgilerinin düşük düzeyde olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Mhishi (2013), yine üniversite öğrencilerinin, coğrafya okuryazarlık seviyelerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, öğrencilerin coğrafi okuryazarlık düzeyinin genel olarak yüksek olduğunu ortaya çıkarmıştır.

2.5.2. Ülkemizdeki çalışmalar

Yapmış olduğumuz alan yazın taraması neticesinde, coğrafya okuryazarlığı alanında ülkemizde yapılan araştırmaların az sayıda olduğu saptanmıştır.

Tuncel (2002), ülkemizde farklı üniversitelerde öğrenim görmekte olan 400 coğrafya bölümü öğrencisine, onların İslam Dünyası algılarını ölçmek için anket uygulamıştır. Uygulanan ankete ek olarak, öğrencilerden bir harita çizmeleri de istenmiştir. Yapılan çalışmanın sonucunda, çalışmaya katılan öğrencilerin yeterli başarıyı gösteremedikleri anlaşılmaktadır.

Gençtürk (2009), öğrenim görmekte olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, coğrafya okuryazarlığı düzeylerini belirlemek için bir çalışma yapmıştır. Yapılan çalışmanın sonucunda, öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığı anlaşılmıştır.

Ülkemizde bu alanda yapılan bir diğer çalışma olan Demirkaya (2009)'ın çalışmasında ise, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan birinci

sınıf öğrencilerinin, coğrafya okuryazarlık düzeyleri saptanmıştır. Bu çalışmadan çıkan sonuçta da öğrencilerin coğrafi bilgilerinin düşük çıktığı görülmüştür.

Çıkan sonuçların aksine, coğrafya okuryazarlığın iyi düzeyde olduğu sonucuna varılan başka bir çalışmada ise Tuna (2013)'nın, üniversite öğrencilerinin coğrafya okuryazarlık düzeylerini belirlemek için yaptığı çalışmadır. Bu çalışma sonucunda, öğrenim görmekte olan üniversite öğrencilerinin, coğrafya okuryazarlık düzeylerinin küçümsenmeyecek oranda yüksek olduğu belirlenmiştir.

Erol (2014), ortaokul öğrencilerini coğrafya okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmasında, Adıyaman ilinde seçilen 41 ortaokulda, öğrenim görmekte olan 1678 7. sınıf öğrencisine test uygulanmıştır. Yapılan bu çalışma sonucunda, öğrencilerin coğrafya okuryazarlık düzeylerinin istenilen seviyede olmadığı belirlenmiştir.

Erol (2015), yetişkinlerin coğrafya okuryazarlığını belirlemek için yaptığı çalışmasında, Adıyaman ilinde 337 kişiye coğrafya okuryazarlık testi uygulamıştır. Çıkan sonuçta, yetişkinlerin coğrafya okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür.

Dikmenli (2015), öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlığı algılarının ne düzeyde olduğunu belirlemek amacıyla yaptığı, algı ölçeği geliştirme çalışmasında, Ahi Evran Üniversitesinin Eğitim Fakültesinin farklı bölümlerinde ve farklı sınıf düzeylerinde öğrenim görmekte olan toplam 473 öğretmen adayına 21 maddelik coğrafya okuryazarlığı algı ölçeğini uygulamıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre, hazırlanan algı ölçeği güvenilir ve geçerli bulunmuştur. Ayrıca öğretmen adaylarının coğrafya okuryazarlığı algılarının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir.

III.BÖLÜM

3.Yöntem

Bu bölümde, çalışmanın araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin analizi, geçerlik ve güvenirlik ile ilgili bilgiler verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “coğrafya okuryazarlık” ile ilgili görüşlerini belirlemeyi amaçlayan nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma yöntemi, bu konuda derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla seçilmiştir. Bu yöntem, coğrafya okuryazarlığı ve coğrafya öğretimi ile ilgili, öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmek istenmesi amacıyla kullanılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi, nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik, nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Nitel araştırmada temel amaç, sayılar yoluyla sonuçlara ulaşmak değildir. Asıl amaç, araştırılan konu ile ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden, “durum çalışması modeli” kullanılmıştır. Nitel bir araştırma modeli olan durum çalışmaları, “bir olayı değerlendirmek” amacıyla, bilimsel sorulara cevap aramada kullanılan bir yaklaşımdır (Büyüköztürk vd. 2012). Durum çalışmasının en temel özelliği, bir veya birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Yani, bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler vb.), bütüncül bir yaklaşımla ele alınır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri, ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde odaklanılır. Durum

çalışmasının, ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı incelemeye olanak veren araştırma yöntemi olduğunu söylemek mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Yıldırım ve Şimşek (2011), durum çalışması yaparken izlenilecek belli başlı aşamaları sekiz başlıkta sıralamıştır: (1) Araştırma sorularının geliştirilmesi. (2) Araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi. (3) Analiz biriminin saptanması. (4) Çalışılacak durumun saptanması. (5) Araştırmaya katılacak bireylerin seçilmesi. (6) Verinin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi. (7) Verinin analiz edilmesi ve yorumlanması. (8) Durum çalışmasının raporlaştırılması. (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu çalışmada durum, öğretmenlerin görüşleri, beklentileri ve algılarıdır. Ayrıca, çalışmada, yukarıda Yıldırım ve Şimşek (2011) tarafından belirtilen aşamalar izlenmiştir.

3.2.Çalışma Grubu

2016-2017 eğitim-öğretim yılında, Ankara ilinde bulunan ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, yine aynı eğitim öğretim yılında, sosyo-ekonomik düzey verileri göz önünde bulundurularak, Ankara ilinin üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip yerleşim yerlerinde, “amaçlı örnekleme yöntemlerinden” olan, “kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle” “seçkisiz” olarak seçilmiş Keçiören, Kızılcahamam, Kahramanazan, Çamlıdere ve Güdül ilçelerinde, MEB’e bağlı ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Amaçlı örneklemede, göreceli olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örneklemede çalışılan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır. Bu örnekleme yöntemindeki amaç ise, çeşitliliği sağlamak yoluyla evrene genelleme yapmak değil, çeşitlilik gösteren durumlar arasında ne tür ortaklıkların veya benzerliklerin (aynı ölçüde de farklılıkların) var olduğunu bulmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Tablo 3.1. Örneklemin cinsiyete göre dağılımı

Cinsiyet	f	Yüzde
Bayan	24	44,44%
Erkek	30	55,56%
TOPLAM	54	100,00%

Araştırma kapsamında seçtiğimiz örnekleminizi; 24'ü bayan (%44), 30'u erkek (%56) olmak üzere toplam 54 Sosyal Bilgiler Öğretmeni oluşturmaktadır.

Tablo 3.2. Örneklemin yaşa göre dağılımı

Yaş	f	Yüzde
20-30 arası	10	18,52%
31-40 arası	29	53,70%
41-50 arası	13	24,07%
50 üstü	2	3,70%
TOPLAM	54	100,00%

Örnekleminizin 29'unu, (%54) 31 ile 40 yaşları arası Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırmamız için seçtiğimiz öğretmenimizin azınlığını ise, 50 ve üstü yaş gurubuna sahip olanlar (%4) oluşturmaktadırlar. Örnekleminizde 20 ile 30 yaş arasında olanların sayısı 10 (%18), 41 ile 50 yaşları arasında olanların sayısı ise 13 (%24) tür.

Tablo 3.3. Örneklemin tecrübe yıllarına göre dağılımı

Tecrübe	f	Yüzde
0-5 arası	15	27,78%
6-10 arası	10	18,52%
11-15 arası	8	14,81%
16-20 arası	11	20,37%
21-25 arası	6	11,11%

26-30 arası	3	5,56%
30 üstü	1	1,85%
TOPLAM	54	100,00%

Tablo 3.3.' ten de anlaşıldığı üzere, araştırmamıza katılan örneklemin; 15' i (%28) en fazla 5 yıllık bir tecrübeye, 10' u (%18) 6 ile 10 yılları arası tecrübeye, 8' i (%15) 11 ile 15 yılları arası tecrübeye, 11' i (%20) 16 ile 20 yılları arası tecrübeye, 6' sı (%11) 21 ile 25 yılları arası tecrübeye, 3' ü (%6) 26 ile 30 yılları arası tecrübeye, 1' i (%2) ise 30 yıl üstü bir tecrübeye sahiptir.

Tablo 3.4. Örneklemin coğrafyaya karşı duyulan merak düzeyine göre dağılımı

Merak düzeyi	f	Yüzde
Hiç merak etmiyorum	-	0,00%
Çok az merak ediyorum	9	16,67%
Orta düzeyde merak ediyorum	17	31,48%
Çok merak ediyorum	28	51,85%
TOPLAM	54	100,00%

Örnekleminizin 28'i (%52) coğrafyayı en üst düzeyde merak ettiklerini, 17'si (%31) orta düzeyde coğrafyayı merak ettiklerini, 9'u (%17) coğrafyayı çok az merak ettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmamıza katılan öğretmenlerden, coğrafyayı hiç merak etmeyen kimse çıkmamıştır.

Örnekleminizin, çoğunluğunun (%52) coğrafyayı en üst düzeyde merak etmesi ve coğrafyayı hiç merak etmeyen hiç kimsenin olmaması, olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 3.5. Örneklemin, genel olarak coğrafyayla ilgili bilgileri nereden elde ettikleriyle ilgili dağılımı

Nereden?	f	Yüzde
İnternet	48	88,89%
Diğer kitaplar	38	70,37%
Ders kitabı	37	68,52%
Gazete-Dergi	29	53,70%
T.V.-Radyo	27	50,00%
Öğretim elemanı	4	7,41%

Öğretmenlere sunduğumuz seçeneklerden birden fazla seçebildiği bu bölümde, Tablo 3.5.'a göre araştırmamıza katılan 54 Sosyal Bilgiler öğretmeninin coğrafyayla ilgili bilgileri nereden elde ettikleriyle ilgili sorulan soruya verdikleri cevapların en çoktan aza doğru sıralanışı; internet (f=48), diğer kitaplar (f=38), ders kitabı (f=37), gazete ve dergi (f=29), televizyon ve radyo (f=27), Öğretim elemanı (f=4) şeklindedir.

Tablo 3.6. Coğrafyayla ilgili bilgileri nerden edindikleri konusunda öğretmenlerin eklediği diğer alanlar

EKLENENLER	N
Gezi-gözlem	9K15, 29K4, 31K7
Programlar	38E17
Ansiklopediler	51E27
Araştırmalar	30E18
Belgeseller	22E4,

Araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin coğrafyayla ilgili bilgileri nereden elde ettikleriyle ilgili sorulan soruya ek olarak verdikleri cevaplar ise; gezi ve gözlem yaparak, programlar yardımıyla bilgileri elde etmek, ansiklopediler

inceleyerek ve okuyarak, araştırmalar yaparak ve belgeseller izleyerek bilgi edinebilme ęeklinindedir.

Sosyal Bilgiler ğretmenlerinin, bu soruya ek olarak verdikleri cevaplar arasında en çok yazılan "gezi ve gözlem yaparak" cevabı, öğretmenlerimizin coğrafya eğitimi ve ğretimi konusunda gezi ve gözlem etkinliklerinin önemine vurgu yaptıkları grlmektedir.

Tablo 3.7. Örneklemin ziyaret ettikleri il sayılarına göre dağılımı

Ziyaret edilen il sayısı	N	Yüzde
Hiç	1	1,85%
1-5 arası	-	0,00%
6-10 arası	11	20,37%
11-15 arası	20	37,04%
16-20 arası	7	12,96%
21-25 arası	5	9,26%
26-30 arası	4	7,41%
30 st	6	11,11%
TOPLAM	54	100,00%

Araştırmamıza katılan öğretmenlerden 1'i (%2), hiçbir il ziyaret etmemiştir. Ziyaret edilen il sayısı olarak 1 ile 5 il sayısı arasında hiçbir ğretmen bulunmamaktadır. rnekleminizin 11'i (%20) "6 ile 10" arasında, 20'si (%37) "11 ile 15" arasında, 7'si (13) "16 ile 20" arasında, 5'i (%9) "21 ile 25" arasında, 4' (%7) 26 ile 30 arasında, 6'sı (%11) ise "30 sayısı üstü" il ziyaretinde bulunmuşlardır.

Öğretmenlerden, hiçbir il ziyaret etmeyenlerin sayısının sadece 1 olması ve yine araştırmamıza katılan öğretmenlerin çoğunluğunun (%37) 11 ile 15 sayıları arasında il ziyaretinde bulunmuş olmaları, öğretmenlerimizin ülkemiz içerisinde gezginci bir özelliğe sahip olduğunu bize göstermektedir

Tablo 3.8. Örneklemin ziyaret ettikleri ülke sayılarına göre dağılımı

Ziyaret edilen ülke sayısı	f	Yüzde
Hiç	37	68,52%
1-3 arası	15	27,78%
4-7 arası	2	3,70%
7 üstü	-	0,00%
TOPLAM	54	100,00%

Araştırmamıza katılan örnekleminizin 37'si (%68) hiçbir ülkeyi ziyaret etmemiştir. Örnekleminizin 15' i (%28) 1 ile 3 arasında, 2'si (%4) 4 ile 7 arasında ülke ziyaretinde bulunmuşlardır. Araştırmamıza katılan 54 öğretmenimizin hiçbiri 7'den fazla ülke ziyaretinde bulunmamışlardır.

Araştırmamıza katılan örnekleminizin çoğunluğunun (%68), hiçbir ülkeyi ziyaret etmemiş olması, yurt dışı seyahatlerine öğretmenlerimizin imkanı olmadığını ya da yurt dışı seyahatlerine gerekli önemin verilmediğini göstermektedir (Tablo; 3.8.).

Tablo 3.9. Örneklemin coğrafya eğitimine yönelik hizmet içi eğitim alma durumlarına göre dağılımı

Hizmet içi eğitim	f	Yüzde
Aldım	5	9,26%
Almadım	49	90,74%
TOPLAM	54	100,00%

Araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerin 49'u (%91), coğrafya eğitimine yönelik hiçbir hizmet içi eğitim almamıştır. Öğretmenlerimizin ise 5'i (%9), coğrafya eğitimine yönelik hizmet içi eğitim aldıklarını ifade etmişlerdir.

Bu sonuç da öğretmenlerimizin coğrafya eğitimi için gerekli donanımlara ihtiyaç hissetmediğini ya da, coğrafya eğitimine gerekli önemi vermediğini ve öğretmenlerimizin bu konuda yönlendirilmediğini göstermektedir.

3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Veri toplama aracı olarak, görüşme formu kullanılmıştır. Soruların her biri, farklı verileri elde etmek üzere hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme soruları araştırmacı tarafından literatür taramasından sonra, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi'nde coğrafya ve Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında görev yapmakta olan 3 akademisyenin görüşü alınarak düzenlenmiştir. Araştırmamız için seçilen toplam 18 soru, uzman düzeltmeleri sonucu soru sayısı 5'e indirilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Öğretmenlerden elde edilen veriler, önce bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş, sonra da nitel araştırma tekniklerden betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir.

Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılır. Seçilen analiz biçimine göre ise, elde edilen veriler düzenlenir ve betimlenir. Betimleme, tüm nitel araştırmalar için büyük önem taşımaktadır. Çünkü araştırmacı, ulaştığı sonuçların geçerliliğini, bu betimlemelere dayandırmak zorundadır. Elde edilen bulgular ayrıntılı bir biçimde betimlendikten sonra, araştırmacı, bu bulgularla ilgili yorum ve açıklamalarını sunabilir. Araştırmacının yorumları, betimsel bulgularla desteklendiği takdirde okuyucu için önem taşımaktadır. Bu nedenle, araştırmacı elde ettiği bulgulara bazı yorumlar getirmeli ve elde ettiği sonuçların daha iyi anlaşılmasında yardımcı olmalıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Ayrıca, görüşme notlarının hangi öğretmen tarafından gerçekleştirildiğini belirleyebilmek için, dipnot kullanılacaktır. Görüşme notları, tırnak içerisinde verilecek ve daha sonra parantez içinde görüşmenin hangi öğretmene ait olduğu belirtilecektir. Parantez içerisinde verilen ve görüşmenin hangi öğretmene ait olduğunu gösteren bilgiler sırasıyla; (i) öğretmen sıra numarası, (ii) cinsiyet (Erkek/Kadın) ve (iii) mesleki kıdem şeklindedir. Öğretmenlerin verdikleri örneklerin açıklama kısımları ise, görüşleri aynen yazılarak aktarılmaya çalışılacaktır.

IV. BÖLÜM

4.Bulgular

Bu bölümde çalışmada elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 4.1.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığının tanımları

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Ülkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız çevrenin tanınması ve tanıtılabilmesi becerisi	Ö2, Ö4, Ö7, Ö9, Ö10, Ö11, Ö19, Ö21, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö26, Ö28, Ö32, Ö33, Ö34, Ö36, Ö37, Ö39, Ö41, Ö42, Ö44, Ö49, Ö50, Ö52, Ö53, Ö54	28	51,85%
2. Coğrafya konularını, olgu ve olayları anlama, anlatma ve yorumlama becerisi	Ö1, Ö5, Ö9, Ö12, Ö15, Ö17, Ö19, Ö36, Ö37, Ö39, Ö40, Ö42, Ö44, Ö47, Ö48	15	27,78%
3. Coğrafi bilgi ve becerilere sahip olma (genel)	Ö11, Ö13, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö24, Ö28, Ö29, Ö30, Ö36, Ö38, Ö39, Ö45, Ö47	15	27,78%
4. Harita okuyabilme, yorumlayabilme ve yön bulma becerisi (lokasyon)	Ö5, Ö10, Ö12, Ö14, Ö16, Ö26, Ö31, Ö32, Ö36, Ö37, Ö43, Ö46, Ö48	13	24,07%
5. Herhangi bir bölgenin coğrafi özelliklerini bilmek ve yorumlayabilmek	Ö3, Ö4, Ö18, Ö36, Ö37, Ö44, Ö52, Ö53	8	14,81%
6. Coğrafyanın ve coğrafi olayların rolünü ve çevreye ve insana etkisini bilme	Ö10, Ö15, Ö19, Ö20, Ö52, Ö50, Ö31, Ö37	8	14,81%
7. Coğrafi olayları gerçekleştiği yerle ilişkilendirebilme, sebep-sonuç ilişkisi kurabilme	Ö10, Ö14, Ö27, Ö41	4	7,41%
8. Coğrafi bilgileri günlük hayatta kullanabilme	Ö10, Ö42, Ö48, Ö53	4	7,41%
9. Çevreye duyarlı olmak ve çevreye değer vermek	Ö32, Ö33, Ö52	3	5,56%
10. Coğrafik durumlar üzerinde analiz ve sentez yapabilme yeteneğine sahip olma	Ö21, Ö42	2	3,70%
11. Farklı doğal özellikleri ve insanı keşfedebilmek	Ö25, Ö41	2	3,70%

12. Çevreyi şekillendirebilme becerisi	Ö49, Ö52	2	3,70%
13. Yeni coğrafyalara aşına olabilme, ayak uydurabilme becerisi	Ö8	1	1,85%
14. Coğrafyanın sağladığı avantaj ve dezavantajların farkında olma	Ö9	1	1,85%
15. Coğrafi olaylara eleştirel bakabilme becerisi	Ö15	1	1,85%
16. Zaman ve mekân betimlemesi yapabilme becerisi	Ö16	1	1,85%
17. Coğrafi olaylara karşı bilinç kazanma	Ö26	1	1,85%
18. Çevre sorunlarına karşı meraklı olma	Ö32	1	1,85%
19. Coğrafyayı öğrenme çabası	Ö35	1	1,85%
20. Geçmiş ve geleceği tasarlama becerisi	Ö41	1	1,85%
21. Yaşam tarzını doğa ve çevreyle uyumlu hale getirebilme becerisi	Ö43	1	1,85%
22. Coğrafi hareketleri inceleyebilme durumu	Ö52	1	1,85%
Boş	Ö6, Ö51	2	3,70%
Yanlış değerlendirme	-	0	0,00%

Tablo 4.1.1'e göre Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin "coğrafya okuryazarlığı nedir?" sorusuna en çok verdikleri cevaplar sırası ile; ülkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız çevrenin tanınması ve tanıtılabilmesi becerisi (f=28), coğrafya konularını, olgu ve olayları anlama, anlatma ve yorumlama becerisi (f=15), coğrafi bilgi ve becerilere sahip olma (genel) (f=15), harita okuyabilme, yorumlayabilme ve yön bulma becerisi (lokasyon) (f=13), herhangi bir bölgenin coğrafi özelliklerini bilmek ve yorumlayabilmek (f=8), coğrafyanın ve coğrafi olayların rolünü ve çevreye ve insana etkisini bilme (f=8), coğrafi olayları gerçekleştiği yerle ilişkilendirebilme, sebep-sonuç ilişkisi kurabilme (f=4), coğrafi bilgileri günlük hayatta kullanabilme (f=4), çevreye duyarlı olmak ve çevreye değer vermek (f=3), coğrafik durumlar üzerinde analiz ve sentez yapabilme yeteneğine sahip olma (f=2), farklı doğal özellikleri ve insanı keşfedebilmek (f=2), çevreyi şekillendirebilme becerisi (f=2) şeklindedir.

Öğretmenler tarafından sadece bir kez değinilen cevaplar ise; Yeni coğrafyalara aşına olabilmek, Ayak uydurabilme becerisi, Coğrafyanın sağladığı avantaj ve dezavantajların farkında olma, Coğrafi olaylara eleştirel bakabilme becerisi, Zaman ve mekân betimlemesi yapabilme becerisi, Coğrafi olaylara karşı bilinç kazanma, Çevre sorunlarına karşı meraklı olma, Coğrafyayı öğrenme çabası, Geçmiş ve geleceği tasarlama becerisi, Yaşam tarzını doğa ve çevreyle uyumlu hale getirebilme becerisi, Coğrafi hareketleri inceleyebilme durumu cevaplarıdır.

Öğretmenlerimizden 2 kişi ise bu soruyu hiçbir şekilde değerlendirmemiş ya da diğer ifade ile boş bırakmıştır

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, coğrafya okuryazarlığı tanımına en çok verilen cevap “ülkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız çevrenin tanınması ve tanıtılabilmesi” ifadesi olmuştur. Şöyle ki, öğretilerimizin coğrafya okuryazarlığı konusundaki en temel ve en genel algılarının özünde “coğrafyayı tanımak ve tanıtmak” vardır sonucuna varabiliriz. Öğretilerimizin verdiği diğer cevaplardan da anlaşılacağı üzere, örneklemimizin coğrafya okuryazarlığının tanımı konusundaki ifadelerinin çoğunluğunun, coğrafya okuryazarlığının beceri boyutuyla ilgili olduğunu da söyleyebiliriz.

Coğrafya okuryazarlığını nasıl tanımlarsınız? Öğretmenlerimizin bu soruya verdikleri cevaplar ise şu şekildedir;

Tablo 4.1.2. “Coğrafya okuryazarlığını nasıl tanımlarsınız?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmelerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Harita kullanma becerisine sahip olmak, aktif olarak derste kullanabilmek, atlasın çalışabilmek, coğrafya ile ilgili olgu ve olayları kavramak, kendi yaşantısından örnekler verebilmesidir.”	5/K/17
“Yaşadığı çevreyi, ülkesini ve dünyayı coğrafi değerlere göre daha iyi anlamak, tanımlamak ve coğrafi bilgisini günlük yaşamda da kullanılabilir derecede algılamak ve yorumlamak. Harita okuyabilme, yeryüzü şekillerinin günlük yaşama etkilerini, çevresini baz alarak anlatabilme vb.”	10/K/23

“Yaşadığımız yeri harita üzerinde gösterebilmek, günlük yaşadığımız coğrafi olayları anlayabilmek, nasıl gerçekleştiklerini kavrayabilmek, nerede ne yetişir bunları bilmek, dünya üzerinde nerede olduğumuzu anlamaktır.”	12/K/10
“Kendi yaşadığımız yeri, kıtaları, okyanusları vb. haritada gösterebilme, günlük olayları, gerçekleştiği coğrafyaların bağlamında daha iyi anlayabilme ve çıkarımda bulunabilme.”	14/K/12
“Yaşadığı ülke ve dünya ile ilgili bilgisi olan coğrafi terimleri yorumlayabilen, jeopolitik konularda fikir beyan edebilen, siyasi olaylarda coğrafyanın rolünü bilen bireyler.”	19/E/19
“Başta yaşadığımız çevre olmak üzere tüm dünyayı tanımaya başlamak, çevresinde, dünyada coğrafya ile ilgili kavramlara daha bilinçli bakmasını sağlamak, dünyasını bilmesi, harita yerküre gibi araçları bilinçli kullanmasıdır.”	26/K/5
“Bir bilgidен yola çıkarak başka bir bilgiye ulaşabilmeli. Harita ve benzerlerini, sembol ve işaretlerini okuyabilmeli. Doğa olaylarını insani ilişkilerle ilişkilendirebilmeli coğrafi okuyamaz.”	31/K/7
“Dünyayı anlayabilmek için bir milletin fertlerinin, temel coğrafya becerilerine sahip olması, en azından yaşadığı yeri haritalarda bulup gösterebilmesi, iklimini, adımı ve özelliklerini bilebilmesidir.”	36/E/19
“Küreselleşen dünya kapsamında, bireyin yaşadığı yeri, bu yerdeki olayları yorumlayabilmesi, öngöründe bulunabilmesi, haritada yaşadığı yeri gösterebilmesi. Yaşadığı yerin ayrıca iklimi, yeryüzü şekilleri, bunlara bağlı olarak ekonomik faaliyetleri, jeopolitik önemi hakkında çıkarımda bulunabilmesi.”	37/E/1
“Günlük hayatta coğrafya bilgisini kullanabilme, harita okuyabilme, dünyada ve ülkemizde güncel hayatta gerçekleşen olayları coğrafya bilgileri kapsamında anlamlandırabilme.”	48/K/4
“Bireylere üzerinde yaşadığı dünyayı, ülkeyi, bölgeyi ve buraların beşeri ve fiziksel özelliklerini, insanların yaşadığı çevreyi nasıl etkilediği ve etkilendiğini, çevreye uyumunu, insanların, malların, fikirlerin hareketini inceleyen bir bilim.”	52/E/25

Tablo 4.2.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken bilgi boyutundaki nitelikler

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Coğrafyanın temel kavramları ve konuları (alan bilgisi)	Ö1, Ö3, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö22, Ö23, Ö25, Ö26, Ö27, Ö28, Ö30, Ö31, Ö34, Ö40, Ö47, Ö54	23	42,59%
2. Yaşadığı çevre ve dünya ile ilgili bilgi	Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö19, Ö21, Ö29, Ö33, Ö38, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö49, Ö51, Ö52, Ö53	17	31,48%

3. Harita bilgisi (Konum)	Ö24, Ö28, Ö32, Ö33, Ö35, Ö37, Ö42, Ö45, Ö46, Ö48	10	18,52%
4. Yer şekilleri	Ö3, Ö9, Ö24, Ö25, Ö35, Ö51	6	11,11%
5. Dünyanın oluşumu ve yapısı	Ö19, Ö32, Ö35, Ö52	4	7,41%
6. Coğrafyanın etkileri	Ö5, Ö36	2	3,70%
7. Karşılaştırma yapmaya yönelik bilgi	Ö10, Ö12	2	3,70%
8. İnsan ile çevre arasındaki ilişki	Ö20, Ö48	2	3,70%
9. Beşeri coğrafya	Ö24, Ö32	2	3,70%
10. Coğrafya sembolleri ve işaretleri	Ö3	1	1,85%
11. Küreselleşen dünyayı algılama	Ö6	1	1,85%
12. Kültürler	Ö9	1	1,85%
13. Neden-sonuç ilişkileri	Ö10	1	1,85%
14. Coğrafik stratejiler	Ö32	1	1,85%
15. Nüfus ve nüfus özellikleri	Ö35	1	1,85%
16. Coğrafya dışındaki diğer bilimler	Ö37	1	1,85%
17. Hava olayları	Ö43	1	1,85%
18. Değişim süreçleri	Ö47	1	1,85%
19. Yeryüzünde gerçekleşen olaylar	Ö48	1	1,85%
Boş	Ö39, Ö41	2	3,70%
Yanlış Değerlendirme	Ö4, Ö7, Ö13, Ö50	4	7,41%

Tablo 4.2.1.'de "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken nitelikler nelerdir" sorusuna, bilgi boyutuna göre verdikleri cevaplar yer almaktadır. Örneklemimizin, en çok verdikleri cevapların, en çoktan aza doğru sıralanışı, şu şekildedir; coğrafyanın temel kavramları ve konuları (alan bilgisi) (f=23), yaşadığı çevre ve dünya ile ilgili bilgi (f=17), harita bilgisi (konum) (f=10), yer şekilleri (f=6), dünyanın oluşumu ve yapısı (f=4), coğrafyanın etkileri (f=2), karşılaştırma yapmaya yönelik bilgi (f=2), insan ile çevre arasındaki ilişki (f=2), beşeri coğrafya (f=2).

Bunların dışında; coğrafya sembolleri ve işaretleri, küreselleşen dünyayı algılama, kültürler, neden-sonuç ilişkileri, coğrafik stratejiler, nüfus ve nüfuz özellikleri, coğrafya dışındaki diğer bilimler, hava olayları, değişim süreçleri, yeryüzünde gerçekleşen olaylar cevaplarına ise; Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından sadece birer kez değinilmiştir.

Öğretmenlerimizden 2 kişi, ise bu soruyu hiçbir şekilde değerlendirmemiş ya da diğer ifade ile boş bırakmıştır. 4 öğretmen ise bu sorumuzu yanlış değerlendirmiştir.

Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken nitelikler nelerdir? Bilgi boyutunda nelerdir? Öğretmenlerimizi bu soruya verdikleri cevapların örnekleri;

Tablo 4.2.2. "Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken bilgi boyutundaki nitelikler nelerdir?" sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
"Coğrafi işaretleri, yer şekilleri tanımak, sosyal bilimler kavramlarına hâkim olmak."	3/E/15
"Kendi yaşadığı yeri tanıma, haritada gösterebilme, küreselleşen dünyayı algılama."	6/K/4
"Dünya, yer şekilleri, kültürler ve coğrafyaya dair konular hakkında bilgi sahibi olma."	9/K/15
"Coğrafya ile ilgili alan bilgisine sahip olma, yorumlayabilme ve kullanabilme. Karşılaştırma yapıp farklılıkları ve benzerlikleri tespit edebilme, neden ve sonuç ilişkisi kurabilme."	10/K/23
"Coğrafya ile ilgili karşılaştırma yapabilmeli ve farklılıkları ortaya koyabilmeli. Ayrıca alan bilgisine de sahip olmalı."	12/K/10
"Yakından uzağa ilkesiyle hem yaşadığı çevrede hem de uluslar ve uluslararası düzeyde coğrafya bilgisine sahip olmak."	21/E/11
"Coğrafi terimlere, olaylara, içeriklere hâkim olmalıdır."	23/K/6
"Coğrafya ile hayat iç içe olduğundan temel bilgilere her birey sahip olmalıdır."	30/E/18
"En temel coğrafi olayları yaşadığı yerdeki veya herhangi bir yerdeki hayatı nasıl şekillendirebildiğini görebilmesidir."	36/E/18

“Coğrafyayı oluşturan temel öğeleri; yerleşim, yöre, insan_çevre etkileşimi anlamında yorum yapabilmeyi gerektirir.”	40/K/10
“Yaşadığı yerin dünya üzerindeki konumunu söyleyebilmesi, yaşadığı ülkenin iklim şartları, tarım ürünleri, madenleri vb. özelliklerini ifade edebilmesi.”	45/K/10

Tablo 4.3.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken beceri boyutundaki nitelikler

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Harita kullanabilme	Ö3, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö24, Ö18, Ö29, Ö32, Ö34, Ö37, Ö42, Ö43, Ö44, Ö45, Ö46, Ö48, Ö50	20	37,04%
2. Coğrafi bilgileri günlük hayatta kullanabilme becerisine sahip olma	Ö1, Ö17, Ö26, Ö28, Ö31, Ö51, Ö53	7	12,96%
3. Tablo ve grafik okuma, yorumlama ve oluşturabilme	Ö3, Ö10, Ö11, Ö12, Ö30, Ö32, Ö37	7	12,96%
4. Bilgiyi görsel materyale dönüştürebilme ve görsel materyal kullanabilme	Ö4, Ö11, Ö12, Ö14, Ö18, Ö47	6	11,11%
5. Coğrafi olay ve olgu arasında neden sonuç ilişkisi kurabilme	Ö5, Ö23, Ö35	3	5,56%
6. Coğrafi olayları gerçekleştiği yere göre yorumlayabilme	Ö24, Ö34, Ö48	3	5,56%
7. Gördüklerini coğrafi bilgileriyle ilişkilendirebilme	Ö25, Ö35, Ö36	3	5,56%
8. Yön bulma becerisine sahip olma	Ö32, Ö33, Ö37	3	5,56%
9. Yaşadığı yerin coğrafyasını tanıma	Ö40, Ö52, Ö54	3	5,56%
10. Sorunlara çözüm üretebilen ve bu konuda cesur ve istekli olma	Ö2, Ö27	2	3,70%
11. Yaşamsal olguları destekleme, tanıtma ve aktarma	Ö2, Ö33	2	3,70%
12. Coğrafyayı araştırabilme, takip edebilme ve önemseme	Ö9, Ö22	2	3,70%
13. Coğrafi olayları çok boyutlu düşünebilme	Ö9, Ö31	2	3,70%
14. Coğrafyanın ve coğrafi olayların insan ve diğer alanlara (ekonomi) etkisini değerlendirebilme	Ö15, Ö19	2	3,70%

15. Coğrafi bilgi paylaşabilme	Ö5	1	1,85%
16. Coğrafyayla uyum içine yaşayabilme	Ö8	1	1,85%
17. İnsan ve çevre arasında ilişki kurabilme	Ö20	1	1,85%
18. Çevreyi işleyebilme, dönüştürebilme, şekillendirebilme	Ö21	1	1,85%
19. Gözlem yapabilme	Ö25	1	1,85%
20. Coğrafya bilgisini diğer alanlarla ilişkilendirebilme	Ö28	1	1,85%
21. Coğrafi olay ve olguları ayırt edebilme	Ö38	1	1,85%
22. Afetlere karşı tedbir alabilme	Ö43	1	1,85%
23. Coğrafi şartlara ayak uydurabilme	Ö43	1	1,85%
24. Doğada yaşama becerisine sahip olma	Ö49	1	1,85%
Boş	Ö16, Ö39, Ö41	3	5,56%
Yanlış değerlendirme	Ö13	1	1,85%

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken beceri boyutundaki nitelikleri anlatan tablo 4.3.1.'de de örneklemin verdiği cevapların, en çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir; harita kullanabilme (f=20), coğrafi bilgileri günlük hayatta kullanabilme becerisine sahip olma (f=7), tablo ve grafik okuma, yorumlama ve oluşturabilme (f=7), bilgiyi görsel materyale dönüştürebilme ve görsel materyal kullanabilme (f=6), coğrafi olay ve olgu arasında neden sonuç ilişkisi kurabilme (f=3), coğrafi olayları gerçekleştirdiği yere göre yorumlayabilme (f=3), gördüklerini coğrafi bilgileriyle ilişkilendirebilme (f=3), yön bulma becerisine sahip olma (f=3), yaşadığı yerin coğrafyasını tanıma (f=3), sorunlara çözüm üretebilen ve bu konuda cesur ve istekli olma (f=2), yaşamsal olguları destekleme, tanıma ve aktarma (f=2), coğrafyayı araştırabilme, takip edebilme ve önemseme (f=2), coğrafi olayları çok boyutlu düşünebilme (f=2), coğrafyanın ve coğrafi olayların insan ve diğer alanlara (ekonomi) etkisini değerlendirebilme (f=2).

Öğretmenler tarafından sadece birer kez değinilen cevaplar ise; coğrafi bilgi paylaşabilme, coğrafyayla uyum içine yaşayabilme, insan ve çevre arasında ilişki kurabilme, çevreyi işleyebilme, dönüştürebilme, şekillendirebilme, gözlem yapabilme,

doğada yaşama becerisine sahip olma, coğrafi olay ve olguları ayırt edebilme, afetlere karşı tedbir alabilme, coğrafi şartlara ayak uydurabilme, coğrafya bilgisini diğer alanlarla ilişkilendirebilme şeklindedir.

Öğretmenlerimizden bu soruyu boş bırakanların ya da hiç cevap vermeyenlerin sayısı 3, yanlış değerlendirme yapanların sayısı ise 1'dir.

Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken nitelikler nelerdir? Beceri boyutunda nelerdir? Öğretmenlerimizin bu soruya verdikleri cevaplar ise;

Tablo 4.3.2. “Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken beceri boyutundaki nitelikler nelerdir?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Doğal ortamdaki olayları neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendiren, açıklayabilen, gördüğü olay ve olguyu paylaşabilen bireyler yetiştirmek.”	5/K/17
“Grafikleri yorumlayabilmeli, haritayı yakından tanımalı ve kullanmayı bilmeyi, verilen bilgileri görsel materyale dönüştürebilmeli.”	12/K/10
“Uygulama eğitimi almış olup ayrıca her türlü arazi (yer üstü veya yer altı) uygulamayı, pratiği kolayca yapabilmeli.”	17/E/16
“Sahip olduğu bilgileri coğrafi açıdan yorumlayabilmeli, olaylar arasında neden –sonuç ilişkisini kurabilmeli.”	23/K/6
“Haritada yaşadığı ülkeyi, bölgeyi, ili bulabilme, yaşadığı gezdiği yerdeki yeryüzü şekillerini tanıyabilme, yaşadığı ülkenin, bölgenin, ilin; iklimi, sanayisi, turizmi ve benzeri alanlarında yorum yapabilme.”	24/K/6
“Sorunlarla ilgili fikir, davranış ve çözüm üretme konusunda istekli ve cesur olmalı.”	27/E/13
“Coğrafya bilgisini diğer alanlarla ilişkilendirme ve bu bilgileri kullanabilme becerisine sahip olmalıdır.”	28/K/1
“Harita çizimi, grafik okuma, üretim-dağıtım-tüketim dengesini anlama, grafik çizme, yön bulma.”	32/E/12
“Yaşadığı yeri veya herhangi bir yeri haritada gösterebilmelidir. Yaşanan ekonomik, sosyal, kültürel gelişmeleri coğrafi özelliklerle ilişkilendirebilmelidir.”	34/E/1

“En başta yaşadığı çevrenin coğrafi olarak, oluşum, yeryüzü şekillerini tanıma, nüfus ve ekonomi anlamında önemini yorumlayabilmeyi gerektirir.”

40/K/10

Tablo 4.4.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken, değer boyutundaki nitelikler

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Çevreye karşı duyarlı olma, çevreye değer verme	Ö1, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö23, Ö26, Ö33, Ö34, Ö46, Ö49	11	20,37%
2. Yaşadığı ülkeyi, dünyayı, doğayı koruma ve bu işte istekli olma	Ö8, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö23, Ö24, Ö28	8	14,81%
3. Doğa sevgisine sahip olma	Ö4, Ö5, Ö15, Ö24, Ö32, Ö34	6	11,11%
4. Çevre bilincine sahip olma	Ö5, Ö10, Ö32, Ö40	4	7,41%
5. Vatan sevgisi duyma	Ö15, Ö32, Ö37	3	5,56%
6. Doğal çevrenin canlı yaşamı için önemini değerlendirme	Ö22, Ö46, Ö49	3	5,56%
7. Kaynakları doğru kullanma	Ö1, Ö21	2	3,70%
8. Çevreye araştırmacı bir gözle bakma	Ö3, Ö35	2	3,70%
9. Geçmiş ve bu güne hâkim olma, sahip çıkma	Ö7, Ö37	2	3,70%
10. Dünyadaki bilimsel çalışmalara katkıda bulunmaya çalışma	Ö9, Ö34	2	3,70%
11. Coğrafyaya karşı ilgili, meraklı olma	Ö13, Ö35	2	3,70%
12. Tasarruflu ve tutumlu olma	Ö14, Ö32	2	3,70%
13. Yaşadığı çevre ve dünyanın insanların ortak mirası olduğunu bilme	Ö27, Ö44	2	3,70%
14. Doğa ve çevre ile arasındaki ilişkiyi eşitlik, hak ve özgürlük çerçevesinde değerlendirme	Ö2	1	1,85%
15. Dünyayı evi olarak görme	Ö3	1	1,85%
16. Kültürel değerleri geliştirme, takip etme	Ö6	1	1,85%
17. Coğrafyayla ilgili işlerini en iyi şekilde yapmaya gayret etme	Ö17	1	1,85%
18. Yeniliklere açık olma	Ö17	1	1,85%

19. İnsanların doğaya verdiği zararı en aza indirmeye çalışma	Ö24	1	1,85%
20. Coğrafyanın insan hayatındaki önemini kavrama	Ö25	1	1,85%
21. Coğrafyayla ilgili bilgileri kültürel ve evrensel açıdan bütünleştirebilme	Ö28	1	1,85%
22. Coğrafyasını tanımanın gerekliliğine inanma	Ö29	1	1,85%
23. Coğrafyanın (içinde bulunduğu ortamın) farkında olma	Ö30	1	1,85%
24. Coğrafyaya karşı sorumlu olma	Ö34	1	1,85%
25. Çevre için dayanışma içinde olma	Ö34	1	1,85%
26. Çevre insan ilişkilerine göre davranışlarına yön verme	Ö36	1	1,85%
27. Milli ve insani olma	Ö37	1	1,85%
28. Çevresini bilinçlendirme	Ö38	1	1,85%
29. İyi bir dünya vatandaşı olma	Ö45	1	1,85%
30. Çevre ile bağı güçlü olma	Ö45	1	1,85%
31. Coğrafya okuryazarlığı seviyesinin geliştirilmesi için çaba gösterme	Ö48	1	1,85%
Boş	Ö16, Ö18, Ö19, Ö39, Ö43, Ö47, Ö51, Ö53, Ö54	9	16,67%
Yanlış değerlendirme	Ö20, Ö31, Ö41, Ö42, Ö50	5	9,26%

Tablo 4.4.1.'de ise, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken değer boyutundaki nitelikler gösterilmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, bu konuda ileri sürdüğü ifadelerin, en çoktan aza doğru sıralanışı; çevreye karşı duyarlı olma, çevreye değer verme (f=11), yaşadığı ülkeyi, dünyayı, doğayı koruma ve bu işte istekli olma (f=8), doğa sevgisine sahip olma (f=6), çevre bilincine sahip olma (f=4), vatan sevgisi duyma (f=3), doğal çevrenin canlı yaşamı için önemini değerlendirme (f=3), kaynakları doğru kullanma (f=2), çevreye araştırmacı bir gözle bakma (f=2), geçmişe ve bu güne hâkim olma, sahip çıkma (f=2), dünyadaki bilimsel çalışmalara katkıda bulunmaya çalışma (f=2),

coğrafyaya karşı ilgili, meraklı olma (f=2), tasarruflu ve tutumlu olma (f=2), yaşadığı çevre ve dünyanın insanların ortak mirası olduğunu bilme (f=2) şeklindedir.

Öğretmenler tarafından sadece birer kez değinilen cevaplar ise; doğa ve çevre ile arasındaki ilişkiyi eşitlik, hak ve özgürlük çerçevesinde değerlendirme, dünyayı evi olarak görme, kültürel değerleri geliştirme, takip etme, coğrafyayla ilgili işlerini en iyi şekilde yapmaya gayret etme, yeniliklere açık olma, insanların doğaya verdiği zararı en aza indirmeye çalışma, coğrafyanın insan hayatındaki önemini kavrama, coğrafyayla ilgili bilgileri kültürel ve evrensel açıdan bütünleştirebilme, coğrafyasını tanımının gerekliliğine inanma, coğrafyanın (içinde bulunduğu ortamın) farkında olma, coğrafyaya karşı sorumlu olma, çevre için dayanışma içinde olma, çevre insan ilişkilerine göre davranışlarına yön verme, milli ve insani olma, çevresini bilinçlendirme, iyi bir dünya vatandaşı olma, çevre ile bağı güçlü olma, coğrafya okuryazarlığı seviyesinin geliştirilmesi için çaba gösterme şeklindedir.

9 öğretmenini bu konu ile ilgili ifadesi yoktur. 5 öğretmen ise bu konuda yanlış değerlendirmelerde bulunmuştur.

Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olması gereken nitelikler nelerdir? Değer boyutunda nelerdir? Sorusuna öğretmenler tarafından verilen cevap örnekleri;

Tablo 4.4.2. “Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken değer boyutundaki nitelikler nelerdir?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Dünyaya ve insanlara karşı duyarlılık, dünya bilimsel çalışmalarına katkı sağlamaya adanmışlık.”	9/K/15
“Doğal çevreyi korumada istekli olur. İsrar etmez, tasarruf bilinci gelişir. Ormanları koruma konusunda istekli olur.”	14/K/12
“Coğrafya okuryazarlığı olan kişilerde doğa sevgisi gelişir. Vatan sevgisi gelişir, ülkesini diğer ülkelerle karşılaştırma olanağına sahip olur.”	15/E/16

“Yaşadığı çevre dünya ve insanların hepimizin ortak paydası olduğunu ve bunu koruma ve geliştirmenin bir davranış olması gerektiği.”	27/E/13
“Toprağa değer verir, bitkilere değer verir. Nasıl koruyacağını bilir. Yaşayış biçimi olarak çevresine zarar vermez.”	33/E/31
“Sevgi, saygı, duyarlılık, dayanışma, bilimsellik, sorumluluk gibi değerleri içselleştirebilecek olmalı.”	34/E/1
“Coğrafya ile ilgili bilgi ve becerileri kültürel ve evrensel açıdan bütünleştirebilmelidir.”	28/K/1
“Coğrafyayı bir yaşam tarzı yapar ve coğrafi farklılıkları görmekten, incelemekten zevk duyar. Merak her zaman bu kişilerde vardır.”	35/E/5
“Çevre ile insan arasındaki ilişkileri algılayabilmeli, davranışlarını buna göre ayarlayabilmeli, günlük hayatında bunları dikkate alabilmeli.”	36/E/19
“Dünyaya ve insanlara karşı duyarlılık, dünya bilimsel çalışmalarına katkı sağlamaya adanmışlık.”	9/K/15
“Yaşadığı çevre ve dünyanın denge anlamında hassasiyetini kazanma ve bunu bozmamak için çabalaması gerekir.”	40/K/10

Tablo 4.5.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersi için, coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Yaşadığı çevreyi, ülkeyi ve dünyayı tanımak ve anlamak için	Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö9, Ö10, Ö12, Ö13, Ö15, Ö22, Ö23, Ö24, Ö28, Ö29, Ö34, Ö40, Ö41, Ö46, Ö49, Ö50, Ö51, Ö53, Ö54	23	42,59%
2. Sosyal bilgiler dersi içinde yeri ve önemi olduğu için	Ö2, Ö4, Ö9, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö23, Ö24, Ö30, Ö31, Ö37, Ö38, Ö39, Ö41, Ö42, Ö44, Ö45, Ö53	20	37,04%
3. İnsan-çevre ilişkisinin ve coğrafi olayların neden-sonuç ilişkisinin daha iyi kavranabilmesi için	Ö10, Ö14, Ö20, Ö25, Ö29, Ö48	6	11,11%
4. Coğrafya günlük hayatın bir parçası olduğu için coğrafi bilgi ve olayları günlük hayatta görebilme ve uygulayabilme için (somutlaştırma)	Ö11, Ö12, Ö32, Ö33, Ö38, Ö47	6	11,11%
5. Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarının gerçekleştirilmesi ve başarıya ulaşabilme için	Ö3, Ö17, Ö21, Ö38, Ö52	5	9,26%
6. Bilgilerin kalıcı olabilmesi için	Ö5, Ö20, Ö26, Ö48	4	7,41%

7. Geçmiş ve gelecek arasında bağ kurabilmek ve tarihi olayları anlayabilmek için	Ö7, Ö8, Ö37, Ö44	4	7,41%
8. Coğrafi olayları anlama, yorumlamak ve değerlendirebilmek için	Ö19, Ö25, Ö31, Ö40	4	7,41%
9. Günlük olayları gerçekleştikleri coğrafyada anlamak ve değerlendirebilmek için	Ö22, Ö25, Ö29, Ö36	4	7,41%
10. Öğrendiği bilgileri kullanabilir hale getirebilmesi için (yaparak-yaşayarak öğrenme açısından)	Ö10, Ö12, Ö48	3	5,56%
11. Coğrafi kavramları daha iyi öğrenmek için	Ö15, Ö50, Ö51	3	5,56%
12. Duyarlı olabilmek için	Ö23, Ö24, Ö26	3	5,56%
13. Harita kullanabilmek için	Ö2, Ö7	2	3,70%
14. Öğrencilerin sorumluluklarını bilmesi için	Ö4, Ö10	2	3,70%
15. Yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmek için	Ö6, Ö45	2	3,70%
16. Toplum ve kültürleri anlamak için	Ö9, Ö46	2	3,70%
17. Dünyayı etkilemede insan faktörünün bilinci için	Ö10, Ö11	2	3,70%
18. Bilimsel, deneysel ve gezi- gözleme dayalı bir bakış açısı kazandırmak için	Ö25, Ö49	2	3,70%
19. Üst öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için (analiz-sentez)	Ö32, Ö48	2	3,70%
20. Doğal afetlere ve çevre sorunlarına karşı önlem alabilmek ve bunlardan gelebilecek zararı en aza indirebilmek için	Ö33, Ö35	2	3,70%
21. Yer ve yön algısını kazandırabilmek için	Ö1	1	1,85%
22. Tarihte coğrafyanın bilinmesinin gerekliliğinin örneği çok olduğu için	Ö8	1	1,85%
23. Bilinçli bir vatandaşlık için	Ö13	1	1,85%
24. Çevreyi sevmek ve korumak için	Ö24	1	1,85%
25. Farkındalık için	Ö27	1	1,85%
26. Coğrafi olaylara karşı nasıl tepki verileceğinin öğrenilebilmesi için	Ö33	1	1,85%
27. Doğada ve dünyada olup bitenleri kavramak için	Ö41	1	1,85%
28. Coğrafya hayatın kendisi olduğu için	Ö43	1	1,85%

29. Çevreye ve insanlığa saygılı bireyler yetiştirebilmek için	Ö46	1	1,85%
30. İnsanların ufkunu açmak için	Ö49	1	1,85%
Boş	-	0	0,00%
Yanlış değerlendirme	-	0	0,00%

Tablo 4.5.1’de “Sosyal Bilgiler dersi için, coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir” sorusuna, sosyal bilgiler öğretmenlerimizin verdikleri cevapların, en çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir; yaşadığı çevreyi, ülkeyi ve dünyayı tanımak ve anlamak için (f=23), sosyal bilgiler dersi içinde yeri ve önemi olduğu için (f=20), insan-çevre ilişkisinin ve coğrafi olayların neden-sonuç ilişkisinin daha iyi kavranabilmesi için (f=6), coğrafya günlük hayatın bir parçası olduğu için coğrafi bilgi ve olayları günlük hayatta görebilme ve uygulayabilme için (somutlaştırma) (f=6), sosyal bilgiler dersinin genel amaçlarının gerçekleştirilmesi ve başarıya ulaşabilmek için (f=5), bilgilerin kalıcı olabilmesi için (f=4), geçmiş ve gelecek arasında bağ kurabilmek ve tarihi olayları anlayabilmek için (f=4), coğrafi olayları anlama, yorumlamak ve değerlendirebilmek için (f=4), günlük olayları gerçekleştikleri coğrafyada anlamak ve değerlendirebilmek için (f=4), öğrendiği bilgileri kullanabilir hale getirebilmesi için (yaparak-yaşayarak öğrenme açısından) (f=3), coğrafi kavramları daha iyi öğrenmek için (f=3), duyarlı olabilmek için (f=3), harita kullanabilmek için (f=2), öğrencilerin sorumluluklarını bilmesi için (f=2), yaşadığı çevreye uyum sağlayabilmek için (f=2), toplumu ve kültürleri anlamak için (f=2), dünyayı etkilemede insan faktörünün bilinci için (f=2), bilimsel, deneysel ve gezi- gözleme dayalı bir bakış açısı kazandırmak için (f=2), üst öğrenmelerin gerçekleştirilmesi için (analiz-sentez) (f=2), doğal afetlere ve çevre sorunlarına karşı önlem alabilmek ve bunlardan gelebilecek zararı en aza indirebilmek için (f=2).

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından sadece birer kez değinilen cevaplar ise; yer ve yön algısını kazandırabilmek için, tarihte coğrafyanın bilinmesinin gerekliliğinin örneği çok olduğu için, bilinçli bir vatandaşlık için, çevreyi sevmek ve korumak için, farkındalık için, coğrafi olaylara karşı nasıl tepki verileceğinin öğrenilebilmesi için, doğada ve dünyada olup bitenleri kavramak için, coğrafya hayatın kendisi olduğu için,

insanların ufkunu açmak için, çevreye ve insanlığa saygılı bireyler yetiştirebilmek için şeklindedir.

Sosyal Bilgiler dersi için coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir? Neden gereklidir? Sorusuna Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri;

Tablo 4.5.2. “Sosyal Bilgiler dersi için, coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir ve neden gereklidir?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Öğretilen, öğrenilen bilginin kalıcı olması için öğrencinin coğrafya ile ilgili olay ve olguları kavrayabilen, coğrafi olaylara merak duyan, gündemdeki örnek olayları takip eden bir yapıya sahip olması gerekir.”	5/K/17
“İnsan ve çevre ilişkisinin daha iyi kavranmasını sağlar. Ülkesinin coğrafi özelliklerini iyi bilen bireyler bunu kullanarak, ülkeyi geliştirme ve kalkındırma ile ilgili sorumluluk sahibi olur ve bunu hayata geçirebilir. Dünyayı olumlu ve olumsuz etkilemede insan faktörünün öneminin farkında olur.”	10/K/23
“11-15 yaş aralığı çocuklara verilen Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun doğal çevreyi özellikle bilgi boyutunda tanıması açısından oldukça önemlidir. Çocuğun günlük olayları yaşadığı coğrafya bağlamında değerlendirebilmesi, coğrafya okuryazarlığı becerisine bağlıdır.”	22/E/4
“Sosyal Bilgiler içerik olarak birçok sosyal bilimi kapsar. Coğrafya da bunlardan biridir. Özellikle, sınıf seviyesine (5, 6, ve 7. Sınıflarda) göre verilmesi gereken kazanımları incelediğimizde harita bilgisi, fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya alanlarında bilgilerin olduğunu görüyoruz. Bu bilgi ve becerilerin öğrencilerimize kazandırılması, onların hem dünyayı, hem de ülkemizi çeşitli yönlerden daha iyi tanımalarını, daha duyarlı bireyler olmalarını sağlayacaktır.”	23/K/6
“Çevresini gözlemleyen ve farkları, değişiklikleri ayırt edebilen, tüm bunları bilimsel olarak bir nedene bağlayıp, sonuçlarını açıklayabilen, işin sonunda ise yöresel farklılıkların (ülke içinde veya dışında) coğrafi şartlardan ibaret olduğunu anlayabilen insanlar yetiştirmek açısından çok önemlidir.”	25/E/10
“Sosyal Bilgiler dersi, genel itibari ile coğrafya dersi ile çok yakından ilişkili olup, coğrafya dersinin alt yapısını atmaktadır. Sosyal Bilgiler ders konularında, coğrafi bilgiler yer aldığından coğrafya okuryazarlığı becerisi çok önemlidir. Gereklidir, çünkü konuları anlamlandırabilmek buna bağlıdır ve tarihi konulara göre öğrencilerin daha çok zorlandığı görülmektedir.”	31/K/7

<p>“Coğrafya, Sosyal Bilgilerin alt dalıdır. Ayrıca bir Sosyal Bilgiler öğretmeni coğrafyaya da hâkim olmalıdır. Coğrafya bir uygulamalı eğitim dalıdır... Bir beceriyi kazanmanın en önemli yolu uygulamadır. Bunun için, Sosyal Bilgiler dersinin başarısında da diğer alanlar gibi, coğrafya okuryazarlık düzeyi ne kadar fazla olursa başarıda o denli fazla olur.”</p>	17/E/16
<p>“Coğrafya eğitimi, her birey için gereklidir. Coğrafya, Sosyal Bilgiler dersinin ana bilimlerinden biridir. Coğrafya okuryazarlığına sahip olmak, sosyal bilgiler için paha biçilmez bir değerdir. Çocuk bu dersle ülkesini, dünyayı ve doğada olup bitenleri kavrar.”</p>	41/E/23
<p>“Sosyal Bilgiler dersi, birden fazla alt disipline sahip olup, ders konularının yerler ve çevreler etrafında toplandığı bir ders olması sebebiyle kalıcı öğrenmeyi sağlamak ve anlamlandırmanın daha üst düzeyde olabilmesi için, çevreyle ilişki kurarak, yaşayarak öğrenme açısından coğrafya okuryazarlığı, öğretmen-öğrenci tarafından daha fazla benimsenmelidir.”</p>	48/K/4

Tablo 4.6.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amaçlar

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Yaşadığı çevreyi ve dünyayı tanıtmak	Ö1, Ö2, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö15, Ö16, Ö20, Ö22, Ö24, Ö26, Ö29, Ö31, Ö43, Ö45, Ö49, Ö52	19	35,19%
2. Coğrafyayı sevdirmek, coğrafyaya yönelik merakı artırmak, coğrafyanın önemini kazandırmak	Ö5, Ö21, Ö25, Ö30, Ö41, Ö46, Ö48, Ö51	8	14,81%
3. Coğrafi bilgileri teoride kalmayıp (sınav için değil) yaşantıda aktif olarak kullanmak	Ö10, Ö11, Ö12, Ö17, Ö32, Ö39, Ö48	7	12,96%
4. Coğrafi tanımları, konuları, farkları öğretmek	Ö16, Ö18, Ö28, Ö38, Ö47	5	9,26%
5. Harita okuyabilme becerisine sahip bireyler yetiştirmek	Ö14, Ö23, Ö24, Ö44	4	7,41%
6. Öngörü sahibi, bilinçli vatandaşlar yetiştirmek	Ö37, Ö46, Ö49, Ö53	4	7,41%
7. Ekonomik kaynakları inceleyip, analiz etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak	Ö3, Ö13, Ö14	3	5,56%
8. Ülkesini seven, koruyan, sahip çıkan bireyler yetiştirmek	Ö15, Ö21, Ö33	3	5,56%
9. Küreselleşen dünyaya uyum sağlama	Ö6, Ö54	2	3,70%
10. Coğrafyadaki olayların etkileşimlerini, birbirleriyle olan bağlarını, neden sonuç ilişkisini anlamak	Ö14, Ö19	2	3,70%

11. Doğa olaylarını ve doğal afetleri öğretmek	Ö43,Ö50	2	3,70%
12. Ülkemizi küreselleşen dünyada daha üst seviyeye çıkarmak	Ö22	1	1,85%
13. Çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek	Ö24	1	1,85%
14. Yön bilgisine sahip bireyler yetiştirmek	Ö24	1	1,85%
15. Çevre, dünya ve insan ilişkileri konusunda farkındalık kazandırmak	Ö27	1	1,85%
16. Konuların kavrama düzeyini artırmak	Ö32	1	1,85%
17. Temel coğrafi becerileri kazandırmak	Ö36	1	1,85%
18. Coğrafi bilginin kalıcılığını artırmak	Ö37	1	1,85%
19. Ortak millet bilinci meydana getirmek	Ö40	1	1,85%
20. Bilimsel ve teknolojik gelişmeleri aktarmak	Ö49	1	1,85%
Boş	Ö34	1	1,85%
Yanlış değerlendirme	Ö42	1	1,85%

Tablo 4.6.1.'de Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amacın ne olduğunu anlatan ifadeleri yer almaktadır. Öğretmenlerimiz tarafından, en çoktan aza doğru verilen cevapların sıralanışı şu şekildedir; yaşadığı çevreyi ve dünyayı tanıtmak (f=19), coğrafyayı sevdirmek, coğrafyaya yönelik merakı artırmak, coğrafyanın önemini kazandırmak (f=8), coğrafi bilgileri teoride kalmayıp (sınav için değil) yaşantıda aktif olarak kullanmak (f=7), coğrafi tanımları, konuları, farkları öğretmek (f=5), harita okuyabilme becerisine sahip bireyler yetiştirmek (f=4), öngörü sahibi, bilinçli vatandaşlar yetiştirmek (f=4), ekonomik kaynakları inceleyip, analiz etmek ve sürdürülebilirliğini sağlamak (f=3), ülkesini seven, koruyan, sahip çıkan bireyler yetiştirmek (f=3), küreselleşen dünyaya uyum sağlama (f=2), coğrafyadaki olayların etkileşimlerini, birbirleriyle olan bağlarını, neden sonuç ilişkisini anlamak (f=12), doğa olaylarını ve doğal afetleri öğretmek (f=2).

Örneğimiz tarafından sadece birer kez değinilen cevaplar ise; ülkemizi küreselleşen dünyada daha üst seviyeye çıkarmak, çevreye duyarlı bireyler yetiştirmek,

yön bilgisine sahip bireyler yetiştirmek, çevre, dünya ve insan ilişkileri konusunda farkındalık kazandırmak, konuların kavrama düzeyini artırmak, temel coğrafi becerileri kazandırmak, coğrafi bilginin kalıcılığını artırmak, ortak millet bilinci meydana getirmek, bilimsel ve teknolojik gelişmeleri aktarmak şeklindedir.

Öğretmenlerimizden 1 kişi, sorulan bu soruya karşı ifade belirtmemiş, bir öğretmenimiz de bu soruyu yanlış değerlendirmiştir.

Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenen yol **nasıl olmalıdır? Amaç Nedir?** Öğretmenlerimizin sorulan bu soruya verdikleri bazı ifadeler;

Tablo 4.6.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amaçlar neler olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Coğrafya dersini seven veya bu gruptaki sosyal bilgiler vb. derslere ilgi duyan,... derslere aktif katılan bireyler yetiştirmek.”	5/K/17
“Öğrenilen bilgilerin teoride kalmayıp, yaşantısında da aktif bir biçimde kullanabilmesini sağlama. Tek amacın dersten geçer not alma olmaması.”	10/K/23
“Öğrencilerin derste öğrendiği bilgiyi sadece sınav için değil, yaşantısında da aktif şekilde kullanıp, yorumlaması.”	11/K/5
“Coğrafyayı iyi bilen ve bunu hayatına uygulayan bireyler yetiştirmek.”	17/E/16
“Dünyayı ve dünyadaki siyasi gelişmelerin coğrafyayla direk bağlantılı olduğunu bireylere öğretmek.”	9/E/19
“Coğrafya bilimini sevdirmek ve yaşadığı, etkilediği, etkilendiği bölgeyi değerler boyutunda korumak, geliştirmek.”	21/E/11
“Coğrafya bilgisinin bölgesel ve küresel açıdan temel olarak verilmesi, bilgi aktarımı yoluyla diğer alanlarla ilişkilendirilmesi.”	28/K/1

“Konuların kavrama düzeyini arttırmak, günlük yaşamında karşılaştığı sorunlarında coğrafya bilgisini kullanmak.” 32/E/12

“Dünyanın coğrafyasını tanımalı, doğru kullanımı için çalışmalı, teknolojik ve bilimsel gelişmelerin hızla derse yansıtılması amaçlanmalı.” 49/K/26

Tablo 4.7.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (bilgi düzeyinde) izlenecek yollar

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Genel ve temel coğrafik kavramlar, terimler, bilgiler	Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18, Ö27, Ö32, Ö34, Ö36, Ö37, Ö39, Ö40, Ö42, Ö45, Ö48, Ö54	18	33,33%
2. Harita ile ilgili temel kavramlar (yönler)	Ö1, Ö3, Ö6, Ö19, Ö20, Ö23, 24, Ö28, Ö33, Ö36, Ö37, Ö48	12	22,22%
3. Fiziki Coğrafya (hava olayları, iklim, bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, yer hareketleri, okyanus akıntıları)	Ö2, Ö6, Ö24, Ö33, Ö37, Ö43, Ö44	7	12,96%
4. Beşeri Coğrafya (ekonomi, insan etkisi)	Ö2, Ö6, Ö24, Ö44	4	7,41%
5. Yerel coğrafya konuları (tanıtım)	Ö4, Ö27, Ö38, Ö51	4	7,41%
6. Çevre ve insan ilişkileri, insan etkisi	Ö6, Ö27, Ö30, Ö34	4	7,41%
7. Yakından uzağa ilkesine göre bilgiler aktarılmalı	Ö8, Ö13, Ö16, Ö40	4	7,41%
8. Ülkemizin, komşu ülkelerin ve dünyanın coğrafik yapısıyla ilgili konular (tanıtım)	Ö8, Ö22, Ö38	3	5,56%
9. Sosyal bilgiler kavramları	Ö1, Ö3	2	3,70%
10. Detaylı olmalı (ders saati artırılmalı)	Ö5, Ö19	2	3,70%
11. Çevre sorunları	Ö14, Ö33	2	3,70%
12. İçerik azaltılmalı	Ö21, Ö35	2	3,70%
13. Coğrafi olayların oluşum aşamaları	Ö37, Ö43	2	3,70%
14. Doğal olaylar ve doğal afetler	Ö43, Ö50	2	3,70%
15. Coğrafi şekiller	Ö42, Ö43	2	3,70%
16. Daha anlaşılır bilgi	Ö5	1	1,85%
17. Ülkemizin dünya üzerindeki konumu ve konumunun ülkemize etkileri	Ö7	1	1,85%

18. Coğrafi olayların nedenleri ve sonuçları	Ö14	1	1,85%
19. Bilgiler görselle desteklenmeli	Ö16	1	1,85%
20. Tarihi olaylara coğrafyanın etkisi	Ö19	1	1,85%
21. Öğrencinin ihtiyaçlarına göre ve fayda durumuna göre düzenlenmeli	Ö21	1	1,85%
22. Konum belirten kavramlar (paralel, merideyen, ekvator)	Ö26	1	1,85%
23. Sınıf düzeyine uygun, daha anlaşılır bilgi	Ö28	1	1,85%
24. Disiplinler arası ilişkilendirme yapılmalı	Ö28	1	1,85%
25. Merak giderici bilgi	Ö31	1	1,85%
26. Ezberden uzak bilgi	Ö31	1	1,85%
27. Hayatı kolaylaştırıcı bilgi	Ö31	1	1,85%
28. Düşünme araçları kullanılmalı	Ö34	1	1,85%
29. Doğal ve beşeri arasındaki farklar	Ö36	1	1,85%
30. Günlük hayatında kullanabileceği derecede sahip olma	Ö38	1	1,85%
31. Farkındalığı artıracak bilgiler (farklı coğrafyalar, farklı uygarlıklar)	Ö46	1	1,85%
32. Verilen kavramın tanımını yapabilecek bir boyut	Ö47	1	1,85%
33. National Geografik vb. belgeseller ile gelişmeler yansıtılmalı	Ö49	1	1,85%
34. Alt sınıflardan itibaren genelden özele doğru bilgi verilmeli	Ö41	1	1,85%
Boş	Ö25, Ö29, Ö52, Ö53	4	7,41%
Yanlış Değerlendirme	-	1	1,85%

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, bilgi düzeyinde izlenecek yol ve olması gereken içerik ile ilgili görüşlerini gösteren, tablo 4.7.1.'de verilen cevapların, en çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir; genel ve temel coğrafik kavramlar, terimler, bilgiler (f=18), harita ile ilgili temel kavramlar (yönler) (f=12), fiziki coğrafya (hava olayları, iklim, bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri, yer hareketleri, okyanus akıntıları) (f=7), beşeri coğrafya

(ekonomi, insan etkisi) (f=4), yerel coğrafya konuları (tanıtım) (f=4), çevre ve insan ilişkileri, insan etkisi (f=4), yakından uzağa ilkesine göre bilgiler aktarılmalı (f=4), ülkemizin, komşu ülkelerin ve dünyanın coğrafik yapısıyla ilgili konular (tanıtım) (f=3), sosyal bilgiler kavramları (f=2), detaylı olmalı (ders saati artırılmalı) (f=2), çevre sorunları (f=2), içerik azaltılmalı (f=2), coğrafi olayların oluşum aşamaları (f=2), doğal olaylar ve doğal afetler (f=2), coğrafi şekiller (f=2).

Örnekleminiz tarafından bu soruya sadece birer kez değinilen cevapları ise; daha anlaşılır bilgi, ülkemizin dünya üzerindeki konumu ve konumunun ülkemize etkileri, coğrafi olayların nedenleri ve sonuçları, bilgiler görselle desteklenmeli, tarihi olaylara coğrafyanın etkisi, öğrencinin ihtiyaçlarına göre ve fayda durumuna göre düzenlenmeli, konum belirten kavramlar (paralel, merideyen, ekvator), sınıf düzeyine uygun, daha anlaşılır bilgi, disiplinler arası ilişkilendirme yapılmalı, merak giderici bilgi, ezberden uzak bilgi, hayatı kolaylaştırıcı bilgi, düşünme araçları kullanılmalı doğal ve beşeri arasındaki farklar, günlük hayatında kullanabileceği derecede sahip olma, farkındalığı artıracak bilgiler (farklı coğrafyalar, farklı uygarlıklar), verilen kavramın tanımını yapabilecek bir boyut, national geografik vb. Belgeseller ile gelişmeler yansıtılmalı, alt sınıflardan itibaren genelden özele doğru bilgi verilmeli şeklindedir.

Örnekleminizin 4 tanesinin sorulan bu soruya yönelik hiçbir ifadeleri yoktur.

“Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için bilgi düzeyi açısından izlenmesi gereken yollar nedir?” sorusuna verilen cevapları iki bölümde irdeleyebiliriz. Birincisi "Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için ne anlatılmalı", ikincisi ise "nasıl anlatılmalı" şeklindedir. Şöyle ki, öğretilerimizin bu soruya verdikleri en çok cevaplar, Tablo 4.7.1 de de gösterdiğimiz gibi;

- a) Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için ne anlatılmalı?

“Genel ve temel coğrafik kavramlar, terimler, bilgiler anlatılmalıdır.”

- b) Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için bilgiler nasıl anlatılmalı?

“Yakından uzağa ilkesine göre bilgiler aktarılmalı” şeklindedir.

Sosyal Bilgiler öğretmenlerimizin, **Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır? Bilgi düzeyinde (içerik) nasıl olmalıdır? Sorularına verdikleri cevap örnekleri;**

Tablo 4.7.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (bilgi düzeyinde) izlenecek yollar nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
”Sosyal Bilgiler Dersi içinde sunulmaya çalışılan coğrafya konuları çok detaylandırılmadan geçiliyor. Ders saati sınırlı. Ders saati arttırılmalı. Bilgi daha anlaşılır, detaylı olmalı.”	5/K/17
“İçerik daha çok görsellerle desteklenmeli ve yakından uzağa ilkesi uygulanmalı, daha yoğun olmalıdır.”	16/K/1
“Ders kitapları özellikle harita okuma konusunda çok yetersiz. Tarihi olaylarda coğrafyanın etkisi yok denecek kadar az. Coğrafya konuları ortaokul düzeyinde çok yüzeysel.”	19/E/19
“İçeriğin azaltılması, bilginin öğrenci için fayda durumuna göre düzenlenmesi gerekir.”	21/E/11
“Yer şekilleri, yönleri çevre sorunlarını, yer hareketlerini, okyanusların akıntılarını, iklim özelliklerini bilmek.”	33/E/4
“Temel coğrafi, bilgi ve kavramları öğretirken coğrafya insan ilişkisi üzerinde durulmalı, düşünme araçları kullanılmalıdır.”	34/E/1
“Temel coğrafi terimleri bilme, harita okuyabilme, doğal ve beşeri arasındaki farkları bilebilme, olayları oldukları yerin coğrafi şartlarına göre yorumlayabilme.”	36/E/19
“Farklı uygarlıklar, farklı coğrafyalar hakkında bilgi vermek, öğrencinin farklılığını arttırmak.”	46/E/20
“Yaşadığı bölge ile ilgili coğrafi özellikleri öğrenme, tarımsal ürünler hakkında bilgi sahibi olmak.”	51/E/27

Tablo 4.8.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, (beceri düzeyinde) izlenecek yollar

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Harita kullandırma (boyama, çizme, dilsiz haritada öğeleri yerleştirme)	Ö3, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö26, Ö28, Ö36, Ö37, Ö44, Ö46	16	29,63%
2. Günlük hayatla ilişkilendirmeler yapılmalı, bilgiler kullanılmalı, tecrübe kazandırılmalı	Ö8, Ö9, Ö33, Ö39, Ö43, Ö45, Ö48, Ö49, Ö51	9	16,67%
3. Coğrafi olayları ve özellikleri analiz etme, çıkarım da bulunma, eleştiride bulunma ve yorumlayabilme becerileri kazandıracak eğitim vermek	Ö19, Ö22, Ö23, Ö30, Ö34, Ö37, Ö40, Ö42	8	14,81%
4. Maket yaptırma, 3 boyutlu materyal hazırlatma, kullandırma (küre)	Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö18, Ö28, Ö34	7	12,96%
5. Grafik okutma, yorumlatma ve oluşturma	Ö2, Ö10, Ö11, Ö12, Ö20, Ö37	6	11,11%
6. Yön algısını geliştirebilecek etkinlikler yaptırmak	Ö4, Ö17, Ö33	3	5,56%
7. Gözlem yaptırma	Ö25, Ö35, Ö36	3	5,56%
8. Eğlenceli etkinlikler (oyunlar) yapılmalı	Ö15, Ö32	2	3,70%
9. Sunular hazırlayıp görselleştirerek anlatarak öğrencilerin duyu organlarına hitap edip, benzerlerini isteme (örnek)	Ö15, Ö47	2	3,70%
10. Problem çözdürmeli, coğrafi sorunlar çözdürmeli	Ö27, Ö34	2	3,70%
11. Güncel olayları takip ettirmek	Ö41, Ö45	2	3,70%
12. Coğrafi terimleri, konuları veya olayları sıralandırma, saydırma	Ö2	1	1,85%
13. Ülkemizdeki farklılıklar, çeşitlikler ve dağılımlarla ilgili aktif çalışmalar yaptırmak	Ö5	1	1,85%
14. Bazı uygulamaları öğretmen göstermeli öğrenciler yapmalı	Ö9	1	1,85%
15. Akılda kalıcı etkinlikler yapılmalı	Ö15	1	1,85%
16. Arazi yapısı konularını uygulamalı aktarmak	Ö17	1	1,85%
17. Orman yürüyüşleri düzenlenmeli	Ö21	1	1,85%
18. Ağaç dikme etkinlikleri düzenlenmeli	Ö21	1	1,85%

19. Geziler düzenlenmeli	Ö29	1	1,85%
20. Öğrencilerin coğrafi etkinliklere katılımını sağlamak ve arttırmak, ayrıca başkalarını bilinçlendirmelerini sağlamak	Ö41	1	1,85%
21. Coğrafi bilgi sistemlerini kullanırmak	Ö42	1	1,85%
22. Yaşamım içinden örnekler verdirmek veya toplattırmak	Ö47	1	1,85%
Boş	Ö6, Ö16, Ö52, Ö53	4	7,41%
Yanlış değerlendirme	Ö13, Ö24, Ö31, Ö50, Ö54	5	9,26%

Tablo 4.8.1’de, Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, beceri düzeyinde izlenecek yol, nasıl olması gerektiğine dair ifadeler yer almaktadır. Örneklemimizin bu konudaki görüşlerinin, en çoktan aza doğru ifade edilişlerine göre sıralanışı şu şekildedir; harita kullandırma (boyama, çizme, dilsiz haritada öğeleri yerleştirme) (f=16), günlük hayatla ilişkilendirmeler yapılmalı, bilgiler kullandırılmalı, tecrübe kazandırmalı (f=9), coğrafi olayları ve özellikleri analiz etme, çıkarım da bulunma, eleştiride bulunma ve yorumlayabilme becerileri kazandıracak eğitim vermek (f=8), maket yaptırma, 3 boyutlu materyal hazırlatma, kullandırma (küre) (f=7), grafik okutma, yorumlatma ve oluşturtma (f=6), yön algısını geliştirebilecek etkinlikler yaptırma (f=3), gözlem yaptırma (f=3), eğlenceli etkinlikler (oyunlar) yapılmalı (f=2), sunular hazırlayıp görselleştirerek anlatarak öğrencilerin duyu organlarına hitap edip, benzerlerini isteme (örnek) (f=2), problem çözdürmeli, coğrafi sorunlar çözdürmeli (f=2), güncel olayları takip ettirmek (f=2).

Örneklemimiz tarafından bu konu hakkında birer kez verilen cevaplar ise; coğrafi terimleri, konuları veya olayları sıralandırma, saydırma, ülkemizdeki farklılıklar, çeşitlikler ve dağılımlarla ilgili aktif çalışmalar yaptırma, bazı uygulamaları öğretmen göstermeli öğrenciler yapmalı, akılda kalıcı etkinlikler yapılmalı, arazi yapısı konularını uygulamalı aktarmak, orman yürüyüşleri düzenlenmeli, ağaç dikme etkinlikleri düzenlenmeli, geziler düzenlenmeli, öğrencilerin coğrafi etkinliklere katılımını sağlamak ve arttırmak, ayrıca başkalarını bilinçlendirmelerini sağlamak, coğrafi bilgi sistemlerini kullanırmak, yaşamın içinden örnekler verdirmek veya

toplattırmak şeklindedir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinden 4 kişi bu soruya yanıt vermemiş, 5 kişi ise bu soruyu yanlış değerlendirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır? Beceri düzeyinde nasıl olmalıdır? Sorusuna öğretmenlerimizin verdikleri cevap örnekleri;

Tablo 4.8.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için (beceri düzeyinde) izlenecek yollar nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Ülkesindeki iklim çeşitliliği, nüfusun dağılışı, tarım ürünlerinin dağılımı, gibi konularda aktif çalışmalar yapabilmeli.”	5/K/17
“Çevre ve olayları anlayabilme için gösterip yaptırma, günlük hayatla ilişkilendirme, coğrafyanın yaşamdan bağımsız olmadığını fark ettirme gereklidir.”	9/K/15
“Haritayı kullanabilmeli, grafiği yorumlama gücüne sahip olmalı, harita çizebilmeli, üç boyutlu ödevler hazırlayabilmeli.”	12/K/10
“Yaşadığı yeri, kıtaları, belli noktaları haritada gösterebilme, harita çizebilme dilsiz haritada öğeleri yerleştirebilme.”	14/K/2
“Akılda kalıcı, eğlenceli sunular hazırlayıp, görselliğe ve duyu organlarına hitap eden dokümanlar kullanılmalı.”	15/E/16
“En azından Türkiye haritasını ve yaşadığı kıtaları bilen, iklimin etkilerini açıklayabilen, coğrafyanın siyasete etkisini yorumlayabilen bir eğitim verilmeli.”	19/E/19
“Yönünü bulabilen, toprağı kullanabilen ve işleyebilen, bitki yetiştirebilen yerleşim yeri seçebilen bireyler yetiştirmek.”	33/E/4
“Coğrafi bilgileri analiz etmeli, materyal oluşturmalı, coğrafi sorunlara çözüm bulmalı.” ³⁴ /E/1	
“Harita çizmeyi, harita okumayı, dünyanın önemli mekânlarını tanımayı öğretmek.”	46/E/20
“Bilgileri uygulama, coğrafyanın yaşamdaki önemini kavrama, hayata uygulanabilirliğini sağlama.”	51/E/27

Tablo 4.9.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan yöntem ve teknikler

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Gezi-gözlem-inceleme	Ö2, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö16, Ö20, Ö22, Ö23, Ö24, Ö25, Ö27, Ö28, Ö29, Ö31, Ö32, Ö33, Ö36, Ö38, Ö39, Ö43, Ö46, Ö48, Ö49, Ö51	30	55,56%
2. Araştırma-inceleme	Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö26, Ö29, Ö35, Ö41, Ö47	11	20,37%
3. Anlatım	Ö2, Ö18, Ö24, Ö27, Ö43, Ö46, Ö51	7	12,96%
4. Yapararak yaşayarak öğrenme modeli	Ö17, Ö18, Ö21, Ö30, Ö33, Ö45	6	11,11%
5. Soru-cevap	Ö23, Ö24, Ö28, Ö36, Ö43, Ö51	6	11,11%
6. Simülasyon	Ö6, Ö31, Ö32, Ö35, Ö50	5	9,26%
7. Tartışma	Ö7, Ö14, Ö36, Ö37, Ö46	5	9,26%
8. Deney	Ö8, Ö9, Ö33, Ö39, Ö42	5	9,26%
9. Proje tabanlı öğrenme	Ö10, Ö11, Ö26, Ö28, Ö36	5	9,26%
10. Örnek olay	Ö2, Ö27, Ö35, Ö36	4	7,41%
11. Somutlaştırma (görselleştirme)	Ö13, Ö40, Ö47, Ö49	4	7,41%
12. Bilgisayar destekli öğretim	Ö1, Ö3, Ö15	3	5,56%
13. Gösterip yaptırma	Ö14, Ö17, Ö27	3	5,56%
14. Sanal ortamlarda gösterim (sanal müze, şehir ve ülke gezileri)	Ö16, Ö32, Ö35	3	5,56%
15. Sunu (görsel anlatım)	Ö37, Ö41	2	3,70%
16. Kavram haritası, kavram ağı	Ö37, Ö42	2	3,70%
17. Rol yapma (oynama)	Ö7, Ö14	2	3,70%
18. Drama	Ö8, Ö14	2	3,70%
19. Materyal hazırlama, maket yapımı	Ö15, Ö35	2	3,70%
20. Coğrafya oyunları oynama (online)	Ö19, Ö48	2	3,70%
21. Görüş geliştirme	Ö22, Ö37	2	3,70%
22. Yerinde öğrenme (saha çalışmaları, gözlem ve deney)	Ö31, Ö32	2	3,70%

23. Oryantirik	Ö32, Ö35	2	3,70%
24. Buluş yolu	Ö6	1	1,85%
25. Okuma-anlama	Ö7	1	1,85%
26. Münazara	Ö7	1	1,85%
27. İşbirlikli öğrenme	Ö22	1	1,85%
28. Beyin fırtınası	Ö23	1	1,85%
29. Benzeşim	Ö31	1	1,85%
30. Gösteri	Ö36	1	1,85%
31. Altı şapka	Ö37	1	1,85%
32. İstasyon	Ö37	1	1,85%
33. Sokratik düşünme	Ö37	1	1,85%
34. Kartopu	Ö37	1	1,85%
35. Çember	Ö37	1	1,85%
36. Akvaryum	Ö37	1	1,85%
37. Analiz ve sentez	Ö41	1	1,85%
Boş	Ö53	1	1,85%
Yanlış değerlendirme	Ö34, Ö44	2	3,70%

Tablo 4.9.1’de, Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, izlenecek yöntem ve teknikler yer almaktadır. Örnekleminizin görüşlerine göre, öğrencileri iyi birer coğrafya okuryazarı yapabilmek için, en çok tercih edilmesi gerekli yöntemlerin, en çoktan aza doğru, ifade edilmiş sayılarına göre sıralanışı, şu şekildedir; gezi-gözlem-inceleme (f=30), araştırma-inceleme (f=11), anlatım (f=7), yaparak yaşayarak öğrenme modeli (f=6), soru-cevap (f=6), simülasyon (f=5), tartışma (f=5), deney (f=5), proje tabanlı öğrenme (f=5), örnek olay (f=4), somutlaştırma (görselleştirme) (f=4), bilgisayar destekli öğretim (f=3), gösterip yaptırma (f=3), sanal ortamlarda gösterim (sanal müze, şehir ve ülke gezileri) (f=3), sunu (görsel anlatım) (f=2), kavram haritası, kavram ağı (f=2), rol yapma (oynama) (f=2), drama (f=2), materyal hazırlama, maket yapımı (f=2), coğrafya oyunları oynama (online) (f=2), görüş geliştirme (f=2), yerinde öğrenme (saha çalışmaları, gözlem ve deney) (f=2), oryantirik (f=2).

Örneklemeimiz tarafından bu konu hakkında birer kez verilen cevaplar ise; Buluş yolu, Okuma-anlama, Münazara, İşbirlikli öğrenme, Beyin fırtınası, Benzeşim, Gösteri, Altı şapka, İstasyon, Sokratik düşünme, Kartopu, Çember, Akvaryum, Analiz ve sentez şeklindedir. Sosyal Bilgiler öretmelerinden 1 kişi bu soruya yanıt vermemiş, 2 kişi ise bu soruyu yanlış değerlendirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır? Yöntem ve teknikler nasıl olmalıdır? Sorularına örneklemeimizin verdiği cevap örnekleri;

Tablo 4.9.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan yöntem ve teknikler nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Gezi-gözlem, gösterip yaptırma, maket çalışmaları yapma tartışma, rol oynama, drama.”	14/K/12
“Akıllı tahtalardan, videolardan, internet oyunlarından (dersle alakalı) hazırlanmış materyaller kullanılması öğrencilere de bunlara benzer dokümanlar hazırlanmalıdır.”	15/E/16
“Ders kitapları daha çok görselle desteklenmeli ve konu anlatım süreleri uzatılmalı. Coğrafya oyunları olmalı.”	19/E/19
“Oyunlar, simülasyon eğitimleri, saha çalışmaları, fabrika ve işyeri gezileri, ülke ve şehir gezileri”	32/E/12
“Deneylerle ve gözlemlerle, gezilerle, yapıp yaşayarak öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.”	33/E/4
“Doğa araştırmaları, simülasyonlar, doğal afetlerde yaşanmış hikâyeler, maket yapım ve tasarımı, sanal gerçeklik gözlüğü ile çocuklara görsel, işitsel, dokusal yönden, coğrafyayı yaşatmalı.”	35/E/5
“Soru-cevap, gözlem-düşünme, tartışma, gösteri, örnek olay, proje, gezi-gözlem.”	36/E/19
“Dilsiz harita, altı şapka, istasyon, tartışma, görüş geliştirme, Sokrat, kartopu, çember, akvaryum, sunu(harita ile) kavram haritası...”	37/E/1
“Görerek, duyarak, dokunarak, hissedilerek kazanımların daha da somutlaştırılacağı maket hatta alan incelemeleri yapılmalıdır.”	40/K/10
“Arazi gezileri yapılabilir. Sınıflara kum havuzları yapılarak doğadaki şekiller uygulamalı olarak gösterebilir.”	49/K/26

Tablo 4.10.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, kullanılması gerekli olan materyaller

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Harita	Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö14, Ö17, Ö18, Ö23, 24, 26, 28, 32, 34, 36, Ö37, Ö38, Ö42, Ö45, Ö46, Ö47, Ö51, Ö54	30	55,56%
2. Küre	Ö1, Ö6, Ö7, Ö10, Ö11, Ö12, Ö18, Ö24, Ö26, Ö32, Ö42, Ö45, Ö46	13	24,07%
3. 3 Boyutlu maketler	Ö6, Ö7, Ö8, Ö9, Ö11, Ö12, Ö14, Ö15, Ö16, Ö28, Ö32, Ö40, Ö47	13	24,07%
4. Akıllı tahta	Ö13, Ö15, Ö26, Ö33, Ö37, Ö38, Ö41, Ö45, Ö54	9	16,67%
5. Atlas	Ö5, Ö6, Ö10, Ö11, Ö12, Ö20, Ö42	7	12,96%
6. Bilgisayar	Ö1, Ö3, Ö19, Ö31, Ö36, Ö41	6	11,11%
7. Tablo ve grafikler	Ö2, Ö10, Ö12, Ö34, Ö36, Ö37	6	11,11%
8. Diğer kitaplar, kaynaklar	Ö18, Ö22, Ö31, Ö38, Ö51	6	11,11%
9. Ders kitabı	Ö1, Ö3, Ö17, Ö38, Ö51	5	9,26%
10. İnternet	Ö1, Ö18, Ö20, Ö41, Ö46	5	9,26%
11. Görseller (fotoğraf ve resim) ve görsel materyaller	Ö4, Ö24, Ö28, Ö34, Ö36	5	9,26%
12. Slayt (sunum)	Ö8, Ö9, Ö16, Ö32, Ö36	5	9,26%
13. Kabartma haritalar	Ö16, Ö27, Ö32, Ö37	4	7,41%
14. Belgeseller	Ö13, Ö24, Ö25	3	5,56%
15. Süreli yayınlar (Dergi ve gazete)	Ö20, Ö31, Ö41	3	5,56%
16. 3 boyutlu simülasyonlar	Ö35, Ö37, Ö40	3	5,56%
17. Müzik	Ö8, Ö9	2	3,70%
18. Video	Ö14, Ö15,	2	3,70%
19. Dersle alakalı bilgisayar ve internet oyunları	Ö15, Ö19	2	3,70%
20. Animasyon	Ö19, Ö22	2	3,70%
21. Doğanın kendisi veya içinde bulunduğu	Ö21, Ö30	2	3,70%

ortam, çevre			
22. T.V.	Ö36, Ö31	2	3,70%
23. Dilsiz harita	Ö37, Ö44	2	3,70%
24. Bitki türü örnekleri	Ö2	1	1,85%
25. Kavram haritaları	Ö23	1	1,85%
26. Oyun hamuru	Ö24	1	1,85%
27. İnteraktif harita	Ö24	1	1,85%
28. Bilişim teknolojileri	Ö27	1	1,85%
29. Albüm	Ö31	1	1,85%
30. Radyo	Ö31	1	1,85%
31. Dürbün	Ö31	1	1,85%
32. 3 D yazıcı	Ö33	1	1,85%
33. Yükselti basamakları modelleyicisi	Ö33	1	1,85%
34. Numuneler	Ö39	1	1,85%
35. Günlük yaşamdaki tüm materyaller	Ö49	1	1,85%
36. Anket soruları	Ö50	1	1,85%
Boş	Ö29, Ö52, Ö53, Ö48, Ö43	5	9,26%
Yanlış değerlendirme	-	0	0,00%

Tablo 4.10.1’de, Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, olması ve kullanılması gereken materyaller yer olmaktadır. Örneklemimizin en çok verdikleri cevapların çoktan aza doğru sıralanışı şu şekildedir; harita (f=30), küre (f=13), 3 boyutlu maketler (f=13), akıllı tahta (f=9), atlas (f=7), bilgisayar (f=6), tablo ve grafikler (f=6), diğer kitaplar, kaynaklar (f=6), ders kitabı (f=5), internet (f=5), görseller (fotoğraf ve resim) ve görsel materyaller (f=5), slayt (sunum) (f=5), kabartma haritalar (f=4), belgeseller (f=3), süreli yayınlar (dergi ve gazete) (f=3), 3 boyutlu simülasyonlar (f=3), müzik (f=2), video (f=2), dersle alakalı bilgisayar ve internet oyunları (f=2), animasyon (f=2), doğanın kendisi veya içinde bulunduğu ortam, çevre (f=2), t.v. (f=2), dilsiz harita (f=2).

Öğretmenler tarafından sadece birer kez değinilen cevaplar ise; bitki türü örnekleri, kavram haritaları, oyun hamuru, interaktif harita, bilişim teknolojileri, albüm, radyo, dürbün, 3d yazıcı, yükselti basamakları modelleyicisi, numuneler, günlük yaşamdaki tüm materyaller, anket soruları şeklindedir.

Sosyal Bilgiler öretmelerinden 5 kişi bu soruya hiçbir yanıt vermemiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır? Materyaller nasıl olmalıdır? Sorusuna Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri bazı cevap örnekleri ise;

Tablo 4.10.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, kullanılması gerekli olan materyaller nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“ İklim haritası, bitki türü örnekleri, yağış grafiği, ekonomik faaliyetler tablosu.”	2/E/15
“Atlaslar, haritalar daha renkli, kapsamlı olmalı; şuan kullanılan en detaylı coğrafya atlaslarında, nüfus yoğunluğu haritası, iklim çeşitliliği haritası ya yer almıyor ya da çok küçük veriliyor.”	5/K/17.
“Üç boyutlu nesnelere, haritalar, sunu, slâyt, müzik.”	9/K/15
“Kabartma haritaları, üç boyutlu materyaller, slâytlar, görsel destekli.”	16/K/1
“İnternet, eğlenceli atlaslar, dergi ve gazete.”	20/E/14
“Harita, interaktif harita, interaktif etkinlikler, küre, oyun hamuru, çeşitli görseller, doğayla ilgili belgeseller v.b.”	24/K/6
“Konunun niteliğine göre kabartma haritalar, bilişim teknolojileri vb.”	27/E/13
“Akıllı tahtalar, 3 D yazıcılar, yükselti basamakları modelleyicisi.”	33/E/4
“Haritalar, grafikler, akıllı tahta (simülasyon) kabartma harita, dilsiz harita.”	37/E/1
“Üç boyutlu maketler, simülasyon, canlandırma, alan inceleme.”	40/K/10

Tablo 4.11.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için uygulanması gerekli olan ölçme ve değerlendirme teknikleri

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Uygulamalı, pratik içeren, beceri düzeyi ölçen sınav	Ö1, Ö3, Ö10, Ö17, Ö18, Ö20, Ö26, Ö28, Ö32, Ö33, Ö35, Ö37, Ö40, Ö44	14	25,93%
2. Çoktan seçmeli (test)	Ö2, Ö6, Ö8, Ö9, Ö14, Ö18, Ö19, Ö24, Ö26, Ö37, Ö38, Ö41	12	22,22%
3. Boşluk doldurma	Ö19, Ö20, Ö37, Ö38, Ö41, Ö42	6	11,11%
4. Yazılı sınav	Ö3, Ö24, Ö31, Ö51	4	7,41%
5. Açık uçlu	Ö6, Ö14, Ö19, Ö37	4	7,41%
6. Proje çalışması (proje ödevi)	Ö11, Ö14, Ö16, Ö24	4	7,41%
7. Kısa cevaplı	Ö29, Ö37, Ö41	3	5,56%
8. Eğlence ve bilgiyi bir arada sunan yarışma şeklindeki sınav (kim milyoner olmak ister)	Ö5, Ö35	2	3,70%
9. Gözlem	Ö8, Ö36	2	3,70%
10. Kavram haritası oluşturma veya doldurma	Ö14, Ö42	2	3,70%
11. Gezi ve gözlem sırasında not verme	Ö19, Ö24	2	3,70%
12. Dilsiz harita üzerinde	Ö19, Ö32	2	3,70%
13. Sonuç değil süreç odaklı	Ö21, Ö48	2	3,70%
14. Anket	Ö29, Ö50	2	3,70%
15. Doğru-yanlış	Ö41, Ö42	2	3,70%
16. Sözlü sınav	Ö3	1	1,85%
17. Öğrenci katılımlı	Ö12	1	1,85%
18. Performans değerlendirme	Ö16	1	1,85%
19. Soru-cevap	Ö18	1	1,85%
20. Çizimler yaptırma	Ö20	1	1,85%
21. Karma sorulu (Açık uçlu, test, doğru-yanlış, eşleştirme)	Ö23	1	1,85%
22. Bireysel değerlendirme	Ö24	1	1,85%

23. Bilişim teknolojilerinden yararlanılarak	Ö27	1	1,85%
24. Afiş çalışması	Ö29	1	1,85%
25. Farkındalıklar ölçülmeli	Ö30	1	1,85%
26. Hikâyeleştirmeli	Ö31	1	1,85%
27. Sözel ifade	Ö31	1	1,85%
28. Süreç ve ürün değerlendirmesi	Ö34	1	1,85%
29. Günlük hayattan problem çözdürme	Ö36	1	1,85%
30. Analiz ettirme	Ö36	1	1,85%
31. Yorum sorma	Ö36	1	1,85%
32. Bilgi toplatma	Ö36	1	1,85%
33. Eşleştirme	Ö38	1	1,85%
34. Bulmaca	Ö38	1	1,85%
35. Bilgi sınavları	Ö33	1	1,85%
36. Çok yönlü	Ö34	1	1,85%
37. Sınav olmamalı	Ö35	1	1,85%
38. Değer ölçülmeli	Ö35	1	1,85%
39. Gözlem formu	Ö39	1	1,85%
40. Rubrik	Ö39	1	1,85%
41. Kontrol listesi	Ö39	1	1,85%
42. Dereceleme	Ö39	1	1,85%
43. Zor sorular yerine coğrafyayı sevdirecek sorular	Ö41	1	1,85%
44. Kavramlar arasında bilgisi verilen kavramı ayıt ettirme (kavram haritası, eşleştirme, yapılandırılmış grid)	Ö47	1	1,85%
45. Görsel ağırlıklı test	Ö54	1	1,85%
Boş	Ö4, Ö7, Ö15, Ö25, Ö43, Ö45, Ö46, Ö49, Ö52, Ö53	10	18,52%
Yanlış değerlendirme	Ö13, Ö22	2	3,70%

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, ölçme ve değerlendirmenin nasıl olması gerektiğine dair ifadelerini gösteren tablo 4.11.1.'de, ifadelerin, en çoktan en aza doğru yazılışlarına göre sıralanışı; uygulamalı, pratik içeren, beceri düzeyi ölçen sınav (f=14), çoktan seçmeli (test) (f=12), boşluk doldurma (f=6), yazılı sınav (f=4), açık uçlu (f=4), proje çalışması (proje ödevi) (f=4), kısa cevaplı (f=3), eğlence ve bilgiyi bir arada sunan yarışma şeklindeki sınav (kim milyoner olmak ister) (f=2), gözlem (f=2), kavram haritası oluşturma veya doldurma (f=2), gezi ve gözlem sırasında not verme (f=2), dilsiz harita üzerinde (f=2), sonuç değil süreç odaklı (f=2), anket (f=2), doğru-yanlış (f=2).

Örneklemeimiz tarafından bu konu hakkında birer kez verilen cevaplar ise; sözlü sınav, öğrenci katılımlı, performans değerlendirme, soru-cevap, çizimler yaptırma, karma sorulu (açık uçlu, test, doğru-yanlış, eşleştirme), bireysel değerlendirme, bilişim teknolojilerinden yararlanılarak, afiş çalışması, farkındalıklar ölçülmeli, hikâyeleştirmeli, sözel ifade, süreç ve ürün değerlendirmesi, günlük hayattan problem çözdürme, analiz ettirme, yorum sorma, bilgi toplatma, eşleştirme, bulmaca, bilgi sınavları, çok yönlü, sınav olmamalı, değer ölçülmeli, gözlem formu, rubrik, kontrol listesi, dereceleme, zor sorular yerine coğrafyayı sevdirecek sorular, görsel ağırlıklı test, kavramlar arasında bilgisi verilen kavramı ayıt ettirme (kavram haritası, eşleştirme, yapılandırılmış grid) şeklindedir.

Öğretmenlerimizden 10 kişi sorulan bu soruya karşı ifade belirtmemiş, 2 öğretmenimiz de bu soruyu yanlış değerlendirmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenecek yol nasıl olmalıdır? Ölçme ve değerlendirme nasıl olmalıdır? Sorulan bu soruya örneklemeimiz tarafından verilen bazı cevap örnekleri;

Tablo 4.11.2. “Sosyal Bilgiler dersinde, coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için, uygulanması gerekli olan ölçme ve değerlendirme teknikleri nasıl olmalıdır?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Kim 500 bin ister tarzında biraz daha eğlence ve bilgiyi bir arada sunan yarışmalar şeklinde olabilir.”	5/K/17
“Dilsiz haritalarda canlandırmalar, boşluk doldurmalar, çoktan seçmeli ve ucu açık sorular, gezilere not vermeler.”	19/E/19
“Sonuç değil süreç değerlendirilmeli.”	21/E/11
“Test, yazılı soruları, bireysel öğrenme, proje ödevleri, gezi-gözlem sırasında bireysel sorular vb.”	24/K/6
“Sözlü ve yazılı değerlendirmeden çok uygulamalı, ölçme değerlendirme teknikleri uygulanmalı.”	28/K/1
“Bilgi sınavlarının yanında uygulama sınavları da olmalıdır.”	33/E/4
“Sınav kesinlikle olmamalı, bilgiler değil beceri ve değerleri ölçmeliyiz, yarışmalar yapılmalı, not yerine ödülle değerlendirme yapılmalı.”	35/E/5
“Çoktan seçmeli ders, haritalarda yer gösterme, açık uçlu sorular, boşluk doldurma, kısa cevaplı test.”	37/E/1
“Gözlem formu, rubrik, kontrol listesi, derecelendirme.”	39/K/1
“Zor sorular yerine coğrafyayı sevdirecek, boşluk doldurma, kısa cevaplı sorular, doğru-yanlış soruları, test soruları.”	41/E/23

Tablo 4.12.1. Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için, geliştirilmesi gerekli olan hususlar

Cevaplar	N	f	Yüzde
1. Gezilerin sayısı ve imkânları artırılmalı	Ö1, Ö6, Ö11, Ö12, Ö13, Ö19, Ö24, Ö26, Ö37, Ö9, Ö10, Ö2, Ö14, Ö29, Ö31, Ö32, Ö46, Ö48	18	33,33%
2. Görsellik (resim, fotoğraf, video, animasyon) artırılmalı	Ö1, Ö9, Ö12, Ö14, Ö15, Ö18, Ö19, Ö20, Ö23, Ö25, Ö43, Ö46, Ö47, Ö49, Ö51	15	27,78%
3. Teorik bilgiler pratiğe dönüştürmeli ve uygulamalara ağırlık verilmeli (yaparak-yaşayarak öğrenim modeli benimsenmeli)	Ö1, Ö8, Ö10, Ö14, Ö21, Ö23, Ö26, Ö28, Ö31, Ö39, Ö41, Ö47, Ö49	13	24,07%

4.	Coğrafya ile ilgili merak düzeyi artırılmalı	Ö5, Ö8, Ö15, Ö18, Ö22, Ö29, Ö30, Ö37, Ö39	9	16,67%
5.	Farkındalık oluşturulmalı	Ö6, Ö7, Ö13, Ö18, Ö23, Ö24, Ö37, Ö45, Ö48	9	16,67%
6.	Öğrencilerin harita kullanım becerileri geliştirilmeli (derste sık sık kullanılmalı)	Ö11, Ö14, Ö26, Ö31, Ö37, Ö44, Ö47, Ö49	8	14,81%
7.	Coğrafya laboratuvarı (odaları, sınıfları) oluşturulmalı	Ö1, Ö9, Ö10, Ö11, Ö17, Ö32, Ö50	7	12,96%
8.	Oyunlar geliştirilmeli (online ya da oryantirik vb.)	Ö1, Ö12, Ö15, Ö19, Ö35	5	9,26%
9.	Ders saati artırılmalı	Ö2, Ö14, Ö19, Ö33	4	7,41%
10.	Görsel ve işitsel medyadan faydalanılmalı	Ö13, Ö15, Ö20, Ö49	4	7,41%
11.	Coğrafi bilgiler eğlenceli bir şekilde kavratılmalı (ders sevdirmeli)	Ö15, Ö19, Ö20, Ö41	4	7,41%
12.	Yapılan gezileri belediyeler ve STK'lar maddi açıdan desteklemeli	Ö1, Ö5, Ö48	3	5,56%
13.	Çeşitli materyallerle ve tekniklerle coğrafya konuları somutlaştırılmalı	Ö9, Ö11, Ö12	3	5,56%
14.	Coğrafya müfredatının öğrencilerin yaş düzeyine uygun olarak hazırlanması	Ö10, Ö15, Ö41	3	5,56%
15.	Coğrafyayı sevdirmeliyiz	Ö25, Ö35, Ö39	3	5,56%
16.	Coğrafya konularının içeriğinin Sosyal Bilgiler dersinde artırılması	Ö2, Ö24	2	3,70%
17.	Sosyal Bilgiler dersi tarih ve coğrafya olarak ayrılmalı	Ö2, Ö44	2	3,70%
18.	Anlatmak yerine göstermek	Ö4, Ö47	2	3,70%
19.	Okuma alışkanlığı geliştirilmeli	Ö13, Ö22	2	3,70%
20.	Coğrafya okuryazarlığı becerisi diğer derslerde de kazandırılmaya çalışılmalı	Ö24, Ö48	2	3,70%
21.	İnternet ortamından yararlanılmalı	Ö31, Ö43	2	3,70%
22.	Teknolojik gelişmelerden yararlanılarak yeni materyaller geliştirilmeli	Ö34, Ö40	2	3,70%
23.	Simülasyonlar kullanılmalı	Ö37, Ö31	2	3,70%
24.	Güncel konulara ağırlık verilmeli	Ö2	1	1,85%
25.	Okulun ve okumanın prestij kazanması gerekmektedir	Ö3	1	1,85%

26. Geziler amaçlı ve bilinçli yapılmalı	Ö5	1	1,85%
27. Öğretmeler bilgi ve becerilerini sürekli güncellemeli	Ö9	1	1,85%
28. Küçük yaşlardan itibaren coğrafya eğitimine başlanmalı	Ö9	1	1,85%
29. Konular projelendirilmeli, ödev verilmeli (proje ödevi)	Ö11	1	1,85%
30. Çevre ve doğa sevgisi artırılmalı	Ö24	1	1,85%
31. Daha çok gözlem yaptırmalıyız	Ö25	1	1,85%
32. Çocukların doğayla iç içe olabileceği ortamlar düzenlenmeli	Ö26	1	1,85%
33. Müfredat coğrafya okuryazarlığa uygun hale getirilmeli	Ö27	1	1,85%
34. Öğrencilere sadece müfredat temelli eğitim verilmemeli, günlük yaşamda kullanabilecekleri uygulamalar da geliştirilmeli	Ö28	1	1,85%
35. Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hareket edilmeli	Ö30	1	1,85%
36. Ders kitaplarının görselliği artırılmalı	Ö32	1	1,85%
37. Kazanımlar birbirinin devamı ve birbirini bütünleyen şekilde sıralanmalı	Ö33	1	1,85%
38. Sosyal Bilgiler dersi sınav kat sayıları artırılmalı	Ö33	1	1,85%
39. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak düzenlemeler yapılmalı	Ö33	1	1,85%
40. Öğretim programları çağın gereksinimlerine göre güncellenmeli	Ö34	1	1,85%
41. Coğrafya okuryazarlığı bağımsız ele alınmalı	Ö34	1	1,85%
42. Sosyal Bilgiler dersindeki içerik, kazanım, beceri ve değerler coğrafyanın evrenselliği bakımından tekrar incelenip geliştirilmelidir	Ö34	1	1,85%
43. Coğrafya okuryazarlığını artıracak uygulamalar için Sosyal Bilgiler programı sanat ve spora öncelik verecek şekilde düzenlenmeli	Ö35	1	1,85%
44. Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli	Ö37	1	1,85%

45. Öğrenciler araştırmaya sevk edilmeli	Ö37	1	1,85%
46. Ezberden kaçınılmalı	Ö37	1	1,85%
47. Akademisyenler bu konuda yurt dışı çalışmalarını yakından takip etmeli	Ö38	1	1,85%
48. Akademisyenler saha çalışmaları yapmalıdırlar	Ö38	1	1,85%
49. MEB kendini çağdaş normlara göre yeniden yapılandırmalıdır	Ö38	1	1,85%
50. Geziler ücretsiz olmalı	Ö39	1	1,85%
51. MEB hazırladığı coğrafya eğitiminin amaçlarını coğrafya okuryazarlık anlamında yeniden düzenlemeli	Ö40	1	1,85%
52. Sarmal eğitim bağlamında kaybolan coğrafya kazanımlarını 5. 6. ve 7. yenden dağıtılıp, ünite bazında anlatılmalıdır	Ö40	1	1,85%
53. Teknoloji daha çok kullanılmalıdır	Ö42	1	1,85%
54. Öğrencilerin bilgi düzeyini artırıp, sürekli alıştırma yapılarak konunun pekiştirilmesi sağlanmalı	Ö42	1	1,85%
55. Coğrafya dersine ait ilginin artırılması lazım	Ö45	1	1,85%
56. Drama yöntemi kullanılmalı	Ö47	1	1,85%
57. Öğrenci ve veliler özendirilmeli	Ö48	1	1,85%
58. Müfredat sadeleştirilmeli	Ö54	1	1,85%
59. Medyada coğrafya konularına yönelik programlara ağırlık vermeli	Ö54	1	1,85%
Boş	-	0	0,00%
Yanlış değerlendirme	-	0	0,00%

Tablo 4.12.1’de, Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için, neler geliştirilebileceğine yönelik ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerin, en çoktan en aza doğru yazılış sıralaması şu şekildedir; gezilerin sayısı ve imkânları artırılmalı (f=18), görsellik (resim, fotoğraf, video, animasyon) artırılmalı (f=15), teorik bilgiler pratiğe dönüştürmeli ve uygulamalara ağırlık verilmeli (yaparak-yaşayarak öğrenim modeli benimsenmeli) (f=13), coğrafya ile

ilgili merak düzeyi artırılmalı (f=9), farkındalık oluşturulmalı (f=9), öğrencilerin harita kullanım becerileri geliştirilmeli (derste sık sık kullanılmalı) (f=8), coğrafya laboratuvarı (odaları, sınıfları) oluşturulmalı (f=7), oyunlar geliştirilmeli (online ya da oryantirik vb.) (f=5), ders saati artırılmalı (f=4), görsel ve işitsel medyadan faydalanılmalı (f=4), coğrafi bilgiler eğlenceli bir şekilde kavratılmalı (ders sevdirmeli) (f=4), yapılan gezileri belediyeler ve stk'lar maddai açıdan desteklemeli (f=3), çeşitli materyallerle ve tekniklerle coğrafya konuları somutlaştırılmalı (f=3), coğrafya müfredatının öğrencilerin yaş düzeyine uygun olarak hazırlanması (f=3), coğrafyayı sevdirmeliyiz (f=3), coğrafya konularının içeriğinin sosyal bilgiler dersinde artırılması (f=2), sosyal bilgiler dersi tarih ve coğrafya olarak ayrılmalı (f=2), anlatmak yerine göstermek (f=2), okuma alışkanlığı geliştirilmeli (f=2), coğrafya okuryazarlığı becerisi diğer derslerde de kazandırılmaya çalışılmalı (f=2), internet ortamından yararlanılmalı (f=2), simülasyonlar kullanılmalı (f=2), teknolojik gelişmelerden yararlanılarak yeni materyaller geliştirilmeli (f=2).

Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından bu konuda sadece birer kez değinilen cevaplar ise; güncel konulara ağırlık verilmeli, okulun ve okumanın prestij kazanması gerekmektedir, geziler amaçlı ve bilinçli yapılmalı, öğretmenler bilgi ve becerilerini sürekli güncellemeli, küçük yaşlardan itibaren coğrafya eğitimine başlanmalı, konular projelendirilmeli, ödev verilmeli (proje ödevi), çevre ve doğa sevgisi artırılmalı, daha çok gözlem yaptırmalıyız, çocukların doğayla iç içe olabileceği ortamlar düzenlenmeli, müfredat coğrafya okuryazarlığa uygun hale getirilmeli, öğrencilere sadece müfredat temelli eğitim verilmemeli, günlük yaşamda kullanabilecekleri uygulamalar da geliştirilmeli, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hareket edilmeli, ders kitaplarının görselliği artırılmalı, kazanımlar birbirinin devamı ve birbirini bütünleyen şekilde sıralanmalı, sosyal bilgiler dersi sınav kat sayıları artırılmalı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak düzenlemeler yapılmalı, öğretim programları çağın gereksinimlerine göre güncellenmeli, coğrafya okuryazarlığı bağımsız ele alınmalı, sosyal bilgiler dersindeki içerik, kazanım, beceri ve değerler coğrafyanın evrenselliği bakımından tekrar incelenip geliştirilmelidir, coğrafya okuryazarlığını artıracak uygulamalar için, sosyal bilgiler programı sanat ve spora öncelik verecek şekilde düzenlenmeli, öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, öğrenciler araştırmaya sevk

edilmeli, ezberden kaçınılmalı, akademisyenler bu konuda yurt dışı çalışmalarını yakından takip etmeli, akademisyenler saha çalışmaları yapmalıdırlar, meb kendini çağdaş normlara göre yeniden yapılandırmalıdır, geziler ücretsiz olmalı, meb hazırladığı coğrafya eğitiminin amaçlarını coğrafya okuryazarlık anlamında yeniden düzenlemeli, sarmal eğitim bağlamında kaybolan coğrafya kazanımlarını 5. 6. ve 7. yeniden dağıtılıp, ünite bazında anlatılmalıdır, teknoloji daha çok kullanılmalıdır, öğrencilerin bilgi düzeyini artırıp, sürekli alıştırmaya yapılarak konunun pekiştirilmesi sağlanmalı, coğrafya dersine ait ilginin artırılması lazım, drama yöntemi kullanılmalı, öğrenci ve veliler özendirilmeli, müfredat sadeleştirilmeli, medyada coğrafya konularına yönelik programlara ağırlık vermeli şeklindedir.

Ülkemizde coğrafya okuryazarlığı kapsamında yapılan çoğu çalışmada öğrencilerimizin ve yetişkinlerimizin coğrafya okuryazarlık düzeyleri düşük çıkmıştır. Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini arttırmak için neler geliştirilmelidir? Sorusuna Örneklemimizin verdikleri cevap örnekleri;

Tablo 4.12.2. “Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini arttırmak için, neler geliştirilmelidir?” sorusuna, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin verdikleri cevap örnekleri

Cevaplar	Örneklem Nitelikleri No/Cinsiyet/Tecrübe
“Öğrencilerin birçok bilim alanında becerileri düşük çıkmaktadır. Dolayısıyla bunu coğrafyayla ilgili bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Eğitimin içinde olan bir kişi olarak ders içeriği öğretmen becerileri, okul fiziki ortamları gibi değişkenlerden önce okulun, okumanın itibar kazanması gerekmektedir. İnsan prestijli olanı tercih etme eğilimindedir. Okumak ders çalışmak günümüzde okullarda bir prestij aracı olarak görülmektedir. Siz her sınıfta coğrafi simülasyon araçları vb. de kursanız bu araçlar ancak okumanın prestij getirmesiyle başarı sağlar.”	3/E/15
“Geziler amaçlı ve bilinçli şekilde yapılmalıdır. Yakın çevresindeki coğrafyaya ilgi ve merak düzeyi arttırılmalı. Gezmek görmek sadece gelir seviyesiyle maddiyata dönük eylemler gibi algılanmamalı. Eğitici gezileri belediyeler desteklemeli, gezdiğimiz gördüğümüz her yer ufkumuzda yeni bir dünyanın kapılarını açıyor, biz bu nedenle bizzat öğrencilerin gezip görmesini sağlamalıyız, internet ortamındaki sanal geziler bu ihtiyacı tam karşılamıyor.”	5/K/17
“Kesinlikle küçük yaşlardan itibaren coğrafya eğitimine başlamalı, gezilerin sayısı ve imkânları artırılmalı. Her konu ile ilgili sunumlar, animasyonlar, çizgi filmler, maketler hazırlanarak coğrafi olaylar somutlaştırılmalı. Özel coğrafya odaları oluşturulup, kişilere oluşumları izleme imkânı sağlanmalı. Öğretmenlerin bilgi ve becerileri sürekli güncellenmeli.”	9/K/15

- “Coğrafya müfredatının öğrencinin yaş düzeyine uygun olarak hazırlanması, derslerin bu ders için gerekli düzenlemeler yapılmış coğrafya sınıflarında işlenmesi, gerekli tüm donanım ve materyale sahip olunması, teorik bilgilerin pratiğe de dönüştürüleebilecek imkânların yaratılması, gezi ve incelemelere daha çok yer verilmesi, bilginin sadece teoride kalmaması, örneğin peri bacalarının oluşumu anlatıldığında öğrenci bizzat burayı da görebilmeli, madenleri yakından tanıyabilmeli.” 10/K/23
- “Okuma alışkanlığı geliştirilmelidir. Merak duygusu (çevresi ve ülkesine karşı) geliştirilmelidir. Bu duygunun gelişmesi için de görsel ve işitsel medyadan faydalanılabilir. Çevresel sorunlardan, gittikçe kaynaklarımızın azaldığından yola çıkarak farkındalıklar oluşturulabilir. (Bu konuda bazı haber televizyonlarının güzel programları oluyor. Diğer kanallarda da bu programlara yer verilebilir.) Öğrencilerimize şehrini, bölgesini ve ülkesini tanıttak geziler düzenlenebilir.” 13/K/16
- “Coğrafya öğrenme sınıf ortamından çıkarılmalıdır. En akılda kalıcı yöntem yaparak yaşayarak öğrenmedir. Bu nedenle bol bol gezi düzenlenmeli. Tehlikeli ve masraflı konularda üç boyutlu materyal kullanılmalı (volkan maketi), simülasyon vb. araçlarla öğrenci konunun içine çekilmeli, anlaması zor kavramlar (uzay, galaksi) internet ortamından yararlanarak anlatılmalı, bol bol harita kullanılmalı ve harita okuma öğretilmeli.” 31/K/7
- “Teknolojik gelişmelerden yararlanılarak yeni materyaller geliştirilmelidir. Öğretim programları bu materyallerin kullanılabilmesine ve yeni öğrenme ortamlarıyla uyumlu hale gelecek şekilde güncellenmelidir. Coğrafya okuryazarlığı, küreselleşen dünyadan bağımsız ele alınmamalı. Dersimizdeki içerik, kazanım, beceri ve değerler coğrafyanın evrenselliği bağlamında tekrar incelenmeli ve geliştirilmelidir.” 34/E/1
- “Çocuklar oryantrik gibi sporlara aşırı derce de ilgi gösteriyor. İnsanların coğrafya okuryazarlığını geliştirmek için önce sevdirmeliyiz. Kendi dersi için oryantrik gibi sporlar yaptırıyorum ve fark bariz ortada. Fakat devamlı olmadığı için kalıcı beceriler gerçekleştiremedim. Eğerki eğitim programları sanat ve spora da öncelik vererek düzenlenirse, biz bu tip faaliyetleri derslere rahat koyar ve kalıcı beceriler sağlarız.” 35/E/5
- “Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, öğrencelerin merak duygusu tetiklenip, araştırmaya sevk edilmeli. Özgürlük, iyi yaşam koşulları, saygın devlet gibi değerlerin, tarih ve tarih biliminin tamamlayıcısı olan coğrafya bilimine haiz insanların oluşturacağı toplumla mümkün olacağına aşılması. Derslerde harita kullanılmalı. Ezberden kaçınılmalı, il içi ve dışı geziler düzenlenmeli, simülasyonlarla bilgiler kalıcı hale getirilmeli.” 37/E/1
- “Öncelikle sevdirmelidir. Bir öğretmen, bilgileri beyne olduğu gibi aktarmaya çalışırsa öğrenci bundan zevk almadan zorunlu olarak öğrenir. Okul dışında bunu yapmaz. Öğrencinin kalbine dokunursa yani sevdirse öğrenci zorunlu olmasa da merak ettiği için okur, araştırır. Ülkemizin de özellikle ücretsiz geziler düzenleyerek coğrafya hakkında merak uyandıracak etkinlikler yapılmalıdır. Coğrafya sadece kitaplardan öğrenince çok yetersiz olmaktadır. Asıl coğrafya yaparak, yaşayarak gezerek öğrenilmeli.” 39/K/1

V. BÖLÜM

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde çalışma ile ilgili sonuçlara, tartışmalara ve önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Araştırma kapsamında seçtiğimiz örneklemimizi; 24'ü bayan 30'u erkek olmak üzere toplam 54 Sosyal Bilgiler Öğretmeni oluşturmuştur (Tablo; 3.1.). Örneklemimizin çoğunluğunu (%54) 31 ile 40 yaşları arasındaki öğretmenler oluşturmaktadır (Tablo; 3.2.). Tablo 3.3.'te de görüldüğü üzere, örneklemimizin kıdem olarak çoğunluğunu, 5 yıllık (%28) bir tecrübeye sahip, Sosyal Bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır.

Örneklemimizin, yine çoğunluğunun (%52) coğrafyayı en üst düzeyde merak etmesi ve coğrafyayı hiç merak etmeyen hiç kimsenin olmaması (Tablo 3.4), olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Tablo 3.5.'te de anlatıldığı üzere, Sosyal Bilgiler öğretmenin coğrafyayla ilgili bilgileri en çok internetten (f=48), en az ise öğretim elemanlarından (f=2) elde etmektedirler. Araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, coğrafyayla ilgili bilgileri nereden elde ettikleriyle ilgili sorulan soruya ek olarak verdikleri cevaplar arasında en çok yazılan "gezi ve gözlem yaparak" cevabı, öğretmenlerimizin coğrafya eğitimi ve öğretimi konusunda gezi ve gözlem etkinliklerinin önemine vurgu yaptıkları görülmektedir (Tablo; 3.6.).

Araştırmamıza katılan öğretmenlerden, hiçbir il ziyaret etmeyenlerin sayısının sadece 1 olması ve yine araştırmamıza katılan öğretmenlerin çoğunluğunun (%37) 11 ile 15 sayıları arasında il ziyaretinde bulunmuş olmaları, öğretmenlerimizin ülkemiz içerisinde gezginci bir özelliğe sahip olduğunu bize göstermektedir (Tablo; 3.7.).

Ancak, araştırmamıza katılan örneklemimizin çoğunluğunun (%68) hiçbir ülkeyi ziyaret etmemiş olması, yurt dışı seyahatlerine öğretmenlerimizin imkanı olmadığını ya da yurt dışı seyahatlerine gerekli önemin verilmediğini göstermektedir (Tablo; 3.8.).

Tablo 3.9.'da gösterdiğimiz verilere göre, araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler ğretmelerin (%91) coğrafya eğitimine yönelik hiçbir hizmet içi eğitim almamıştır. Bu sonuç da öğretmenlerimizin coğrafya eğitimi için gerekli donanımlara ihtiyaç hissetmediğini ya da, coğrafya eğitimine gerekli önemi vermediğini ve öğretmenlerimizin bu konuda ynlendirilmediğini göstermektedir.

Araştırmamıza katılan Sosyal Bilgiler ğretmelerimize yönlendirilen "coğrafya okuryazarlığı nedir" ve "coğrafya okuryazarı bir bireyde bulunması gerekli olan özellikler nelerdir" sorularındaki amacımız, öğretmenlerimizin algılarındaki coğrafya okuryazarlığı kavramının ne olduğu üzerinde çıkarımlarda bulunmaktır.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, coğrafya okuryazarlığı tanımına en çok verilen cevap “lkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız vrenin tanınması ve tanıtılabilmesi” ifadesi olmuştur. şöyle ki, ğretmelerimizin coğrafya okuryazarlığı konusundaki en temel ve en genel algılarının özünde “coğrafyayı tanımak ve tanıtmak” vardır sonucuna varabiliriz. ğretmelerimizin verdiği diğer cevaplardan da anlaşılacağı üzere, örneklemimizin coğrafya okuryazarlığının tanımı konusundaki ifadelerinin çoğunluğunun, coğrafya okuryazarlığının beceri boyutuyla ilgili olduğunu da söyleyebiliriz (Tablo; 4.1.1. ve Tablo; 4.1.2.).

Yaşanılan bölgenin ve dünyanın tanınması; bölgede ve dünyada olup bitenleri anlama ve anlamlandırabilme, yaşanılan yere ayak uydurabilme ve vreyi işleme ve şekillendirebilme konusunda birinci koşuldur. Aksi takdirde, vresini ve dünyayı tanımayan birisi coğrafya okuryazarlığı olma bilincine ve becerisine asla sahip olamaz.

Tablo 4.2.1., Tablo 4.2.2., Tablo 4.3.1., Tablo 4.3.2., Tablo 4.4.1. ve Tablo 4.4.2. tablolarında da ifade ettiğimiz, Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, olması gereken özellikleri bilgi, beceri ve

değer boyutlarında değerlendirdik ve bu kategorilerde öğretmenler tarafından en çok yazılan özellikler ise;

- Bilgi boyutunda; Coğrafyanın temel kavramlarını ve konularını bilme, yaşadığı çevre ve dünya ile ilgili bilgilere sahip olma
- Beceri boyutunda: Harita kullanabilme becerisine sahip olma
- Değer boyutunda: Çevreye karşı duyarlı olma, çevreye değer verme şeklindedir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine “Sosyal Bilgiler dersi için coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir?” sorusunu sorduk ve bu soruya verilen en çok cevap ise, “yaşadığı çevreyi, ülkeyi ve dünyayı tanımak ve anlamak için” ifadesi olmuştur (Tablo; 4.5.1.). Bu ifade, öğretmenlerin coğrafya okuryazarlığı tanımında en çok verdiği cevapla benzerlik göstermekte ve coğrafya okuryazarı bir birey olabilmek için ilk koşul olarak değerlendirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ifadelerine göre, Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmadaki amaçları ise, “Sosyal Bilgiler dersi için coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir?” sorusuna en çok verilen cevapla tutarlılık göstermiş ve amaç konusunda “yaşanılan çevreyi ve dünyayı tanıtmak” cevabı en çok yer alan ifade olmuştur (Tablo; 4.6.1).

“Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için bilgi düzeyi açısından izlenmesi gereken yollar nedir?” sorusuna verilen cevapları iki bölümde irdelleyebiliriz. Birincisi "Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için ne anlatılmalı", ikincisi ise "nasıl anlatılmalı" şeklindedir. Şöyle ki, öğretmenlerimizin bu soruya verdikleri en çok cevaplar, Tablo 4.7.1 de de gösterdiğimiz gibi;

- c) Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için ne anlatılmalı?

“Genel ve temel coğrafik kavramlar, terimler, bilgiler anlatılmalıdır.”

d) Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için bilgiler nasıl anlatılmalı?

“Yakından uzağa ilkesine göre bilgiler aktarılmalı” şeklindedir.

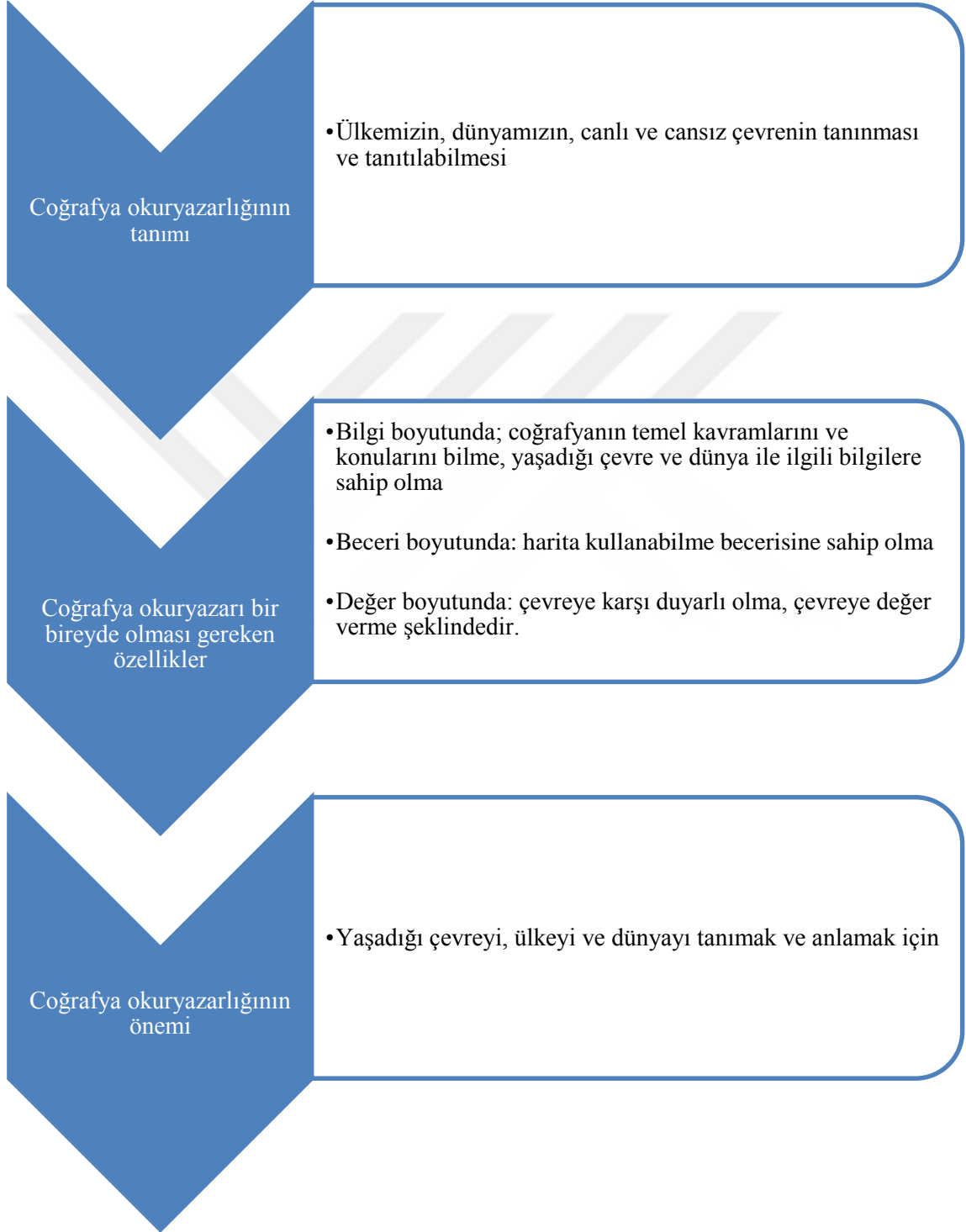
Tablo 4.8.1., Tablo 4.9.1., Tablo 4.10.1. ve Tablo 4.11.1.’de ifade ettiğimiz, “Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenmesi gereken yollar nelerdir?” sorusuna örneklemimizin en çok verdiği ifadeler;

- Beceri düzeyi açısından izlenmesi gereken yollar; Harita kullandırma (boyama, çizme, dilsiz haritada öğeleri yerleştirme)
- Uygulanması gereken yöntem ve teknikler; gezi-gözlem-inceleme
- Kullanılması gerekli olan materyaller; harita
- Yapılması gereken ölçme ve değerlendirme teknikleri;
 - a) Ne olmalı; çoktan seçmeli (test) olmalı
 - b) Nasıl olmalı; uygulamalı, pratik içeren, beceri düzeyi ölçen sınav şeklinde olmalıdır.

Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için geliştirilmesi gerekli olan hususlar konusunda en çok yer alan ifadeler ise;

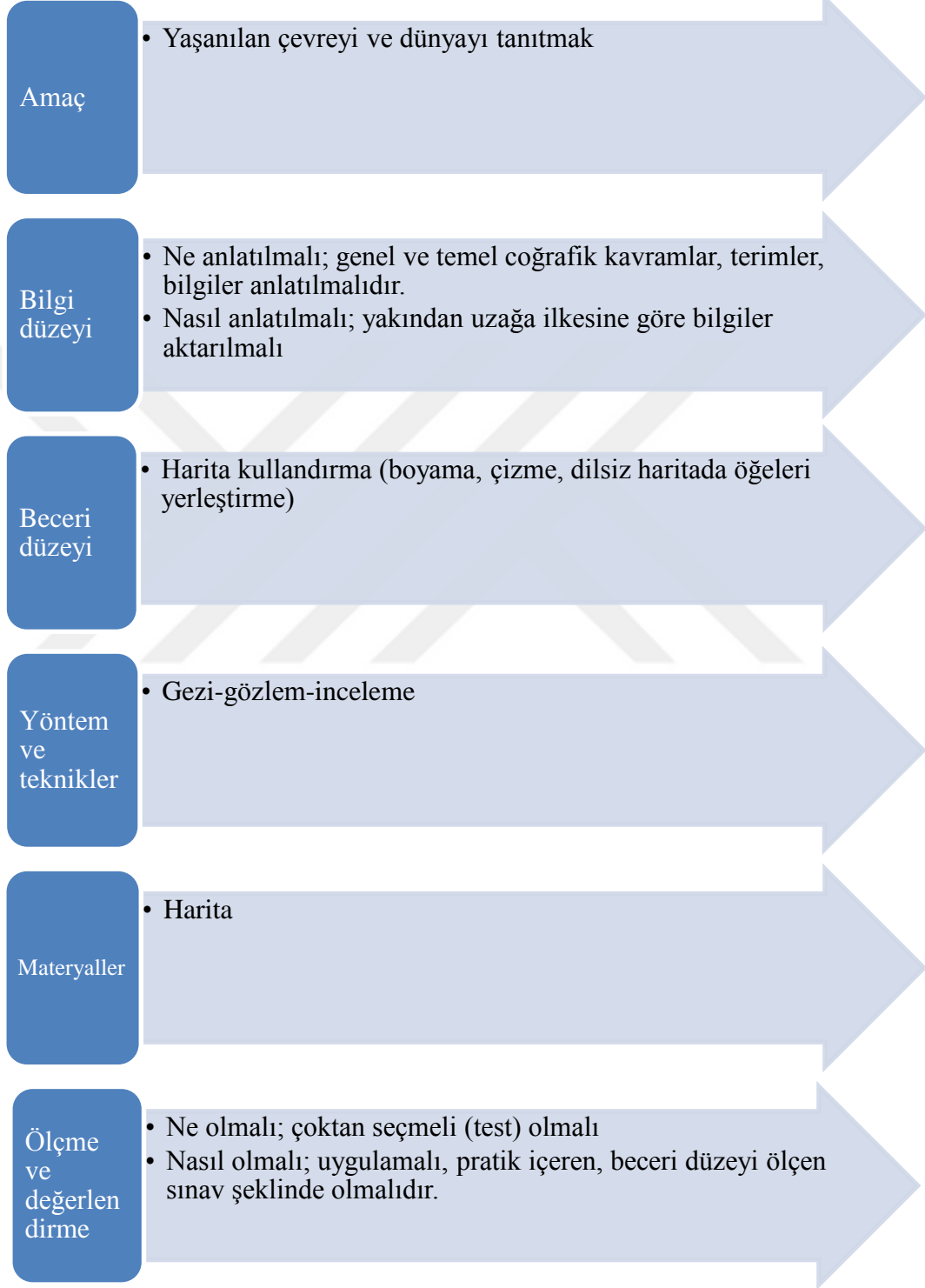
- Gezilerin sayısı ve imkânları artırılmalı,
- Görsellik (resim, fotoğraf, video, animasyon) artırılmalı,
- Teorik bilgiler pratiğe dönüştürmeli ve uygulamalara ağırlık verilmeli (yaparak-yaşayarak öğrenim modeli benimsenmeli) şeklindedir (Tablo; 4.12.1.).

GENEL ÇERÇEVE

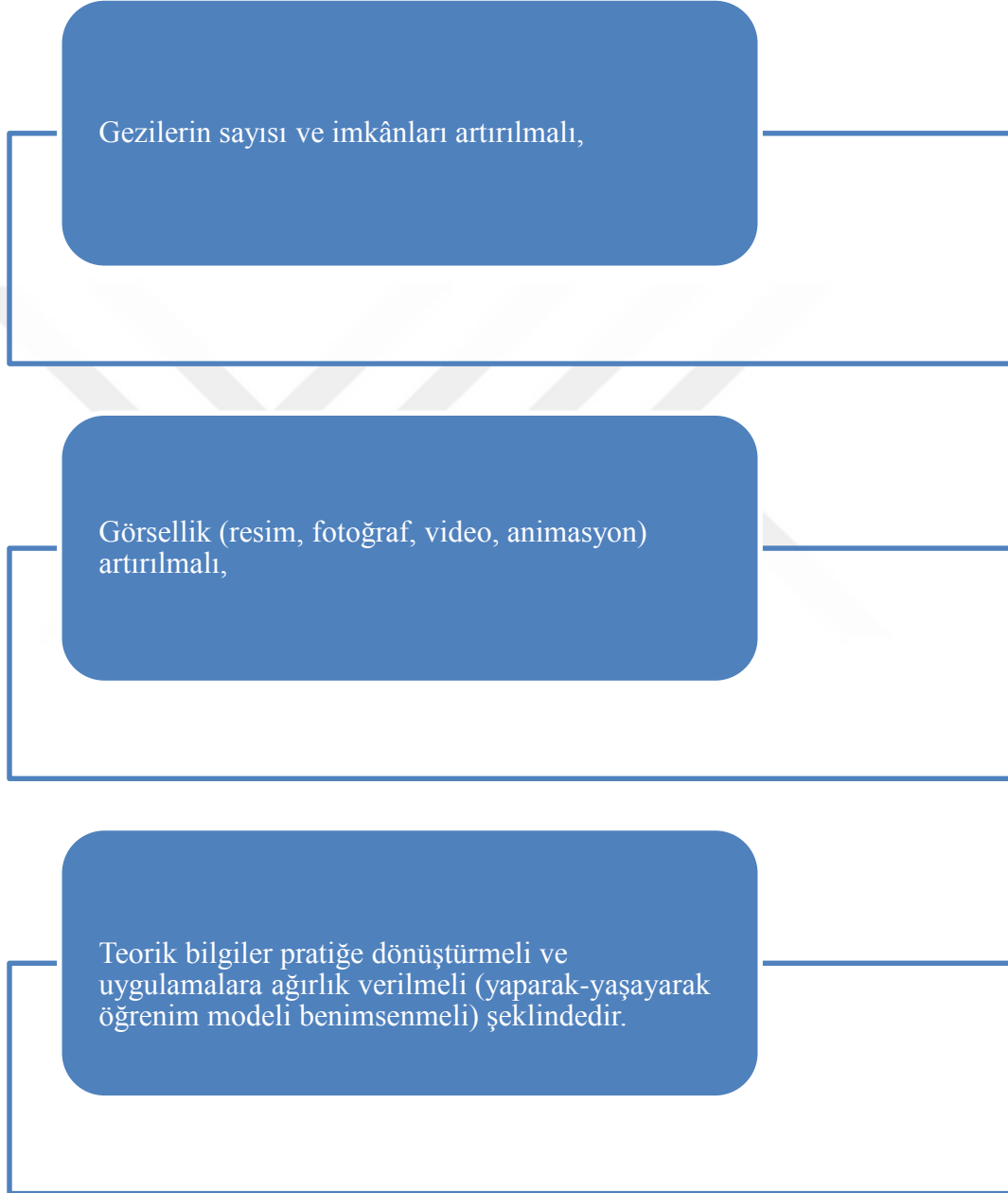
Şekil 5.1; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Okuryazarlık Algısı

GENEL ÇERÇEVE

Şekil 5. 2; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre öğrencileri iyi birer okuryazarı yapabilmek için izlenmesi gereken yollar

GENEL ÇERÇEVE

Şekil 5. 3; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine göre Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için geliştirilmesi gerekli olan hususlar

5.2. Tartışma

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde, beceri boyutunda en çok değinilen özellik, “harita kullanabilme becerisine sahip olma” şeklindedir. Yine öğretmenlere yönlendirdiğimiz “Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenmesi gereken yollar nelerdir?” sorusuna, öğretmenler tarafından, beceri düzeyi açısından izlenmesi gereken yollar kategorisinde en çok değinilen ifade; “harita kullandırma” (boyama, çizme, dilsiz haritada öğeleri yerleştirme) olması ve yine aynı zamanda, öğretmenlere göre coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için kullanılması gerekli olan materyallerin başında haritanın gelmiş olması snucunu değerlendirdiğimizde, haritayı okuyabilme ve kullanabilme becerisine sahip olmanın, coğrafya okuryazarı olabilmede bir ölçüt olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Kızılcıaoğlu’nun (2007), araştırmasında kullandığı *“harita becerisi kuvvetli olan bireyler, kendileri ve toplumları için önemli roller üstlenebilirler. Çünkü tüm hadiseler bir mekânda gerçekleşmektedir ve mekân hakkında bilgi edinmede iyi düzeyde harita becerisine sahip olan bireyler daha başarılı olurlar”* ifadeleri buna örnek verilebilecek türden bir açıklamadır. Yine Demiralp’in (2009), *“harita ve küre kullanım becerilerinin öğretimine”* özen gösterilmesi açıklamaları, Savage ve Armstrong’un (1987), araştırmasında *“harita yorumlama önemli bir beceridir”* yargısı örnek verilebilir.

Öğretmenlerimize göre, öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için geliştirilmesi gerekli olan hususlar konusunda en çok yer verdiği ifade: “gezilerin sayısı ve imkânları artırılmalı” şeklindeydi. Aytaç (2014), “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitimlerinde Gezi-Gözlem Metodunun Yeri Ve Önemi” adlı araştırmasındaki anket sonuçlarına göre de; gezi-gözlem metodu sosyal bilgiler dersleri içerisinde yer alan coğrafya konularını anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır ve gezi gözlem metodunun uygulanması öğrencilerin coğrafya derslerindeki başarılarını arttırmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için bilgi düzeyi açısından izlenmesi gereken yollar nedir?” sorusuna verilen cevapları iki

bölümde irdelemiştik. Bunlardan birisi "nasıl anlatılmalı" şeklinde olanıydı. Şöyle ki, öğretmenlerimizin bu soruya verdikleri en çok cevap; “yakından uzağa ilkesine göre bilgiler aktarılmalı” şeklindedir. Bu sonucumuzla ilgili olan başka bir çalışmada; Taşpınar (2012), birey öncelikle içinde yer aldığı yakın çevresindeki olay ve olgulara karşı daha duyarlıdır. Çünkü birey ihtiyaçlarını, insanlarla etkileşim halinde bulunarak bu çevreden gidermektedir. Bu yüzden gerek zaman olarak, gerekse çevre olarak yakından uzağa bir öğretim sıralaması faydalı olacaktır görüşündedir. Doğanay (1993), da bu konuda; yakından uzağa ilkesinin coğrafya öğretiminde uygulanması halinde, çok yararlı sonuçlar alınacağı ifade etmiştir.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, coğrafya okuryazarlığı tanımına en çok verilen cevap “ülkemizin, dünyamızın, canlı ve cansız çevrenin tanınması ve tanıtılabilmesi” ifadesi olmuştur. Öztürk (2004), yaptığı çalışmada, coğrafya dersinin yakından uzağa ilkesi kapsamında tam ve kalıcı öğrenme sonunda öğrenciler öncelikle çevresini, sonra ülkesini ve sonunda dünyayı tanıyacaktır görüşündedir. Bu görüş aynı zamanda da araştırma yaptığımız öğretmenlerin, coğrafya okuryazarı bireyler yetiştirmek için verilmesi gerekli olan bilgilerin yakından uzağa ilkesine göre aktarılması gerektiği görüşüyle tutarlılık göstermektedir.

5.3. Öneriler

Sosyal Bilgiler öğretmenlerine önerilerimiz;

- Coğrafya bilimine yönelik meraklarını maksimum seviyeye çıkarıp, öğrencilerin de bu alandaki meraklarını artıracak güdülemeler yapabilir;
- Coğrafyayla ilgili bilgileri elde ettikleri kaynak çeşidini çoğaltmalı, öğretim elemanlarından bu konuda yardım ve bilgi almaya yönelebilir;
- Öğrencilere ülkelerini ve dünyayı tanıtmada rehber olan öğretmenlerin bu konuda daha başarılı olabilmeleri için, ziyaret ettikleri il ve ülke sayısını sürekli artırabilir;
- Coğrafya eğitiminin en verimli şekilde icra edebilmeleri için, coğrafya eğitimine yönelik hizmet içi eğitim alabilirler;

- Öğrencileri iyi birer coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bireyler yetiştirmek için, sadece genel ve temel coğrafi kavram ve konuları aktarmakla sınırlı kalmayıp, öğrencilerin günlük hayatta ve problem çözmede ihtiyaç duyacakları alanlarda da bilgi verebilir;
- Öğrencileri coğrafya eğitimi sırasında, önemli coğrafi sorunlar ve meseleler konusunda sürekli bilinçlendirmeli ve onları hayata hazırlayacak ve hayatın sürekliliğini sağlayacak değer eğitimine ağırlık verebilir;
- Öğretmelerin, coğrafya okuryazarı bireyler yetiştirmede atacağı ilk adım, öğrencilerin seviyelerine göre temel ve genel coğrafi bilgileri aktarıp, yaşadıkları çevreyi ve dünyayı tanıtmak olabilir;
- Coğrafi konu aktarımını ve öğrencileriyle uyguladıkları yaşadıkları çevreyi, ülkelerini ve dünyayı tanıtmaya etkinliklerini yakından uzağa ilkesine göre biçimlendirebilir;
- Çeşitli materyallerle ve tekniklerle soyut olan coğrafi bilgileri somutlaştırabilir;
- Coğrafya eğitimi sırasında konunun içeriğine göre sık sık öğrencilere harita, yerküre vs. kullandırmalıdır;
- Öğrencilerden, öğrendikleri coğrafi konuları günlük hayatla ilişkilendirmelerini istemeli ve onlara öğrendiklerini günlük hayatta tecrübe edecekleri uygulamalar yaptırabilir;
- Öğrenciler görerek, duyarak ve dokunarak daha iyi ve daha kalıcı öğrenecekleri için sürekli gezi, gözlem ve inceleme etkinlikleri yaptırılabilir;
- Öğrencilerin çok boyutlu coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip olabilmeleri için, kullanacakları etkinlikleri de çeşitli tutmalı, ayrıca kullandıkları yöntem ve teknikler amacına hizmet edecek nitelikte ve çağdaş eğitim metotlarını destekler biçimde olabilir;
- Coğrafya eğitimi için dünyada uygulanan çağdaş eğitim metotlarını, yöntem ve teknikleri, materyalleri ve ölçme ve değerlendirme usullerini ve tekniklerini sürekli takip etmeli ve kendini daima güncel tutabilir;
- Coğrafya eğitimi için daima uygulamalı, pratik içeren, beceri düzeyi ölçen sınavları tercih edebilir;

Öğrencilere önerilerimiz;

- Yaşadıkları çevreyi, ülkelerinin jeopolitik önemini ve dünyayı anlamaları ve anlamlandırabilmeleri için, coğrafya derslerine önem vermeli, coğrafyaya karşı ilgi ve meraklarını artırabilirler;
- Gidecekleri ya da seyahat edecekleri yerleri haritada bulup, yolculuk öncesinde ve sırasında gittikleri güzergâhları elektronik haritalardan takip edip yön bilgilerini geliştirebilirler;
- Ayrıca, yön ve harita kullanabilme becerilerini geliştirmek için, uygun oyunlar (oryantirik vb.) tercih edebilirler;
- Coğrafya bilgi ve becerileri artıracak online ve PC oyunlar oynanmalı, bu konuda hazırlanmış internet sitelerini sık sık ziyaret edebilirler;
- Ayrıca öğrenciler, özenle hazırlanmış belgeseller ile coğrafi hususlarda, hem bilgi eksikliklerini ve meraklarını giderirler, hem de bilgilerini artırıp güncel tutabilirler;
- Coğrafya içerikli gazete ve süreli yayınları takip edebilirler.

Bu konuda araştırma yapan akademisyenlere ve diğer araştırmacılara önerilerimiz;

- Bu araştırma Ankara'daki bazı ilçelerdeki 54 öğretmenle sınırlı kalmıştır; bu nedenle ülke geneli için bir genelleme çıkarımında bulunmak için farklı il ve ilçelerde görev yapan diğer öğretmenler üzerinde de araştırma yapılmasının uygun olacağı;
- Bununla beraber, coğrafya eğitimi ve coğrafya okuryazarlığı konusunda uzman olan akademisyenlerin, öğrencilere, öğretmenlere, öğretmen adaylarına ve bu konuda araştırma yapmak isteyen diğer araştırmacılar için, seminerler ve konferanslar düzenlemeleri gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. (2013). *Genel fiziki coğrafya*. H. Akengin ve İ. Dölek (Editörler), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Altınbilek, M. S. ve Sanalan V. A. (2005). Coğrafya okuryazarlığı I. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13 (341-357).
- Arı, Y. (2008). Coğrafyayı Neden Çok Boyutlu Tanımlama ve Öğretmeye İhtiyaç Vardır? R. Özey ve A. Demirci (Editörler). *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar*, (1-22). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Aytaç, A. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Eğitimlerinde Gezi-Gözlem Metodunun Yeri Ve Önemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11-1, Sayı: 21, 2014-1, s.55-69
- Backler, A. and STOLTMAN, J. (1986). The Nature of Geographic Literacy. *ERIC Clearing House for Social Studies/Social Science Education*, Bloomington.
- Bawden, D. (2001). Information and Digital Literacies; A Rewiew of Concepts, *Journal of Documentation*, LVII (2), 218-59.
- Bein, F. L. (1990). Baseline Geography Competency Test: Administered in Indiana Universities. *Journal of Gography*, 89(6), 260-265.
- Bennett, M. W. (1997). *Development of Geographic Literacy in Students with Learning Disabilities*. Eric Document Number: ED 418 034
- Büyüköztürk, Ş ve Çakmak, K. E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi Elkitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analiz El Kitabı* (7. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Chiodo, J.J. (1993). Mental Maps: Preservice Teachers' Awareness of The World. *Journal of Geography*, 92 (3), p. 10-117.

- Cross, J. A. (1987). Factors Associated with Students' Place Location Knowledge. *Journal of Geography*, March-April, 59-63.
- Demiralp, (2009). Haritalarla Öğrenme. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 955-973.
- Demirci, A. (2008). Coğrafya Öğretiminde Laboratuvar Çalışmaları. R. Özey ve A. Demirci. (Editörler). *Coğrafya Öğretiminde Yöntem ve Yaklaşımlar*, (57-76). İstanbul: Aktif Yayınevi.
- Demirkaya, H. (2009). *Üniversite Öğrencilerinin Coğrafya Okuryazarlığı. Burdur Örneği*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Dikmenli, Y. (2013). Geographic Literacy Perception Scale (GLPS) Validity And Reliability Study. *Mevlana International Journal of Education, (MIJE)Vol. 4(1), pp. 1-15*.
- Dikmenli, Y. (2015). Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlığı Algı Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter 2015, p. 353- 368.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'da Metodoloji*. Öğretmen Kitapları Dizisi, No:187, İstanbul: MEB Yayınları.
- Doğanay, H. (1993). *Coğrafya'ya Giriş 1*. Ankara: Gazi Büro Kitabevi.
- Doğanay, H. (1997). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*. İstanbul: MEB Basımevi.
- Donovan, I. (1993). Geographic Literacy and Ignorance: A Survey of Dublin Adults and School Children. *Geographical Viewpoint*, (21), 73-92.
- Downs, R. M., Liben, L. S., & Daggs, D. G. (1988). On Education and Geographers: The Role of Cognitive Developmental Theory in Geographic Education." *Annals of the Association of American Geographers*, 74 (4): 680-700.
- Edelson, D. C. (2001). Geo-Education: Preparation for 21st- Century Decisions. 11 Şubat 2013 tarihinde from <http://education.nationalgeographic.com> sitesinden alınmıştır.

- Erol, H. (2014). *Ortaokul Öğrencilerinin Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Erol, H. (2015). Yetişkinlerin Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi. "Adıyaman Örneği". *The Journal of Academic Social Science Studies. International Journal of Social Science*. Number:38 p.383-406.
- Eve, R. A., Price, B., & Counts, M. (1994). Geographic Illiteracy Among College Students. *Youth&Society*, 25 (3), 408-427.
- Gençtürk, E. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Okuryazarlık Düzeylerinin Belirlenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gençtürk, E. (2013). Coğrafya Okuryazarlığı. Ebru Gençtürk ve Kadir Karatekin (Editörler). *Sosyal Bilgiler İçin Çoklu Okuryazarlıklar (24-42)*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Geographic Education Standards Project. (1994). *Geography for Life: National Geography Standards*. Washington DC: National Geographic Society Research & Exploration.
- Golledge, R. G. (2002). The Nature of Geographic Knowledge, *Annals of the Association of American Geographers*, 92(1), 1-14.
- Göçen, C. (2011). *12. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafya Dersine Yönelik Tutumları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Haas, M. E. (1989). Teaching Geography in The Elementary School. Retrieved February 22, 2013, from Eric Clearing.
- İzbrak, R. (1986). *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karabağ, S. (1998,2001). Coğrafya Öğretiminde Anahtar Sorular ve Kavramlar. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:18(2), ss. 25-41.
- Karabağ, S. (2001). Sosyal Bilgiler Programlarında Coğrafya Konularının İçeriği. L. Küçükahmet ve C. Şahin (Editörler), *Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Keeling, D. J. (2003). The Challenge of Geographic Illiteracy. *Ubique: Notes from the American Geographical Society*, 23(2), 5.
- Kızılçaoğlu, (2007). Harita Becerilerine Pedagojik Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 341-358, Konya.
- Marran, J.F (1992). The World According To A Grade 12 Teacher Reflections on What Students of Geography Should Know and Be Able To Do. *Journal of Geography*, 91, p.139-142
- McKinney, C. W., McKinney, K., Ford, M. J., Gilmore, A, and Larkins, A. G. (1989). *Preservice Elementary Education Majors' Knowledge of World Geography*. ERIC Document Reproduction Service (ED 305313).
- MEB (2005). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Sınıflar Öğretim Programı. Ankara.
- Mhishi, M., Pedzisai E & Edward M. (2013). Geographic Literacy and World Knowledge amongst Open Distance Learning Students in Zimbabwe. *Greener Journal of Educational Research*, Vol. 3 (7), pp. 301-309.
- National Geographic Society (NGS). (1994). *Geography for life: The national geography standards*. Washington, DC: Author.
- National Geographic-Roper Public Affairs (NGRS) (2006). *Geographic literacy study. Prepared for: The National Geographic Education Foundation National Geographic Society* NW Washington, D.C.
- Nelson, J.N. ve Zobairi N.(1999). Multiple Literacies: The whole mind at work. *International Journal of Early Childhood*, 31,2, s.82.
- Oigara, J. (2006). *A Multi-Method Study of Background Experiences Influencing Levels of Geographic Literacy*. Yayınlanmamış doktora tezi. Thesis Binghamton University, Binghamton.
- Organisation For Economic Cooperation And Development-(OECD) (1995). *Literacy, economy and society: Results of the first international literacy survey*. Paris.
- Özgüç, N., ve Tümertekin, E. (2000). *Coğrafya Geçmiş Kavramlar Coğrafyacılar*. İstanbul: Çantay Kitapevi.

- Öztürk, M ve Alkış, S. (2009). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Coğrafya İle İlgili Algulamaları*. Sayı 8, (3), 782-797.
- Öztürk, Ç. (2004). Ortaöğretim Coğrafya Öğretmenlerinin Öğretim Yöntem ve Teknikleri Kullanabilme Yeterlilikleri. *Gazi Üniversitesi, Kırşehir Eğitim Fakültesi*, Cilt 5,, Sayı 2,(2004), 75-83 75
- Rogers, L. (1997). *Geographic literacy through children's literature*. Colorado: Teacher Ideas Pres.
- Saarinen, T.F. & MacCabe, C. L. (1995). World Patterns of Geographic Literacy Based on Sketch Map Quality. *Professional Geographers*. 47(2), 196-204.
- Savage, T. V. & Armstrong, D. G. (1987). Effective Teaching in Elementary Social Studies. *Macmillan Publishing Company, New York*.
- Schoenfeldt, M. (2001). Geographic Literacy and Young Learners. *The Educational Forum* 66, s. 26-31.
- Sieverston, M. (2005). *Is Geography Knowledge Improving? A Study of Current Geographic Knowledge Among United States College Ge-ography Students*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Delta State Univer-sity, Cleveland Mississipi.
- Snavely, L. & Nastassia. C. (1997). The Information Literacy Debate. *The Journal of Academic Librarianship*, XXIII(1), 9-13.
- Stoltman, J. P. (1991). Teaching Geography at School and Home, Retrieved, September 22, 2013, from eric.ed.gov.
- Şahin, C. (1998), *Coğrafyaya Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık
- Şahin, C. (2002), *Doğal Afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, S. (2003). *Coğrafya Öğretiminde Beş Temel Konu*. 15-18 Ekim 2003 XII. Eğitim Bilimleri Kongresi, Antalya.
- Taşpınar, M. (2014). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Elhan Kitap Yayın Dağıtım.
- Thomas, P. G. (2001). *An Analysis of The Geographic Knowledge of Preservice Teachers at Selected Midwestern Universities*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kansas State University, Kansas.

- Torrens, P. M. (2001). Where in The World? Exploring The Factors Driving Place Location Knowledge Among Secondary Level Students in Dublin, Ireland. *Journal of Geography*, 100 (2), 49-60.
- Tuna, F. (2013). *Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinin Coğrafi Okuryazarlık Düzeyleri: Mevcut Durum Analizi ve Öneriler*, Türkiye Coğrafyacılar Derneği Yıllık Kongresi, s. 929, İstanbul.
- Tuncel, H. (2002). Türk Öğrencilerin Zihin Haritalarında İslam Ülkeleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 12(2), 83-103.
- Winship, J. P. (2004). *Geographic literacy and world knowledge among under graduate college students*. Unpublished Master Theses. Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, Virginia
- Yıldırım, A ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zeybek H.İ. (2006). Coğrafya. İ.H. Demircioğlu. (Editörler). *Sosyal Bilgilerin Temelleri. (2005-237)*. Ankara: Hegem Yayınları

EKLER**EK-1. Kişisel Bilgi Formu****KİŞİSEL BİLGİLER**

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

Yaşınız:

Tecrübeniz (Yıl):

Coğrafya karşı duyduğunuz merak düzeyi nedir?

Hiç merak etmiyorum () Çok az merak ediyorum () Orta düzeyde merak ediyorum () Çok merak ediyorum ()

Genel olarak coğrafyayla ilgili bilgilerinizi nereden elde ediyorsunuz?

Ders kitabı () Diğer Kitaplar () Öğretim elemanı () İnternet () Gazete-Dergi () T.V.-Radyo ()

Ekleme istediğimiz:~~~~~

Ziyaret ettiğimiz il sayısı: ~~~~~

Ziyaret ettiğimiz ülke sayısı: ~~~~~

Sosyal bilgilerde coğrafya eğitimine yönelik hizmetçi eğitim aldınız mı?

EK-2. Görüşme Formu

SORULAR

1. Coğrafya okuryazarlığı nasıl tanımlarsınız?

2. Coğrafya okuryazarlığı becerisine sahip bir bireyde olmanı gerekten niteliler nelerdir?

Bilgi Boyutunda:

Beceri Boyutunda:

Değer Boyutunda:

3. Sosyal Bilgiler dersi için coğrafya okuryazarlığı becerisinin önemi nedir? Neden gereklidir?

4. Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya okuryazarı bireyler kazandırmak için izlenen yol nasıl olmalıdır?

Amaç:

Bilgi düzeyinde(İçerik):

Beceri düzeyinde:

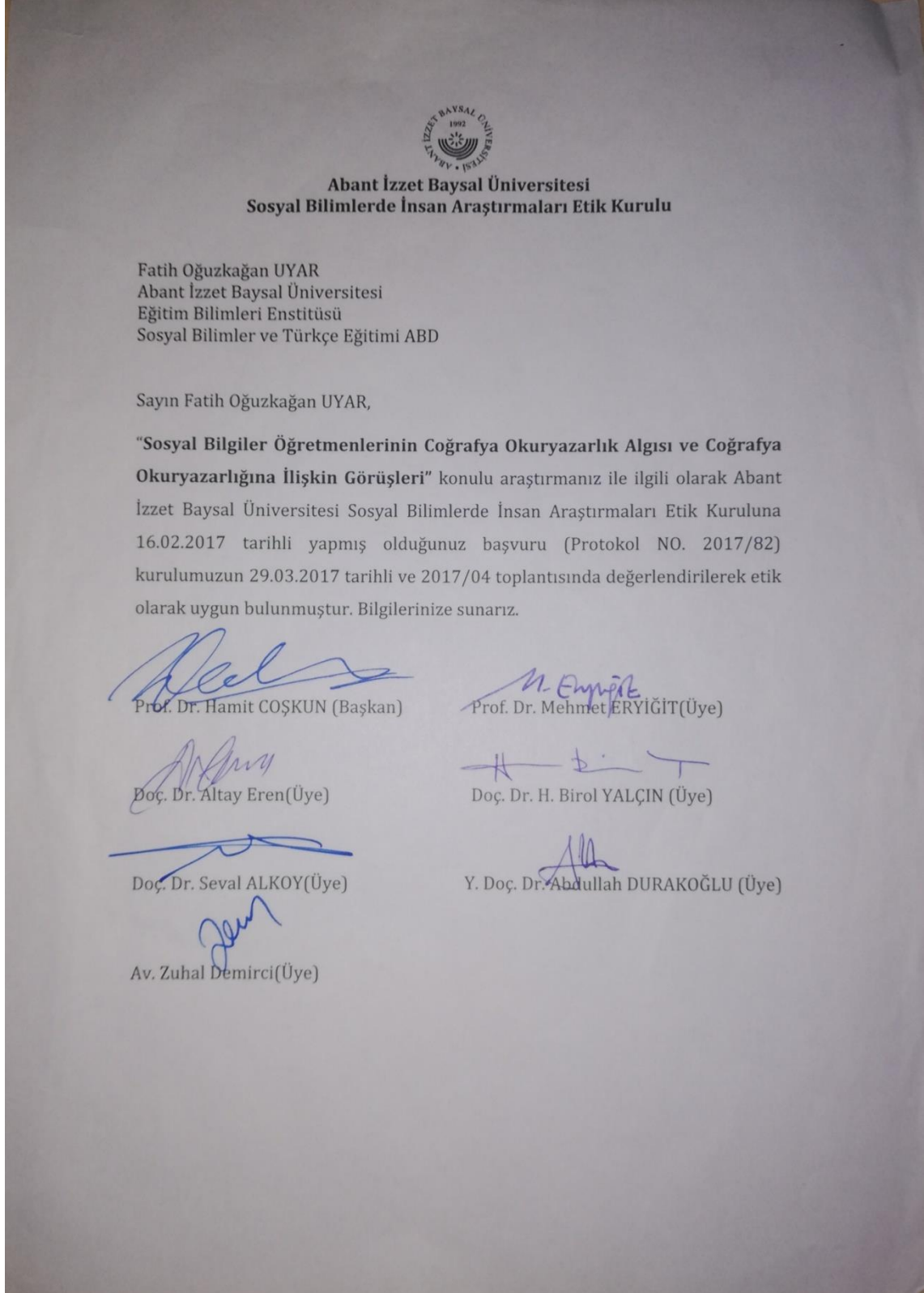
Yöntem ve Teknikler:

Materyaller:

Ölçme ve Değerlendirme

5. Ülkemizde coğrafya okuryazarlığı kapsamında yapılan çoğu çalışmada öğrencilerimizin ve yetişkinlerimizin coğrafya okuryazarlık düzeyleri düşük çıkmıştır. Öğrencilerimizin coğrafya okuryazarlık becerilerini artırmak için neler geliştirilmelidir?

EK-3. Etik Kurul Kararı

TUTANAK

İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı yüksek lisans programı öğrencisi Fatih Oğuzkağan UYAR'ın 27.06.2019 tarihinde yapılan tez savunmasında "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Coğrafya Okuryazarlık Algısı Ve Coğrafya Okuryazarlığına İlişkin Görüleri" tez başlığının "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Coğrafya Okuryazarlığı Ve Öğretimi" olarak değiştirilmesinin uygun olduğuna. (27.06.2019)

Dr. Öğr. Üyesi Oğuz KANTÜRER

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cemal AYCI

Üye

Doç. Dr. Harun ER

Üye